

stallman × turbo-postmodernistička država kosovo × zagreb dox × goran devič × kolumna
zooropa × zelene nuklearke × sam svoj haker × kuharica × horkeškart × seldon hunt × dub

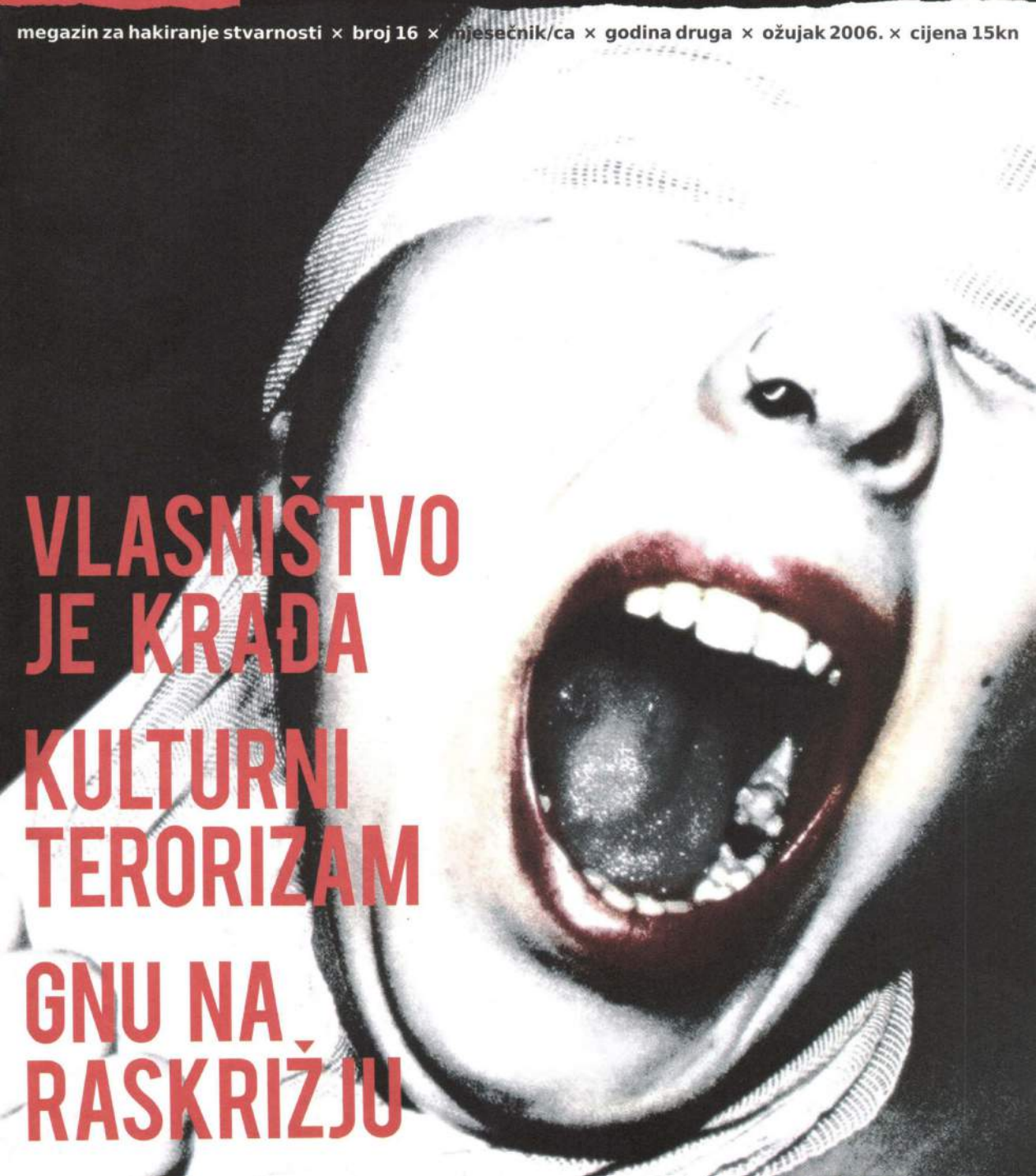
04 MEGAZIN

megazin za hakiranje stvarnosti × broj 16 × mjesečnik/ca × godina druga × ožujak 2006. × cijena 15kn

**VLASNIŠTVO
JE KRAĐA**

**KULTURNI
TERORIZAM**

**GNU NA
RASKRIŽJU**

04 MEGAZIN #16

megazin za hakiranje stvarnosti

izdavač

savez udruga klubtura, zg

uredništvo

lela vujanić & vid jeraj

lektura hrvoje krešić

suradnici goran zec & davor mišković
& marko strpić & vladan jeremić & kan
& davor konjikušić & daniel fischer &
dinka radonić & pero gabud &
miroslav zec & eugen vuković & emil
jurcan & maja hrgović & ivana slunjski
& marijan crtalić & ivan šamija & vrki
& anica tomić & dovla & igor kozličić &
ashas adzhun & franjo glušac

dizajn kliš

tisak tiskara zelina

naklada 1400, ožujak 2006.

suradnja multimedijalni institut (mi2), zg

donator nacionalna zaklada
za razvoj civilnog društva

financije ružica gajić seka & sofija dobrić

adresa redakcije su klubtura, svačićev trg 1, zg
tel/fax +385 (0)1 457 2591
web <http://www.04zine.org>
e-mail 04@clubture.org

ISSN 1845-2469

realizirano kroz platformu **clubture**[®]

Svi sadržaji u ovom časopisu objavljeni su pod licencom Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 2.0, ako nije drugačije izričito navedeno. Licencu Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 2.0 možete naći na <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0>

int(e)r(n)o

SADRŽAJ

003 int(e)r(n)o

004 in:vju

010 reagiranja

014 fajl

14 A, b, c, d v

024 strip

24 Anti Janez Jansa teme 27 Kolektiv Kultter: Transl

030 čekiranje realnosti

34 Intervj

036 artizan

46 Post festum: drugi Zagreb Dox 42 Goran Devič 46 Osk

050 fotografija

056 zooropa

56 Češka: Zemlja u kojoj i najgl

060 kolumna

062 priroda i društvo

066 sam svoj haker

068 vrkijeva kuharica

070 sloboda softveru

072 slušna obmana

72 Horkeškart 76 Reggae, dub i dancehall — 2. dio 78

088 poezija & proza

090 najave

90 RAF — Vanja Daskalović 96 ASK 98 Film mag / F

03 Uvodnik

04 Richard Stallman – GNU na raskrižju

10 Povodom Stallmanova dolaska

17 Vlasništvo je krađa 21 Iskustva

21 Prilika kulture u polje politike, dapače nasilja

Seizgin Boynik, teoretičar kulture s Kosova

28 Mas Koršunovas 48 Post-šablonski street art

50 Dinka Radonić

50 Ujli zemljoposjednici imaju najveće krumpire

60 Nokturno

62 Zelene "nuklearke"?

66 Dimna bomba ili piraterija po sitno

68 Čudesna bez mesa

70 Konekcija na internet

74 Sheldon Hunt 84 Sunn O))) i Earth 86 Recenzije

88 Ana Tomić

90 Film fest 99 Faki 100 Pretplata 101 Kolporter

dragi naše nule,

ulazimo u 19. mjesec našeg postojanja i pred vama je novi, 16. broj nulačetvorke. U međuvremenu smo popušili kilometre duhana, sagorijevajući i neke iluzije. Suzbili smo strast prema kavi sa šlagom, i othrvali se napasti da budemo stjegonoše nove revolucije medija.

Zašto furati revoluciju kad je postala folklor?

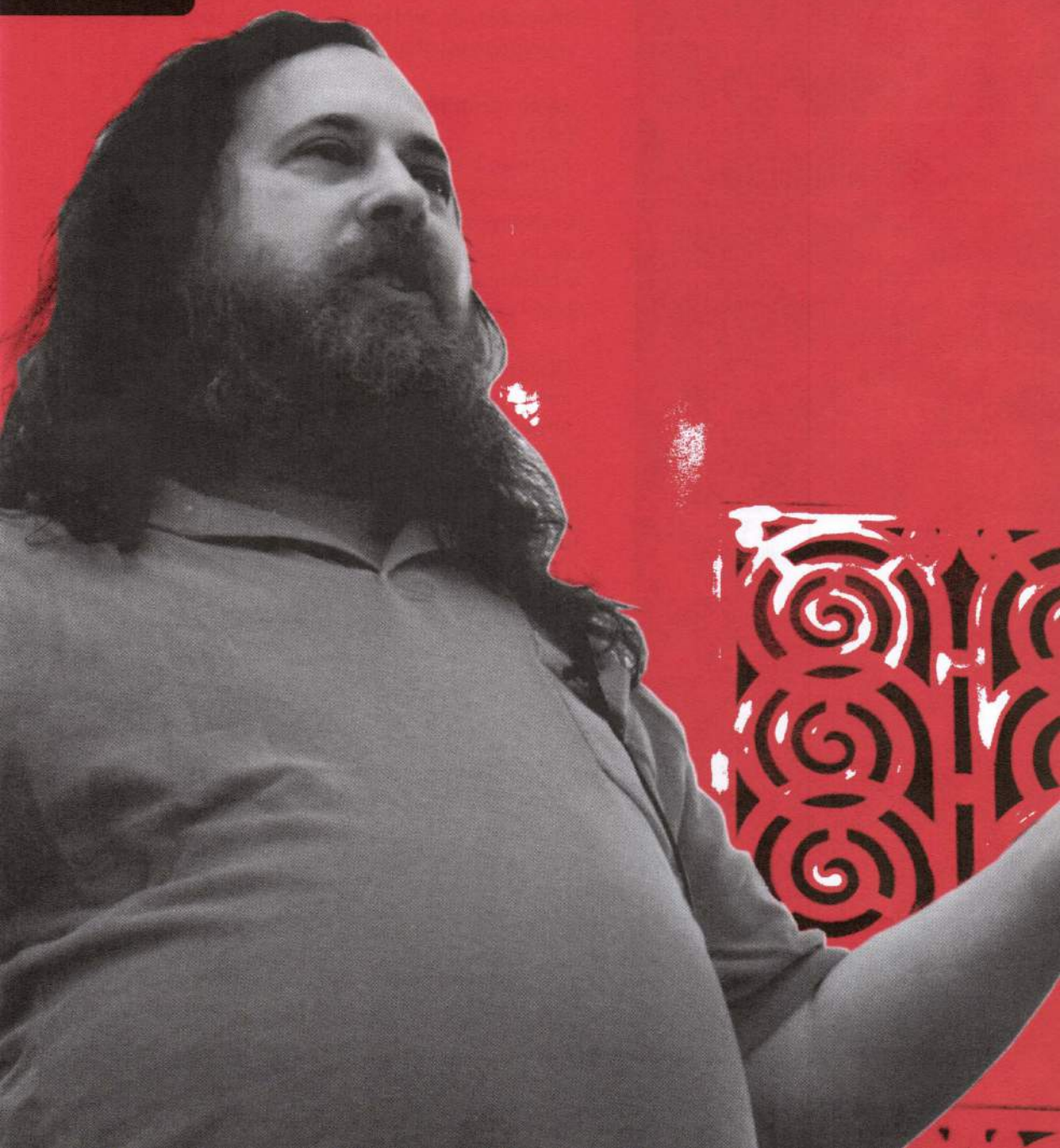
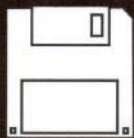
Zašto se boriti za bolje uvjete rada, kad ih već samoprijegornim trudom dosad nismo uspjeli postići?

Za to, na sreću, nemamo više vremena. Shvatili smo to dovoljno rano da nam ne bude žao.

Otvorite širom novu nulačetvorku, neka vas štiti od sunca i kiše, neka vam podupre stol koji se klima, sav njen CC sadržaj istresite u javnu domenu, stavite nulu na javnu raspravu, neka se nula pod rukom izjednači s nulom u glavi.

in:vju

GNU – Gnu's Not Unix, slobodan operativni sistem koji se razvija od sredine osamdesetih – danas je GNU sistem (premda često "zagađen" vlasničkim softverom) ono što zapravo podrazumijevamo pod "distribucijama Linuxa". GNU je rekurzivni akronim (programeri ih silno vole) koji jasno distancira slobodni GNU od korijena Unix sistema.

GPL – General Public License. Viralna licenca koja dopušta korisnicima korištenje, dijeljenje, modifikaciju i dijeljenje modificiranog softvera objavljenog pod njom. "Viralna" znači da nadogradnje moraju također biti objavljene pod GPL-om.

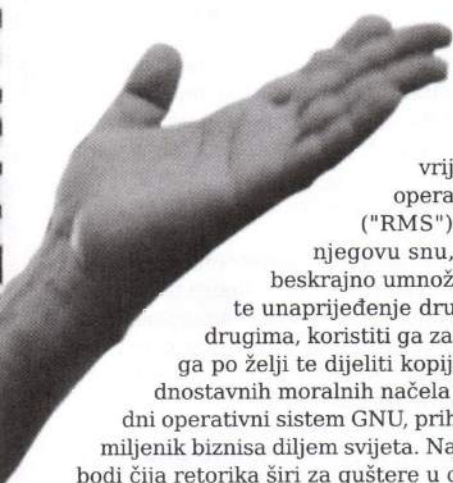
DRM – Digital Rights Management. Naziv za skup mehanizama za koje lobira industrija, a koji u ekstremnom slučaju znače enkripciju sadržaja tako da su ključevi pohranjeni u hardverskom čipu.

TC (TCPA) – Trusted Computing (Trusted Computing Platform Alliance) – Inicijativa za računala kod kojih je sav softver digitalno potpisan, a od samog pokretanja računala se potpisi provjeravaju za svaki program kojeg se izvršava. Ovo čini hackiranje nemogućim, a otvara mogućnost kontroli digitalnih dokumenata – primjerice, tekstualnim editorima koji ne printaju i ne snimaju dokument označen kao samo za čitanje, ili elektronskoj pošti koja istekne i izbriše se nakon nekoliko dana.

INTERVJU RICHARD STALLMAN

GNU NA RASKRIŽJU

— napisao Goran Zec

U ožujku je Multimedijalni institut (mi2) iz Zagreba ugostio, tijekom dva iznimno posjećena predavanja, jednog od najvećih živućih ideologa i praktičara slobode softvera, čija je ideologija već dulje vrijeme i stvarnost za rastuće milijune korisnika slobodnog operativnog sustava GNU s Linux kernelom. Richard Stallman ("RMS") već više od dvadeset godina sanja jedinstven san. U njegovu snu, softver je za razliku od većine toga što konzumiramo, beskrajno umnoživ alat koji može poslužiti za stjecanje i razmjenu znanja te unaprijeđenje društva. Svatko u posjedu softvera slobodan je dijeliti ga s drugima, koristiti ga za bilo koju svrhu, proučavati njegov izvorni kod i mijenjati ga po želji te dijeliti kopije izmijenjenog programa. Stallmanov san nakon ovih jednostavnih moralnih načela postaje čudan. Kroz dvadeset godina uobličen je u slobodni operativni sistem GNU, prihvaćen od širokog kruga ljudi te s Linux kernelom postaje miljenik biznisa diljem svijeta. Najčešće, međutim, bez teške ideološke premise priče o slobodi čija retorika širi za guštere u odijelima neugodan vonj komunizma. Stallmanov je genij u tome što ideološka premisa usprkos tome kod svakog korištenja, poput dobro podmazane mašine, zuji u pozadini – bio je dovoljno pametan da svoj san zaštiti koristeći oružje sistema, softversku licencu. Svatko tko koristi, mijenja i dijeli slobodan softver prihvaća uvjete GPL-a (*General Public Licence*), licence koja viralno osigurava da će svaka nadogradnja softvera koji je u javnoj domeni i ostati u javnoj domeni.

Microsoft često osniva organizacije kao paravane. Oni vole vrijeđati ljude nazivajući ih komunistima.

RMS je arhetipski *geek*, postmoderni *cyber-hippie* čija se vanjšтина i maniri fantastično uklapaju u predrasude (pozitivne ili negativne), koje eventualno gajite o zagovornicima ovih – za vlastodršce i korporativne moćnike – ekstremnih vidova slobode u društvu. Duge kose i brade, često bosih nogu i vječno autistična ponašanja, govori sporo i metodično te nevjerojatnom upornošću inzistira na stavljanju "intelektualnog vlasništva" u navodnike čak i kad samo govori o tom konceptu, a skraćenicu DRM izgovara samo kao "*digital restrictions management*" odbijajući srednju riječ pročitati kao "*rights*". Takvo ponašanje djeluje opsesivno, s vremenom i iritantno čak i onima koji se s njim posve slažu. Njegovo je objašnjenje kako to čini ne želeći doprijeti jačanju tih pojmova – premda je ovaj diplomirani fizičar i kulturni programer GNU *compilera* i *Emacs-a* svojevrijedno posve neuk u pogledu pop-kulture, vrlo je svjestan snage propagande i javno izgovorenih riječi. I nije ni čudno – naučile su ga tome godine izvođenja točke Svetog IGNUciusa – sveca u halji s pločom starog modela tvrdog diska kao aureolom na glavi i prijenosnim računalom u ruci, koji "blagoslivlja naše kompjutere" u nadi da će ovi postati (ili ostati) slobodni.

Stallman je često napadan zbog "fanatičnog" ili "ekstremnog" stava prema slobodnom softveru – i to u sve većoj mjeri, premda su njegovi stavovi o slobodi softvera jednako ekstremni već dva desetljeća. Posebno to dolazi do izražaja u posljednje vrijeme, otkad je u pripremi treća verzija GPL-a, koja zabranjujući implementaciju DRM-a i miješanje s vlasničkim softverom još agresivnije štiti softver. Jedan od medijski eksponiranijih primjera miješanja slobodnog softvera s vlasničkim softverom je američki digitalni video rekorder TiVO koji koristi GNU/Linux i drugi slobodan softver, no pritom ne dopušta daljnje korištenje promijenjenog kôda. GPL 3 bi trebao osigurati da se takvi primjeri ne ponove – fenomen koji Stallman naziva "tivoizacija" i često ističe kao pokušaj gušenja slobodnog softvera.

Medijska hajka koja Stallmana prikazuje kao fanatika na nemogućoj misiji sve je intenzivnija, pri čemu se zaboravlja da je ovaj svoju misiju efektivno već ostvario – rezultat je toga operativni sustav koji koriste milijuni korisnika i na kojem opstaju mnoge tvrtke. No s pokušajem zaključavanja digitalnih sadržaja i jačanjem apsurdnih softverskih patenata, ulazi na stolu se mijenjaju – pri javi slobodnog softvera industriji ne smeta otvoreni kôd, nego doslovno – sloboda. Hoće li zajednica programera i korisnika odlučiti da su im važniji DRM-om zaštićeni sadržaji te sve brojniji patentnima zaštićeni mehanizmi koji rezultiraju jednostavnošću korištenja, vrijeme će pokazati.

Stallman je u Zagrebu održao dva predavanja. Prvo je bilo posvećeno opasnosti od softverskih patenata, dok je drugo bila majstorova standardna i dobro uvježbana točka sa Svetim IGNUcijem. Ako možemo nešto zamjeriti njegovim izlaganjima, to je što su održana pred publikom koja njegove stavove već dijeli – i time nalikuju prije na misu za vjernike, nego propovijedanje onima kojima te ideje nisu poznate. Nakon drugog predavanja imali smo priliku i popričati sa Stallmanom.

04: Biste li rekli kako postoji organizirana medijska kampanja protiv slobodnog softvera?

Ne znam baš koliko je organizirana. Da, postoji jedna koju predvodi Microsoft – i Microsoft često osniva organizacije kao paravan za plasiranje svojih stavova. Oni vole vrijeđati ljude koji podržavaju slobodan softver nazivajući ih komunistima. No zanimljivo je kako koriste paravane – dok mi nastupimo otvoreno i kažemo tko smo i za što se zalažemo, Microsoft ne želi da neprekidno izgleda kao da ti stavovi dolaze od tvrtke. Zato stvore naizgled nezavisne organizacije i pribave izvještaje od naizgled

nepriestranih istraživačkih grupa, koje su zapravo financirane od Microsofta. Ove će grupe reći ono za što su plaćene.

04: Imate li komentar na to kako je termin "sloboda" korišten od strane Bushove administracije?

Kad Bush kaže sloboda, misli na slobodu koja njemu omogućava da radi ono što želi. Bush ne poštuje slobodu ni demokraciju. Ni u svojoj zemlji, ni u bilo kojoj drugoj zemlji. On je neprijatelj slobode i demokracije. Njegov režim možda nije najokrutniji režim na svijetu – ima i drugih zemalja koje su u prosjeku mnogo okrutnije – pri čemu ne mislim da je ijedan režim dosegao Bushev u najgorim trenucima – ali postoje režimi koji su tijekom dužeg vremenskog perioda okrutniji prema većem postotku svojih građana. No kad u obzir uzmete količinu utjecaja koju različiti neprijatelji demokracije imaju u svijetu, Bush je očito najgori neprijatelj slobode u svijetu. Sve što Bush kaže o slobodi i demokraciji je laž. Jer je protiv slobode i demokracije, a pretvara se kao da je za njih. Čini stvari koje uništavaju slobodu i demokraciju i naziva ih trijumfima. To sve više podsjeća na "1984". A uspijeva jer korporativni mediji ne razotkrivaju njegove laži. Obično. Ponekad to učine. No često ih posve zaobiđu. A čak i kad ga uhvate u laži, ništa se ne desi. Bio je uhvaćen više puta u laži nedavno. Lagao je glede toga što je znao o Iraku. Lagao je o uraganu Katrina – nekoliko dana nakon što je vidio upozorenja lagao je i rekao kako nitko nije pričao o tome. Posve su korumpirani. Dakle, što može biti očitije? A je li zbog toga svrgnut s vlasti? Trenutno nema etičke razlike između američke i kineske vlade.

04: Kako biste ocijenili trenutno stanje Hurda, drugog potencijalnog kernela GNU sistema?

Moguće je da ćemo ga morati prebaciti na drugu jezgru mikrokernela – nisam stručnjak jer, iako sam ja odabrao dizajn u početku, nikad nisam osobno radio na razvoju Hurda. Zapravo sam mislio pitati kako stvari stoje, jer je autor prije nekoliko mjeseci govorio kako će za nekoliko mjeseci biti dostupan novi mikrokernel koji će ispraviti neke probleme.

04: A što je s binarnim driverima i hardverom koji nije podržan? Postoji li repozitorij, lista hardvera koji trenutno nije podržan?

Ne, nemamo listu. Zapravo smo tražili dobrovoljce koji bi ponudili svoje vrijeme i održavali takvu listu, no nismo mogli dobiti pomoć, što je šteta. Tražili smo dobrovoljce za pojedina uska područja hardvera, no još uvijek nismo našli volontere. To je problem i trebamo ili pomoć, ili sredstva kojima bismo unajmili nekoga da održava takvu listu.

04: Pitanje povezano s ovima je: mislite li da će Hurd biti nužan? Odnosno, hoće li Linux kernel biti prebačen na treću verziju GPL-a?

Ne. Ne znam hoće li Linux biti prebačen na GPL 3, ali to nije ključno pitanje. Linux je sada slobodan softver, i čak i ako ne prijeđe na novi GPL, još uvijek će biti slobodan softver i ne moramo ga prestati koristiti.

Uzmete li u obzir količinu utjecaja koju različiti neprijatelji demokracije imaju u svijetu, Bush je očito najgori neprijatelj slobode u svijetu. Sve što Bush kaže o slobodi i demokraciji je laž.

Linux je jedan od programa koji su najvjerojatniji kandidati za "tivoizaciju", nakon koje više ne bi poštivao slobodu korisnika.

04: No ne bi li bio značajan korak unazad, ukoliko oni koji održavaju Linux kernel... (Stallman upada u riječ)?

Ne, ne, ne. O. K., bilo bi značajno u jednom pogledu – jer je Linux jedan od programa koji su najvjerojatniji kandidati za "tivoizaciju", nakon koje više ne bi poštivao slobodu korisnika. Ono što GPL 3 čini je pokušaj opiranja "tivoizaciji" – opiranja planovima koji su pretvorili slobodu proučavanja i mijenjanja koda u lakrdiju. Oni kažu "da, dat ćemo vam izvorni kod i slobodno radite izmijenjene verzije", ali ove neće raditi – jer, ako stroj otkrije kako je verzija modificirana, neće vam dati da je koristite. Dakle, bit je – ako se Linux ne prebaci na GPL 3, ovo je problem jer će nastaviti izopačivati ga u neslobodan program, što će štetiti i korisnicima i njihovoj slobodi. To nas neće spriječiti u korištenju Linuxa, još uvijek ćemo ga moći koristiti u okviru GNU sistema, jer je slobodan softver i kao takav adekvatan. No problemi koje GPL 3 pokušava spriječiti neće biti spriječeni ukoliko ga ne primjene.

04: Ukoliko DRM bude prihvaćen, ne bi li bilo moguće oformiti tijelo koje omogućuje korisnicima potpisivanje vlastitog koda?

Bojim se da ne razumijem, nemam pojma o čemu pričate. Rekli ste, "ako DRM bude prihvaćen", ne znam što to znači, mogu zamisliti previše različitih značenja. Prihvaćen od strane koga? Za što?

04: Ako DRM mehanizmi budu dijelom slobodnog sistema?

Mislite, ako prihvatimo tivoizirane sisteme kao legitimne?

04: Ne "tivoizirane", ali ne bi li bilo moguće omogućiti korisnicima potpisivanje vlastitog koda?

Potpisivanje koda je jedna stvar, DRM je druga. Ne mogu odgovoriti na pitanje ako ga ne razumijem, i ne mogu imati mišljenje o scenariju ukoliko ga ne opišete jasnije. Dakle, tko su ti ljudi i što rade?

04: Pretpostavljam da se pitanje može postaviti kao: možete li vi zamisliti scenarij u kojem DRM nije prijetnja?

Ne, DRM je zao. Ideja DRM-a je oduzeti slobodu korisnicima. A da bi DRM uopće funkcionirao, moraju oduzeti korisnicima druge slobode – kao što je sloboda mijenjanja softvera i općenito pokušavaju učiniti nemogućim ili nelegalnim razvoj stvarnog slobodnog softvera za tu namjenu. Postoji nekoliko zlih stvari koje DRM podrazumijeva – svaki put, uvijek, moraju napraviti sve te stvari. Dizajniraju program kako bi vas ograničavao. Zatim vas spriječe u modificiranju tog programa, kako ne biste mogli zaobići restrikcije. Onda učine nelegalnim zaobilazak restrikcija pisanjem drugog programa. To je posve neprihvatljivo. Nema legitimne primjene DRM-a.

04: No mislite li da je DRM nužno ograničavajući?

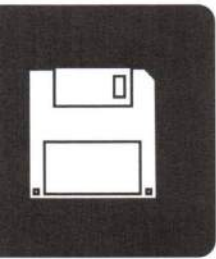
Da.

04: Zamislite da imate vrata. I da se složite kako ćete ih jednostavno držati otvorenima.

Bojim se da ne shvaćam. Dali ste mi analogiju, no što je scenarij? Dajete mi nepotpune opise, ne mogu ih razumjeti. S čime se točno korisnici slažu?

04: Slažu se kako će koristiti, dijeliti i mijenjati softver – baš kao i pod GPL-om.

No kako je to onda različito od korištenja softvera pod GPL-om? Ne razumijem...

04: Možemo to pitati i kao: zašto mislite da je nužno odbiti DRM na nivou licence?

Jer je cilj GNU GPL-a osigurati da svi korisnici imaju četiri osnovne slobode. Problem zapravo nije specifično DRM, prije tivoizacija i "trecherous computing" (ono što industrija naziva "trusted computing", op. a.). To je ono što pokušavamo zaustaviti. Uobičajeni razlog zbog kojeg to rade je DRM. Drugi razlog je taj što, ako želimo da program pod GPL-om koristi sadržaj zaštićen DRM sustavom, moraju vam dati ključeve koji su nužni za pristupanje izlazu programa.

04: Dakle, po vama nije problem ako ne licenciraju Linux pod GPL-om 3?

Nije problem za GPL 3, no ako Linux nastavi koristiti licencu koja dopušta tivoizaciju, bit će problem za korisnike koji dobiju tivoizirane verzije. I zbog toga se nadam kako će promijeniti mišljenje.

04: A biste li mogli predvidjeti kolika je vjerojatnost za promjenu odluke?

Ne. Kad govorite o odluci jedne osobe (Linusa Torvaldsa, op. a.), nema smisla govoriti o vjerojatnostima

PATENTIRANE IDEJE

Odličan primjer apsurdnosti softverskih patenata, koji tvrdkama omogućavaju monopol na široko definirane ideje i metode, nudi organizacija FFII (<http://webshop.ffii.de>)

Svi elementi na priloženoj slici označeni brojevima su zaštićeni patentima, premda je za mnoge od njih postoji pre-sedan, pa bi ih eventualno bilo moguće oboriti skupim i dugotrajnim sudskim procesom.

Tako je bez plaćanja licence nemoguće koristiti: **1) webshop**

– prodaja korištenjem serversko-klijentske infrastrukture je patentirana; **2) narudžbe** putem mobilnog telefona; **3) virtualna "kolica"** u koja stavljate svoje proizvode – dakle, efektivno mogućnost pamćenja više proizvoda prije kupnje; **4) tabovi**; **5) prozor** s većom slikom proizvoda; **6) distribucija video zapisa** putem weba; **7) streaming video sadržaja**; **8) MP3 format** za kompresiju zvuka; **9) plaćanje kreditnom karticom** putem Interneta; **10) slanje poklona** nekome davanjem njihove e-mail adrese; **11) automatski zahtjev za kredit**; **12) digitalni potpis** koji certificira da online-dućan prima VISA kartice; **13) slanje ponuda** na zahtjev; **14) automatsko preusmjerenje** narudžbi dobavljaču; **15) sustav podrške** putem mreže koje koristi baze podataka; **16) korištenje TV-a** kao metafore za odabir dijelova video-zapisa; **17) JPEG format**; **18) prikaz rezultata** povezanih s onim koji se kupcu sviđa; **19) unos koda kupona** za povrat novca; **20) snimanje** na udaljenoj lokaciji – reprodukcija podataka na udaljenoj lokaciji je također nečiji monopol.

FFII vijesti o softverskim patentima
<http://wiki.ffii.de/SwpatcchinoEn>

GNU filozofija
<http://www.gnu.org/philosophy>

Free Software Foundation
<http://www.fsf.org>

Linkovi

POVODOM STALLMANOVA DOLASKA

Unabomber je bio u pra ili Srećni korisnici, neć

— napisao Aleksa Golijanin

Ljudima koji se bave bezbrojnim konkretnim mogućnostima digitalnih tehnologija, svaka načelna ili šira kritika deluje krajnje apstraktno. Oni su ljudi od znanja i akcije; potrebno je nešto "konkretnije" od načelne kritike da bi ti Prometeji makar na trenutak prekinuli svoju misiju i udostojili nas pažnje. Ali, pošto preko stranica ovog časopisa ne možemo da ih dohvatimo drugačije, što bi im sigurno pomoglo da bolje shvate neke stvari, moraćemo da ih malo nerviramo. Nerviraju i oni nas i to žešće. Osim toga, prave nam i teška sranja. Ti mali skotovi su oni koji pokreću ovu Mašinu i podstiču njen razvoj. A to zaista nije šala.

Ovih dana, na zemlju je sišao jedan od njihovih vodećih gurua, Richard Stallman. Povodom njegovog dolaska, u **Beogradu je organizovana cela Nedelja slobodnog softvera (od 6–12. III 2006)**, a gradom i eterom su kružila i ovakva obaveštenja (naglasci su moji):

" Pored tehničkih aspekata koji se pre svega tiču otvorenosti izvornog koda programa, slobodan softver ima i svoju društvenu konotaciju. Sama sloboda KORIŠĆENJA predstavlja veoma bitan faktor u izgradnji SLOBODNOG DRUŠTVA. Društveni uticaj slobodnog softvera se ogleda i u stvaranju zajednice KORISNIKA slobodnog softera koja okuplja veliki broj KORISNIKA računara na planeti. Otvorenost ka KORISNICIMA uslovljava spontanu potrebu za udruživanjem u cilju što bolje saradnje čiji glavni motiv nije novac, već podizanje društvene svesti na viši nivo. Na kraju, slobodan softver je PRILIKA ZA SVE LJUDE BEZ OBZIRA NA IMOVINSKO STANJE, versku, rasnu ili bilo kakvu drugu pripadnost da pokažu svoje kreativne sposobnosti. Slobodan softver MOGU KORISTITI SVI LJUDI NA PLANETI BEZ OGRANIČENJA."

(Iz zajedničke najave grupe "digitalnih umetnika" Dez. Org i galerije "Ozon")

To je ta priča. Svi ljudi. Korisnici. Bez ograničenja. A hardver? Da li to pada s neba? Ili nastaje u nekom društvenom vakuumu, mimo ljudskih odnosa? Na čemu da puštam sve te slobodne softvere? Na kurcu? Neverovatno. Ali, tako piše, crno na belo.

Pri tom, nije reč o lošoj interpretaciji: to je doslovna reprodukcija Stallmanove priče o "dobrim susedima" koji slobodno razmenjuju svoja znanja i veštine. To je svakako plemenita poruka, koja ne trpi nikakve cinizme. Ali, sam Stallman nikada nije krio prave razloge koji su ga doveli do ideje o "slobodnom softveru". Ti razlozi nisu bili altruistički, nego pragmatični: tradicionalni koncept vlasništva je velika smetnja daljem RAZVOJU digitalnih tehnologija. Za ambiciozne programere, obdarene vizijom, nema veće jeresi.

STALLMAN

VU ete još dugo

Ilustracija Neshia

To ih frustrira, jer ometa njihovu komotnu (oni bi rekli "slobodnu") razmenu i saradnju, koje su od suštinskog značaja za razvoj tog sektora u CELINI. Sve ostalo dolazi posle toga. **To ne znači da treba sumnjati u Stallmanov iskreni liberalni (hipi) sentiment***; ali, on je pre svega ekspert, programer, fanatik posvećen razvoju digitalnih tehnologija, savršeno rasejan prema svemu što stoji pre i posle te usko programerske i korisničke dimenzije, iz koje on ne iskoračuje ni jednog trenutka. U istom bajkolikom prostoru, u kojem cvetaju samo "mogućnosti", kreću se i njegovi sledbenici. I tu počinje problem, koji, makar u ovom trenutku, sigurno nećemo moći da prevaziđemo u nekom boljem raspoloženju. Ulog je, sa obe strane, preveliki. Pričati o izgradnji slobodnog društva, kroz nesputani razvoj supertehnologija, s tako blaženom rasejanošću prema konkretnom društvenom kontekstu koji JEDINI može da stvori uslove za taj razvoj i to SAMO po cenu slobode i autonomije, možda nije zločin, ali je prosto odvratno.

"Nikakva tehnika nije moguća tamo gde su ljudi slobodni", rekao je Jacques Ellul (Tehnološko društvo 1954/ 1962). Pod "tehnikom", Ellul je podrazumevao ono za šta mi obično kažemo "tehnologija": skup ideja, metoda i postupaka čiji su JEDINI kriterijumi moć i efikasnost, bez ikakvih drugih ljudskih ciljeva ili preokupacija. "Zadovoljavanje ljudskih potreba" je nužno političko zlo i ništa osim toga – osim u slučaju produkcije potreba koje su i same roba ili pogonski motor robne proizvodnje. Taj kompleks teži da se proširi na sve oblasti ljudskog delovanja i da im nametne svoje kriterijume. Zato "tehniko" nisu prevashodno mašine i aparati, nego svi odvojeni sektori: obrazovanje, propaganda, ekonomija, politika, kultura, ratovanje, naučno-tehnološki kompleks, itd. Idealno, a sve više i praktično, računa se samo efikasnost. To je sasvim nov fenomen, kaže dalje Ellul, u odnosu na ranije tehnologije, koje se nisu rukovodile samo tim načelima ili ih nisu sledile uopšte, niti su postojale kao sektor izdvojen i nadređen celini života zajednice.

Sve to je tako očigledno: tamo gde su ljudi slobodni jednostavno je nemoguće postići stepen radne i energetske mobilizacije neophodan za funkcionisanje OVAKVOG sistema. Moguće je toliko toga – zaista daleko od svake oskudice ili nekog asketskog ideala, što nam iz ove perspektive obično prvo pada na pamet – ali ne i sve ono na šta smo toliko navikli. To se može postići samo

* Taj sentiment je problematičan iz drugih razloga. Svakako pogledajte šta sve taj čovek podržava i zagovara: <http://www.stallman.org>. Tu je i njegova "filozofija" – ako se tako može nazvati ta mešavina helpa za GNU/ Linux, kvekerske Biblije i probranih misli američkih predsednika. Za ovaj članak je najvažniji deo *Why Software Should Be Free*. Odatle i nekoliko referenci na Stallmanovu frazu-vodilju, "dobre susede".

direktnom prinudom ili ekonomskom ucenom. Nema piramida bez Faraona; ali, bez Faraona, u ovom ili onom obliku, nema ni slobodnog softvera (ili ne-slobodnog, razlika je zaista sekundarna); o hardveru, u najširem smislu, da i ne govorim. **Ako neka kultura ili način života zahteva toliku količinu sirovina, energije, rada, specijalizacije i organizacije i ima tako katastrofalne ukupne posledice, može li se o tome uopšte govoriti kao o izvoru "rešenja"?** Šta to rešavamo takvim "rešenjima"? Da li od nečeg takvog treba očekivati da nam pruži temelj za izgradnju slobodnog društva? Intenzivna podela rada (specijalizacija), na kojoj počiva cela ta dinamika, ima za posledicu suštu suprotnost slobodnom razvoju i autonomiji: degradaciju čoveka na nivo usavršene funkcije i retardirane celine, koja ne raspolaže ni delićem svojih stvarnih potencijala. Kako tako široko, zapravo isključivo, oslanjanje na proizvode celog tog kompleksa – na stvari koje su do te mere IZVAN našeg dometa i kompetencije – može doprineti procvatu ljudske autonomije?

Ali, nas sve to izgleda više ne zanima. Nas zanimaju samo krajni proizvodi celog tog lanca i samo oni od kojih imamo ličnu i neposrednu korist. Ostalo se ne računa. Ono što se i nama samima lomi o glavu treniramo da trpimo. Neka onda trpe i drugi.

O ovoj stvari ne vredi raspravljati s njenim malim agentima. Oni su u tran-su. Ali, o tome treba govoriti. Ovde sam se uglavnom zadržao na problemu tog ogavnog korisničkog mentaliteta, ali to je samo delić priče. **To nam može pomoći da shvatimo zašto ovom sistemu ide tako dobro. Sa ovako fanatičnim mušterijama nema razloga da mu ide loše.** Uspeo je da nas pretvori u svoje srećne korisnike, zainteresovane samo za uslove potrošnje i upotrebe njegovih krajnjih proizvoda. Sve ostalo su apstrakcije i "ekstremizmi". Tu sigurno ima nekih sporova; pitanje distribucije i korisničkih prava očigledno još nije rešeno. Ali, možda i ne mora biti rešeno: sama ta rasprava održava dinamiku koja je sa stanovišta sistema poželjna, jer odvlači pažnju i energiju mnogih ljudi s pitanja njegovih ukupnih pretpostavki i posledica. Razgovarajmo o uslovima korišćenja ("terms of use"). Izborimo se za SVOJA korisnička prava i slobodu delovanja (preduzetništva) u datim okvirima: nije bitno tko od svega toga ima NAJVIŠE koristi. Ako i sami radimo nešto, budimo široke ruke, ne budimo stipse. To će samo unaprediti celu tu oblast. Neka sve bude "user-friendly"! Ali, ne dirajmo u temelje. Ignorišimo UKUPNE pretpostavke i posledice. Sav potreban rad za razvoj celog tog sektora ionako obezbeđuju neki nevidljivi ljudi, a one najgore posledice dešavaju se uvek negde drugde. Naše igračke do nas dolaze čiste, sve te fleke se prosto ne vide.

Svako ko afirmiše i podstiče razvoj tehnološke sfere, bez trunke kritike na račun društvenih odnosa koji obezbeđuju njen razvoj, zapravo afirmiše te odnose, a ne ovu ili onu tehnološku mogućnost. To je afirmacija najakutnijeg oblika Kompleksa Moći, kapitalizma, pogona u kojem sve to nastaje. To je afirmacija zverskog izrabljivanja, učene, totalne ljudske degradacije i opšteg pustošenja. To je, da malo pojednostavimo, afirmacija *ubijanja*, u svakom pogledu. To je realan kontekst u kojem živimo; mi, "dobri susedi" iz Stallmanovih maštarija o slobodnom svetlu. Ali, tu njegova briga za nas prestaje.

Afirmacija konkretnih tehnoloških proizvoda dolazi tek na drugom mestu: glavne posledice svih ovih trendova – računajući svakako i pravu bujicu "slobodnih (digitalnih) sadržaja" – jesu 1) povećanje UKUPNE potrošnje roba iz ovog sektora i 2) još fanatičnije vezivanje za njega. **Ovo drugo je posebno**

važno: digitalne tehnologije su glavni reklamni izlog kapitalizma; na ovaj način, broj njegovih ovisnika i branilaca se stalno povećava. Takvi NIKADA neće dovesti u pitanje njegov dalji razvoj, ma koliko gundali zbog nekih nepravdi i najtežih ispada. To je psihološki nemoguće: glavni sadržaj njihovih malih, korisničkih života zavisi od stalnog dotoka novih rešenja i uređaja. Sloboda korišćenja ili nekorišćenja tehnologije ne postoji; ceo prostor koji zatičemo dolaskom na ovaj svet prožet je tom infrastrukturom i tom vrstom uma; bez tog kompleksa – ne samo bez kompjutera ili digitalnih kamera – ne možete da pregurate dan, nađete posao, preduzmete nešto protiv svega toga. Ali, afirmacija svega toga, sračunata ili naivna, nešto je sasvim drugo; posebno kada je praćena tom vaternom altruističkom retorikom. Afirmišu ono sto nas totalno poništava kao slobodne i autonomne pojedince, a govore da im je "čovjek na prvom mestu".

Unabomber je bio u pravu. Niste vredni robijanja (dobro, možda ima i takvih), ali opet vas treba iznabadati tako da već jednom utuvite u glave da se sve to *ne isplati*. Bolje ganjajte nešto drugo. Podesite se na drugačije kriterijume, tražite druga rešenja. Ova "rešenja" nas koštaju previše.

Proširenje korporacij "do u beskraja"

Činjenica da je nešto nečije
prema onima čije to nije, i zbog toga je sva

— napisao **Davor Mišković**
— ilustracije **radicalgraphics.org**

S pitanjem vlasništva susreli smo se na dramatičan način u devedesetima, razdoblju privatizacije (do tada) društvenog vlasništva. Trend se privatizacije i dalje nastavlja, obuhvaćajući sve više područja. Pritom se nitko i ne trudi obrazložiti zašto je privatizacija nužna, zašto su autorska prava tako restriktivna, zašto svakodnevno nestaju javni prostori, itd. Legitimitet privatnoga vlasništva nad svime što je moguće posjedovati postao je neupitan te uveo koncept privatnog vlasništva u sferu totalnih ideoloških pojmova koji čine konstruktivni element naše zbilje i o kojima se u ovoj našoj, ideološkoj realnosti i ne raspravlja. Zbog toga se i ona mala šačica protivnika privatizacije baš svega uglavnom ideološki diskvalificira i etiketira. Prava argumentacija nedostaje, kao i uvijek kada je riječ o ideologiziranim koncepcijama.

Iako ne postoji neka univerzalno prihvaćena definicija vlasništva, ipak se većina slaže kako se vlasništvo odnosi na činjenicu da je nešto nečije. Pri tome to nešto može biti privatno ili javno, i ovisno o tome razlikujemo privatno vlasništvo i vlasništvo zajednice. Činjenica da je nešto nečije uspostavlja određeni odnos prema onima čije to nije, i zbog toga je svako vlasništvo prije svega društveni odnos. Taj odnos nosi u sebi četiri osnovna prava nad posjedovanim dobrima: pravo na uporabu, pravo na ostvarivanje dobiti (npr. iznajmljivanje), pravo na razmjenu (npr. prodaja) i pravo na isključivanje drugih iz ova prva tri prava. Ovaj društveni odnos proteže se na sve tipove vlasništva, to jest na vlasništvo

VLASNIŠTVA

skih vlasničkih prava anje jedan dan"

uspostavlja određeni odnos
ko vlasništvo prije svega društveni odnos.

nad zemljom, nad materijalnom (npr. vozila) i nematerijalnom (npr. dionice) imovinom, s time da je u potonju moguće ubrojati i intelektualno vlasništvo (npr. autorska prava). Naravno, ovaj odnos ima različite posljedice u svakom od ovih tipova vlasništva.

Danas prevladava ideja o potrebi širenja područja privatnog, odnosno individualiziranog vlasništva. Privatno je vlasništvo u sadašnjoj ideološkoj konstelaciji temelj društvenog ustroja. Postoje dva osnovna smjera opravdavanja ideje privatnog vlasništva, koji tako postaju i utemeljenjem društvenog sustava – prvo opravdanje temelji se na radu i ukratko povezuje vlasništvo s ulaganjem intelektualnog i fizičkog rada u stvaranje vrijednosti te iz toga izvlači zaključak kako privatno vlasništvo proizlazi iz prava na uživanje plodova vlastitog rada. Dodatni je argument i takozvana sebična ljudska priroda, koju je moguće motivirati nagradom. Drugi smjer opravdavanja privatnog vlasništva kreće od ideje posjedovanja samo onih stvari koje su rijetke te da je vlasništvo gotovo pa samoregulirajući sistem upravljanja tim rijetkostima. Ako se na to nadovežu i maltuzijanske teorije o odnosu stanovništva i proizvodnih mogućnosti, dolazimo do opravdanja koje na privatno vlasništvo gleda kao na razložno upravljanje resursima.

Budući da je u prirodi ideologije da nas vodi prividu, i ova su opravdanja u funkciji njegova stvaranja. Dotična se opravdanja kroz povijest ideja često osporavalo različitim argumentima. Kako inače iz ovih ideja opravdati gomilanje

kapitala i stvaranje monopola, bijedu radne snage, mahnitno iskorištavanje resursa,...? Čak i ako zanemarimo problematiku vrednovanja, kako pokreta nastalih iz ovih osporavanja, tako i društava utemeljenih na činjenici kako danas malo što stoji na putu (teritorijalnoj i koncepcijskoj) ekspanziji privatnoga vlasništva, možemo se, bacimo li pogled samo na posljednjih tridesetak godina susresti s privatnim vlasništvom nad vodom, tipom sjemena, idejama, pa čak i nad nekim područjima istraživanja. Ma kako nam to nevjerojatno djelovalo, ljudi koji opravdavaju ovaj tip vlasništva zaista vjeruju kako je navedeni tip najbolji mogući oblik uređenja odnosa između ljudi s obzirom na resurse. Dobar primjer tog uvjerenja moguće je vidjeti u eseju "Tragedy of Commons" Garretta Hardina. Kontroverznog Hardina zanimao je prije svega odnos prirodnih resursa i rasta ljudske populacije, a najpoznatiji je upravo po gorespomenutom eseju. Hardina u tekstu "Tragedy of Commons" (nastalom 1968. godine) zanima upravljanje ograničenim resursima kao što su voda, nafta, zemlja,... Po njegovu mišljenju, ne postoji predvidivo tehničko rješenje koje bi na zadovoljavajući način riješilo problem ograničenih resursa i konstantnog rasta ljudske populacije. Ukoliko su resursi svima dostupni, nekontrolirano ih se iskorištava. Osim slavnog primjera pašnjaka (dotični se primjer odnosi na pretjerano iskorištavanje pašnjaka od strane više pstira, što na kraju vodi do njegova potpunog uništenja), Hardin se osobito bavio resursima kao što su atmosfera, rijeke, izlov ribe, pa čak i parkirna mjesta. Rješenja koja je Hardin ponudio su privatizacija resursa, naknade za korištenje istih i državna regulacija. Danas se Hardinova argumentacija o potrebi upravljanja resursima kao što su voda, mora i slično koristi kao opravdanje privatiziranja tih resursa, što navodno vodi racionalnom upravljanju tim resursima na korist svih. Problem mahnitog iskorištavanja resursa svakako postoji, no s druge je strane dovoljno pogledati kako se upravlja onim (već privatiziranim) resursima kao što je nafta, pa da odmah posumnjamo u privatizaciju kao rješenje ovih problema.

O vlasništvu je tijekom povijesti rečeno mnogo toga lošega. I to s pravom. Proudhon je autor kovanice "Vlasništvo je pljačka". Marx je pak predložio sustav kolektivnog vlasništva, kako bi se izbjegle negativnosti privatnog. Neki su

Pritom se nitko i ne trudi obrazložiti zašto je privatizacija nužna, zašto su autorska prava tako restriktivna, zašto svakodnevno nestaju javni prostori, itd.

autori povezali opravdanost privatnog vlasništva s potrebom državne intervencije, pa je tako, primjera radi, opravdano privatno vlasništvo nad tijelom, jer za ostvarenje tog vlasništva nije potrebna državna intervencija. Suprotni primjer tome bila bi autorska prava, koja nisu opravdana jer je potrebna snažna intervencija države da bi se to vlasničko pravo ostvarilo. Unutar palete u kojoj se nalazi sve, od prihvaćanja privatnoga vlasništva nad svime pa do njegova potpunog odbijanja, postoji i vlasnički *bug GNU* – Opća javna licenca, koja u potpunosti prihvaća okvir privatnoga vlasništva, pronalazeći istodobno unutar njega i način kojim se zajednici daje pravo na slobodno, ali ne i bezuvjetno korištenje. Ova se licenca odnosi na autorska prava, i nudi neku vrstu paradoksalnog, ali efikasnog rješenja jer omogućuje situaciju u kojoj zajednica, podčinjavanjem sustavu privatnog vlasništva, ostvaruje svoja vlasnička prava.

Čini se da je područje autorskih prava, s obzirom na postojeće modele vlasništva i njegova licenciranja, danas jedno od najživljih područja rasprave o vlasničkim pravima. Spomenuta živost i ne čudi uzmemo li u obzir čestu pojavu u ovom području, a to je ostvarivanje vlasništva nad idejama. To je već dovelo do niza paradoksalnih tužbi, koje kao da niti malo ne zabrinjavaju pravni sustav. Korporacije pokušavaju u ovom području proširiti svoja vlasnička prava i na samo vrijeme, pa tako većina zemalja danas štiti autorska prava u periodu od 70 godina. Korporacije naravno imaju tendenciju da svoja prava prošire do u beskraj ili "do u beskraj manje jedan dan", kako je rekao Jack Valenti, predsjednik MPAA (Motion Picture Association of America), kada je bio upozoren kako beskraj nije pravna kategorija.

ANARHIZAM VS. VLASNIŠTVO

Vlasništvo je krađa!

Dosadašnje diskusije o vlasništvu bavile su se uglavnom transformacijom same ideje i omogućile daljnju transformaciju lako prilagodljivog sustava – zlog kapitalističkog, naravno! – kojem najviše odgovara kritika koja to zapravo i nije.

— napisao **Marko Strpić**

U dobroj staroj anarhističkoj tradiciji

"kradem" slogan i ubacujem ga u naslov. No, mogu li ga uopće ukrasti ako nije u nečijem vlasništvu? Može li uopće biti u vlasništvu? I može li uopće bilo što biti u vlasništvu?

Ideja da je vlasništvo krađa počiva na tome da svako prisvajanje dobara (materijalnih, nematerijalnih, stvari, znanja...), a nužno u svrhu stjecanja društvenog statusa (jer ga vlasništvo znatno određuje), predstavlja krađu od društva. Od onoga što je javno, komunalno. Sve, međutim, spada ili bi trebalo spadati u tu domenu. Naravno, neću banalizirati i ići u krajnost pa reći i da moje gaće trebaju biti javno vlasništvo, no kada govorimo o svemu onome što izlazi iz domene svakodnevne, egzistencijalne upotrebe, moram zaključiti da je vlasništvo u tom slučaju krađa.

Swako toliko se na nezavisnoj sceni (što god to bilo) pojavi poneka tema koja je aktualna u većini diskusija, pa se tako pitanje vlasništva već neko vrijeme provlači kroz dosta publikacija i manifestacija, no čini se da većina promišljanja i prijedloga vezanih uz vlasništvo ne odlazi dalje od određene razine liberalizacije i reforme. To ostavlja vlasništvo netaknutim, "svetim", gotovo na američki način (tu mislim da kulturu i kult vlasništva u SAD-u) ne odstupajući od ideje da je vlasništvo uvijek vlasništvo.

Tako je zanimljiv primjer *Creative Commons*, ideje potekle iz (koje li slučajnosti) SAD-a, čija je svrha liberalizacija koncepta zaštite vlasništva (proizvoda, znanja i slično, da sad ne ulazim u detalje), a koja je zaokupila pažnju cijelog

niza projekata, no zapravo ništa radikalno nije promijenila u odnosu na samo vlasništvo. Dok su neke stvari putem CC-a pronašle regulativu koja ih stavlja u javnu domenu, veći dio onoga što je licencirano na ovaj način ipak ostaje dobro zaštićeno od javne (zlo)upotrebe.

Ne želim ulaziti u dublju kritiku CC-a kao projekta (iako možete baciti pogled na ono što R. Stallman kaže na tu temu), već ovim primjerom želim skrenuti pažnju na drugi problem, a to je izostanak radikalnog, revolucionarnog pristupa ideji vlasništva, pristupu koji će ići za tim da ukine vlasništvo i sve stavi u javnu domenu. Dosadašnje diskusije bavile su se uglavnom transformacijom ideje vlasništva, čime je omogućena daljnja transformacija lako prilagodljivog sustava – zlog kapitalističkog, naravno! – kojem

Ideja *Creative Commons*-a, čija je svrha liberalizacija koncepta zaštite vlasništva zapravo ništa radikalno nije promijenila u odnosu na samo vlasništvo, jer veći dio onoga što je licencirano ipak ostaje dobro zaštićeno od javne (zlo)upotrebe.

najviše odgovara kritika koja to zapravo i nije. Malo je prilagodi, ugradi u postojeću regulativu i svi sretni i zadovoljni. Kapitalizam je dobar. Dvije noge loše, četiri noge dobre. Beee-e-e...

Poput ovaca u Orwellovoj basni, na trenutak sam povjerovao kako pojedine reforme mogu biti dobre, počeo ponavljati jednostavne slogane o "slobodi", "javnoj domeni" i slično. No, kada čovjek pogleda dubinu tog koncepta, skuži kako iza velikih riječi i slogana ne stoji nešto novo i revolucionarno. Je li to netko uopće tvrdio? Možda i nije, no ponekad volimo vidjeti nešto čega nema. Sve je stvar interpretacije.

Ukratko, vlasništvo je krađa i zato ga treba ukinuti. Nema te zaštite ili regulative koja će bilo što promijeniti po pitanju vlasništva, dok god ne odemo do kraja u zahtjevu i realizaciji ukidanja vlasništva.

SVE TREBA BITI KOLEKTIVNO

Sve što koristimo treba biti, u smislu upravljanja, u našim rukama. I time nije nečije vlasništvo, niti treba biti. Ukoliko radim u punionici pića upravljam njome zajedno sa svima koji tamo rade. Kada prestanem tamo raditi, prestaje i moje upravljanje. Prestajem biti dio procesa. Tada me zanima samo gotov proizvod. Nad kojim nitko nema vlasništvo, jednostavno je tu za upotrebu. Kao i svi drugi proizvodi.

O. K., kažeš da brijem... No, nije u tome stvar. Ne mislim da ovdje govorim o neostvarivom utopijskom snu – niti mislim da je nešto neostvarivo, jer kako bih mogao znati? v već pokušavam skrenuti pažnju na jednu važnu obljetnicu u anarhističkoj i svjetskoj povijesti, koja se izrazito tiče vlasništva. Riječ je o Španjolskom građanskom ratu te o sedamdeset godina od pokretanja socijalne revolucije u toj zemlji. Revolucija je relativno brzo slomljena, no to ne znači da nije predstavljala najdugoročniji i svakako najveći društveni "eksperiment" (uvjetno rečeno) anarhističke organizacije društva, odnosno proizvodnje i pitanja vlasništva, a čemu ću ovdje posvetiti malo pažnje.

U trenutku kada je počeo građanski rat, anarhističkim organizacijama i sindikatima je bilo jasno da njihov ustanak protiv vojnog puča treba pratiti i socijalna revolucija pa je prvi korak bio pokretanje kolektivizacije tvornica, trgovina, kafića, prijevoza, zemlje... Svega onoga što je, zapravo, predstavljalo osnovu proizvodnje i usluga. Stvar je otišla tako daleko da su čak i brijačnice bile kolektivizirane.

Španjolski građanski rat predstavljao je, svakako, najveći društveni "eksperiment" anarhističke organizacije društva, kad su anarhističke organizacije i sindikati kolektivizirale sve što je predstavljalo osnovu proizvodnje i usluga.

Uspješnost tog projekta i njegova proizvodna učinkovitost zapanjila je mnoge (uključujući i ideološke protivnike, koji su ipak priznali uspješnost kolektivizacije). Bilo je jasno da svi rade za sebe i društvo, a ne za gazdu koji ubire sve plodove rada. Posve jednostavna ideja, bez uviđanja i apstrakcija kojima nam nužno prikazuju ekonomiju i njenu navodnu "kompleksnost" zbog koje su ovakvi projekti "nemogući".

Vlasništvo je u tadašnjoj Španjolskoj u velikoj mjeri prestalo postojati. Barem na način na koji danas shvaćamo vlasništvo.

Neću ulaziti u daljnje povijesne prikaze situacije, nemam toliko prostora, no važno je napomenuti kako je kolektivizacija na kraju propala zbog ideološkog sukoba i reformističkih ideja koje su silom zaustavile daljnju kolektivizaciju te na kraju i ukinule kolektive.

Tu možemo pronaći paralelu s današnjom situacijom. Imamo nekoliko razina kritike vlasništva, od kojih većina ne odlazi dalje od toga da ideju vlasništva treba tek transformirati i da će tada sve biti dobro. Takav pristup je krajnje bezopasan, u osnovi ne mijenja ništa, i na kraju će ga sam sustav prihvatiti. Zapravo, prihvaća ga cijelo vrijeme, jer upravo sustav daje regulativu i određuje prostor unutar kojeg se takva kritika događa. Takav pristup nužno znači suradnju, partnerstvo sa sustavom i pomaže mu da opstane na osnovama na kojima oduvijek postoji.

U Španjolskoj je bila riječ o građanskom ratu, lokalnom sukobu tijekom kojeg se dogodila revolucija, a danas, kada traje Četvrti svjetski rat, područje rata je svijet, a samim tim i područje socijalne revolucije, koja je neizbježna. Nitko

je ne može planirati i pokrenuti pa samim tim ni zaustaviti. Dogodit će se.

I ŠTO SAD?

Osim, naime, radikalne kritike vlasništva i zahtjeva za njegovim ukidanjem, već sada je nužno napraviti korake koji će dovesti do toga. Sama kritika, bez konkretne ideje za akciju i realizaciju same ideje je uglavnom bezvrijedna.

Jedan od zanimljivih primjera u Hrvatskoj, kada je došlo do praktične negacije i osporavanja (pa i preuzimanja) vlasništva je bio slučaj PPK Valpovo, iako iza cijele priče nije stajala neka ideološka, teorijska priča. Tek egzistencijalna potreba ljudi koji su tamo radili i koji danas tamo rade, upravo zahvaljujući svom angažmanu. Naravno, to nije bio primjer koji je završio ukidanjem vlasništva (pa samim tim i nije najbolji), međutim, sam pristup je bio zanimljiv. Vlasništvo nad proizvodnjom i pogonima je bilo doslovno osporeno i oduzeto, na način da su radnici fizički okupirali prostor, preuzeli proizvodnju i nastavili poslovanje preko sindikalnog računa. Priča je imala zanimljiv tijek (što je opet predugačko za ovaj tekst), no na kraju su sami radnici postali dioničari/vlasnici i time uveli neku vrstu samoupravljanja (bizarna kapitalistička verzija, no dobro, bizarna je bila i jugoslavenska verzija).

U hrvatskom je slučaju to bio jedan od rijetkih primjera da su radnici odgovorili na privatizaciju i uopće pokušaj da se oduzme nešto što po svakoj logici pripada upravo radnicima. Zanimljivo je da silni takozvani "humanisti" i "reformisti" gotovo nikad nisu doveli u pitanje način na koji je država u procesu privatizacije jednostavno odlučila da je sve što je bilo makar deklarativno društveno zapravo njeno vlasništvo te da ga može slobodno i bez pitanja rasprodati. Jednostavno je prihvaćeno da je ideja o društvenom vlasništvu bila mit. Što je i bila. No nije li se to onda moglo radije ispraviti nego pretvoriti u privatizacijski kaos za koji znamo kako je završilo, odnosno kako se još uvijek odvija?

Netko će reći da je kasno za bilo što ispraviti, ali to je samo logika koja proizlazi iz ideje da je vlasništvo "sveto" i "nedodirljivo".

Pitanje privatizacije zemlje, vode, (još) nepri-
vatiziranih proizvodnji, otoka (!?)... To su vrlo konkretne stvari s kojima se tek trebamo nositi i koje možemo zaustaviti. Tu zakon neće biti na našoj strani, jer je već odavno okrenut protiv nas. Zato ni neke manje reforme neće ništa

Vlasništvo nad proizvodnjom i pogonima PPK Valpovo je pred prijetnjom privatizacije doslovno osporeno i oduzeto, tako da su radnici fizički okupirali prostor, preuzeli proizvodnju i nastavili poslovanje preko sindi-kalnog računa.

promijeniti, već se taj odnos mora mijenjati iz osnove. Tu ne treba samo privatizaciju dovesti u pitanje, već potražiti kada smo i gdje dali mandat i ovlasti nekome da raspolaže onime što bi trebalo biti naše, društveno. Odgovor je da nikada nismo dali takve ovlasti nekome, što još jednom na praktičnoj razini dokazuje da je vlasništvo krađa.

Uvijek je pitanje koliko smo daleko spremni otići s društvenim eksperimentima i razvojem projekata, poput "Uzmi ili ostavi", gdje nestaje ideja vlasništva, vrijednosti i razmjene, već se u praksi provodi ekonomija bez ekonomije. Cijela stvar je bazirana na distributivnom centru, mjestu gdje završavaju proizvodi, predmeti, hrana i sve ono što želimo dati. Isto možemo i uzeti. Bez proporcionalnosti u razmjeni (jer i nije riječ o razmjeni) ili potrebi da uvijek nešto donesemo ili uzmemo. Stvar funkcionira na osobnoj odgovornosti i činjenici da gomilanje dobara ništa ne znači. Bitno je zadovoljiti svoje potrebe, čak i kad je riječ o čistom komforu. Ekonomija bez ekonomije zapravo otvara više mogućnosti za komfor nego ekonomija koju svakodnevno živimo.

U trenutku kada takvi eksperimenti postanu dovoljno veliki, predstavljaju dobru alternativu vlasništvu kako ga danas shvaćamo. Pitanje je samo koliko smo daleko spremni otići.

ODRICANJE OD VLASNIŠTVA

Ne želimo i ne možemo imati

Raditi da bi – ne samo preživjeli, nego imali: stalan posao, socijalno i zdravstveno osiguranje, "prijeko potrebne" nekretnine i pokretnine...ono što posjeduje i upravlja nama je tada naš vlastiti rad.

— napisala **Lela Vujančić**

Koncept fiksnog vlasništva, kao novi oblik specijalizacije razvio se kao osnova društvenog poretka s krajem nomadskog načina života. Različito je definiran u različitim socio-ekonomskim epohama i njima pripadajućim društvenim teorijama. Od njegova ustanovljavanja, tokom povijesti neprestano dobiva na važnosti, da bi danas bio osnova "našeg" načina života, moćno sredstvo održavanja postojećeg poretka, te u kombinaciji s radom ultimativno sredstvo uvjetovanja i prisile. Koncept vlasništva uključuje u sebe potrebu zakonskog bilježenje tog vlasništva, njegove zaštite od mogućih napadača, brige za to vlasništvo, njegovo čuvanje i održavanje, kalkuliranje o vrijednosti, prodaji ili razmjeni koja će postojeće vlasništvo povećati ili barem održavati njegovu tržišnu vrijednost. Što je vlasništvo s kojim raspolazete veće, vrednije i razgranatije, veća je i zaposlenost oko njegova održanja.

ŠTO POSJEDUJEMO MI?

Živim u podstanarskom stanu i trenutačno radim isključivo honorarne poslove. Nemam stan, auto ili kuću koja je pravno podvedena pod moje ime. Jedino vlasništvo kojim zasigurno raspolazem je vlasništvo nad vlastitim tijelom. Radim u području imaterijalnog i još k tome slobodno izabranog rada, u samoorganiziranom kolektivu pojedinki/aca koji u najboljoj maniri samoupravljanja samostalno organiziraju svoje radne procese, radno vrijeme, vrijednost i produkte vlastitog

rada. Ono što u perspektivi posjedujem su rezultati mog rada. Na primjer, mogu kopirati članak koji upravo pišem. Na prvi pogled se čini kao već učinjen prijelaz iz carstva nužnosti u carstvo slobode. Međutim, iako ne postoji vanjski element eksploatacije, prečesto osjećamo da eksploatiramo sami sebe i da nekom obrnutom logikom vlastiti rad zapravo posjeduje nas.

TKO POSJEDUJE NAS?

Živimo u društvu koje je u vrlo kratkom periodu promijenilo svoj tržišni model, a osnovna promjena ogleđa se u nagloj privatizaciji društvenog vlasništva. Najezda privatnog kapitala koji je uvijek vođen logikom profita i stalnim oplođivanjem i umnažanjem privatnog vlasništva, vidljiva je u sužavanju javnog u svim njegovim oblicima: prostorno-urbanističkim, medijskim,

Iako ne postoji vanjski element eksploatacije, prečesto osjećamo da eksploatiramo sami sebe i da nekom obrnutom logikom vlastiti rad zapravo posjeduje nas.

Različite prakse otpora, a zapravo parazitiranja na otpacima kapitalizma tada uključuju skvotiranje, krađu, recikliranje i općenito upotrebu odbačenih stvari.

obrazovnim.... Polagana privatizacija prirodnih resursa, zdravstvenih i obrazovnih usluga/sustava su najopasniji oblici privatizacije onoga što je nekada bilo zajedničko jer predstavljaju osnovu bilo čijeg života, pa njihova privatizacija omogućuje beskrajno uvjetovanje u izboru načina života.

Značajan tranzicijski trend su promjene na financijskom tržištu – upadi stranih banaka koje kupuju većinske vlasničke portfelje domaćih, do tada državnih banaka donijele su odjednom lažnu kupovnu moć i umjetno povišenje standarda. Strane banke su ponudile niz "flexi" kreditnih paketa, tristopostotnih minusa po tekućem računu te različite verzije kreditnih kartica. Kamate u Hrvatskoj i Srbiji su najviše u ovom dijelu Europe i bez ikakvog se pretjerivanja mogu nazvati lihvarskim. Ova fleksibilna kreditna situacija uzrokovala je potpunu, dugoročnu zaduženost polovice građana ove zemlje, odnosno situaciju sličnu dužničkom ropstvu. Krediti podignuti za ulaganja u strateške pokretne/nekretne trajat će idućih trideset godina, a većina građana opterećena je hrpom malih kredita i minusa koji omogućavaju svakodnevna preživljavanja.

Promjene u radnom zakonodavstvu kao i sporost hrvatskih sudova su donijele prekarnost radne egzistencije koja se očituje u svemoći poslodavaca, zapošljavanju na crno, neprestanom obnavljanju ugovora na određeno vrijeme, povećanju broja radnih sati uz najčešće neplaćene prekovremene sate, različite oblike diskriminacije, te općenito labavljenje radničkih prava zarad lakšeg oplodivanja privatnog kapitala. Radni vijek je produžen na – za žene do 60., a za muškarce do 65. godine starosti. Nasuprot socijalističkom snu vječnih studenata izdržavanih na jaslama roditel-

lja i samoupravnog društva, danas mladi počinju sa svojim radnim vijekom sve ranije, što je s jedne strane egzistencijalna potreba, a s druge snažna ideološka matrica prema kojoj što raniji ulazak u svijet rada svjedoči o zrelosti i odgovornosti pojedinca/pojedinke te povećava ukupne šanse u boljoj budućoj prodaji na tržištu rada. Slobodno vrijeme kojeg u novom radnom konceptu ostaje sve manje je oblikovano modelima komercijalne masovne zabave, kao i potrebom za stalnim samo-usavršavanjem radi što boljeg konkuriranja na tržištu rada.

I tako smo polako uplovili u društvo privatnog vlasništva koje prisiljava sve nas da slijedimo taj isti model. Raditi da bi ne samo preživjeli nego imali: stalan posao, socijalno i zdravstveno osiguranje, "prijeko potrebne" nekretnine i pokretne...ono što posjeduje i upravlja nama je tada naš vlastiti rad.

TKO JE IZUZET IZ OVOG MODELA?

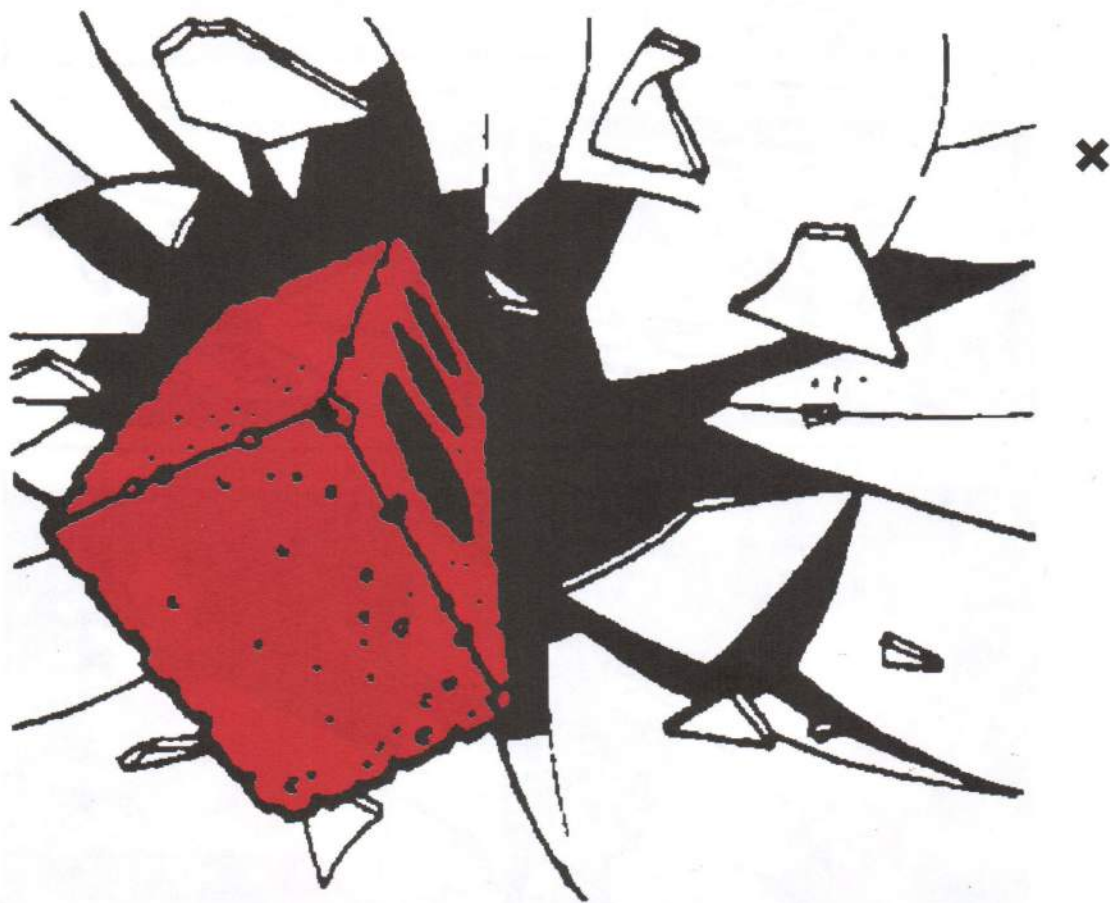
Iz modela vlasničkog društva koje se zasniva na radu su izuzete razne marginalne skupine koje jednostavno nemaju mogućnost pridruživanja dominantnom modelu – zbog deficita u obrazovanju, sposobnostima ili zdravlju oni slabo konkuriraju na tržištu rada te imaju smanjene mogućnosti ostvarivanja vlasničkih odnosa. Tu su i oni koji žive na rubovima razvijenog kapitalizma služeći se u vlastitom preživljavanju onime što je taj razvijeni dio društva odbacio. Različite prakse otpora, a zapravo parazitiranja na otpacima kapitalizma tada uključuju skvotiranje, krađu, recikliranje i općenito upotrebu odbačenih stvari. Troškovi života su na ovaj način svedeni na minimum, a izuzetost iz radno-vlasničkih uvjetovanja omogućuje drugačiju organizaciju vremena i mogućnost stvaranja alternativnih mdela.

Njima treba pribrojati i rastuću brojku mladih, radno sposobnih pojedinaca/pojedinki koji odbijaju raditi unutar stalnih i dogotrajnih radnih modela i biti predmetom radnog uvjetovanja. Izbor kratkotrajnih, lošije plaćenih honorarnih poslova koji omogućavaju veću mobilnost s obzirom na mjesto boravka, kao i fleksibilnost u radnom vremenu se na kraju ne čini toliko loš izbor. Taj izbor s druge strane onemogućava pokretanje bilo kakvih značajnijih vlasničkih odnosa – na primjer, ne možete podignuti kredit ako niste

Jednom, kada se vlasnički diskurs potpuno napusti, a rad postane kratkotrajna nužnost, biti će manje mogućnosti za svakodnevne prinude i ucjenjivanja, a odnos posjedovanja će se preseliti u sferu zajedničkog raspolaganja sa ono malo dobara koja su preostala.

stalno zaposleni. Podstanarastvo ili skvotiranje se tada pojavljuje kao dugoročni životni izbor, a ova skupina se u izboru između love, tekućeg računa i pripadajućih kreditnih paketa odlučuje za nesigurnost, nestalnost i nomadizam. I nije zapravo nužno da svi ovi ljudi ne žele posjedovati, veća je možda istina u tome da ne žele raditi ono

što je potrebno da bi do vlasništva došli. Jednom, kada se vlasnički diskurs potpuno napusti, a rad postane kratkotrajna nužnost, biti će manje mogućnosti za svakodnevne prinude i ucjenjivanja, a odnos posjedovanja će se preseliti u sferu zajedničkog raspolaganja sa ono malo dobara koja su preostala.

ŽIVA SILA U RUKAMA REPRESIJE

KULTER KOMUNIKERJ

URED ZA ZAŠTITU MINISTARA JE BIO PRISILJEN KOMUNICIRATI

...JEDNOG OD ONIH BESKONAČNIH!

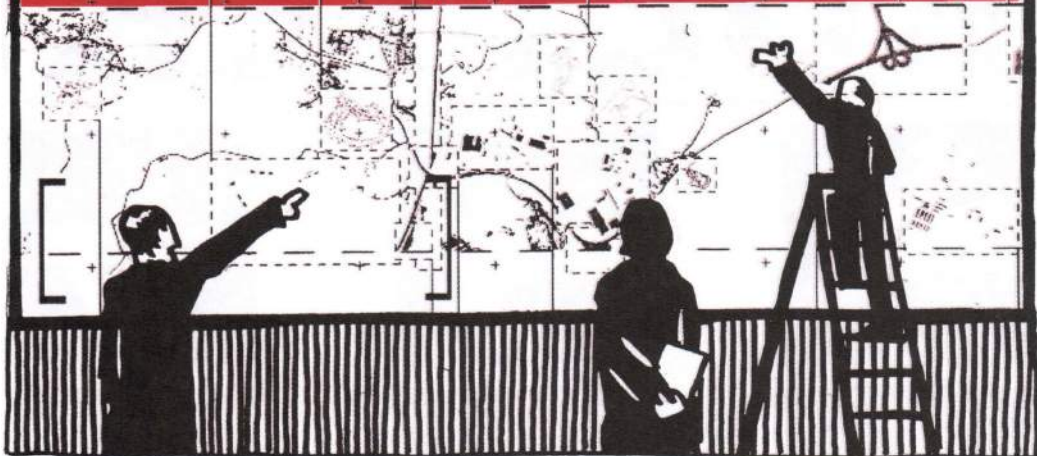
PO PUSTOJ ULICI SE NIJE ČULO NIŠTA DRUGO OSIM TUPOG LAVEŽA PASA.

ULAZI U GRAD SU BILI ZATVORENI.

ALI UNATOČ TOME, FREKVENCIJA BITNIK GENERATORA JE IPAK OSTALA NEPOZNATA.

IAKO SU KONTOLORI POKUŠALI DEFINIRATI GIBANJE BITNIK GENERATORA POMOĆU NAJSUVREMENIJIH MAPA, GRAFOVA, SENZORA, TRAJEKTORIJA...

NITI NAKON SVIH PROCESA, CENZURA, NASILJA, PROHIBICIJE, REPRESIJE STANOVNIŠTVU JOŠ NIJE BIO OBJAŠNJEŃ POJAM BITNIKA.

ONI SU, ZADOVOLJENI PROTOKOM KAPITALA, NJEGOVALI SVOJU ČUDNU INTERPRETACIJU DEMOKRACIJE...

... DEMOKRACIJU DESPOTSKOG SRCA!

(DDS)

ULIČNI BORCI, NE PREPOZNAJUĆI SVOJU ULOGU U NOVOJ SITUACIJI, JOŠ UVIJEK SU USTRAJALI NA NEPOSTOJEĆIM RAZLIKAMA.

BITNIK GENERATOR JE ZA NJIH OSTAO SAMO MEDIJSKI ARTIKAL; PROIZVOD INFORMACIJE!

DA BI GA USMJERILI RAZVILI SU:

KULTTER

SMRT . JANŠI ! SVOBODA . KULTTERU ! . SMRT . JANŠI ! SVOBODA . KULTTERU ! SMRT . JANŠI ! SVOBODA . KULTTERU !

RAZGOVOR KOLEKTIV KULTTER

Translokacija kulture u polje politike, dapače nasilja

Fizički izraz nasilja nije nikad odbačen kao tabu civilnog društva. Od njega su se distancirali jedino službeni politički radnici, nevladin sektor i "nova ljevica" odnosno intelektualna elita. U slučaju desnog i službenog terora, govoriti o pacifizmu je zaista patologija. Nadamo se da će aktivisti što prije to shvatiti.

— razgovarala **Lela Vujančić**

04: Što je Kultter?

Kultter je kratica za kulturni terorizam. U najgrubljem smislu, Kultter predstavlja različite provokacije, agitacije i teror koji proizlazi iz kulturne produkcije.

04: Da li je to politička akcija u strip formatu, kolektivni identitet, mnogostruka fantazija nula četvorke, projekt jednog autora ili nešto treće?

Kultter je želja za translokacijom kulture u polje politike, dapače nasilja. Revoltirani situacijom gdje se političke akcije reprezentiraju u formi

kulturnog djelovanja (tipa karneval protiv kapitalizma) i time gube svoju agilnost i realnu moć da promijene nešto, odlučili smo se na taktiku skidanja etikete nevinosti s kulture. Jednostavno rečeno: ako Aldo Milohnić, urednik časopisa "Maska" iz Ljubljane, polemizira o konceptualnim vrijednostima transparentata koje su nosili "izbrisani", grupa osoba izbrisanih iz službenih slovenskih dokumenata, i kojima se odbija bilo kakvo pravo, poput državljanstva ili stalnog boravišta – i time fašistički problem prebacuje u kulturnu sferu – onda mi svim snagama pokušavamo kulturne teme vratiti u političko polje, tamo gdje se zbivaju promjene!

Revoltirani situacijom gdje se političke akcije reprezentiraju u formi kulturnog djelovanja (tipa karneval protiv kapitalizma) i time gube svoju agilnost i realnu moć da promijene nešto, odlučili smo se na taktiku skidanja etikete nevinosti s kulture.

04: U kojim medijima djeluje KT?

U principu su svi mediji pogodni za KT djelovanje, ali možemo govoriti o onima koje smo trenutačno bolje razvili, a to su uglavnom vizualni mediji, tipa plakati, grafiti, stripovi, video...

04: Što ili za koga agitira KT?

Treba razumjeti da KT nastaje u trenutku nevidene represije od strane Janeza Janše i njegove vlade na javne medije. Slovenija je u jednoj godini doživjela referendum o privatizaciji RTV-a, zamjenu direktora Dela (najčitanijih novina), pokušaj komercijalizacije Radija Študent (jedinog nezavisnog radija)... U takvom kontekstu smatramo da je važan angažman i agitacija na polju medijske slobode i KT za sada doživljavamo kao takav. KT koristi politički nekorektan diskurs, eksplicitno optužuje političke aktere, koristi ilegalna medijska sredstva, kao što su pokušaji piratskog radio emitiranja, i to sve u svrhu radikaliziranja postojeće liberalno-demokratske situacije i pronalaženja novih načina medijskog djelovanja, pošto nam ubrzo neće preostati ništa drugo osim ilegalnih metoda.

04: Na koji način je organiziran Kultter?

KT je grupa koja se sastoji od petorice članova jezgre koji polemiziraju o teoretskom polju kulture i terorističkog djelovanja, produciraju traktate, komunique i slično, a u slučajevima direktnih akcija grupa se širi ovisno o interesima vezanim za konkretne teme.

04: Do čega je KT-u stalo – destrukcije postojećeg, medijske reprezentacije, artistske agitacije, self-ekspresije ili samo studentske zabjancije?

Kao što je već spomenuto, KT želi politizirati kulturu, istražiti njen teroristički potencijal, nauditi političkim akterima preko kulturne

produkcije – a sve to sa sekundarnim ciljem promoviranja društvenih promjena. Primarni cilj do kojeg nam je navise stalo je skidanje etikete neutralnosti sa same kulture... vraćanje odgovornosti kulturi!

04: Da li KT vjeruje u učinke kulturnog terorizma u vremenu u kojem je terorizam Al Qaeda postao medijski i koju vrstu učinka očekuje, odnosno priželjkuje?

Vjerujemo u terorizam kao jednakovrijedan diskurs političkog djelovanja, bio on medijski ili fizički. Učinak koji očekujemo je dvofazni; u prvoj fazi očekujemo radikalizaciju medijskog diskursa u Sloveniji i otkrivanje službene represije koja trenutačno djeluje latentno pod krinkom javnog mišljenja ili potrošačke potražnje (cenzura koje momentalno koriste hiperprodukciju informacija kao tehniku kolektivnog kratkog pamćenja ne mogu probaviti radikalni teroristički diskurs – mogu ga jedino koristiti kao krinku za lov na vještice). U slučaju radikalizacije, odnosno druge faze, KT neće imati nikakvih problema u obraćanju široj javnosti s konkretnim primjerima državne represije. Dakako, pod drugim imenom, manipulirajući slobodom izražavanja i demokratskim načelima.

04: Kako se KT određuje prema fizičkim izrazima nasilja i da li misli da je insistiranje na pacifizmu svojevrсна patologija?

Fizički izraz nasilja nije nikad odbačen kao tabu civilnog društva. Od njega su se distancirali jedino službeni politički radnici, nevladin sektor i "nova ljevica" odnosno intelektualna elita. U međuvremenu je državni aparat nastavio prakticirati teror i fizičko nasilje, kao i nova

U prvoj fazi očekujemo radikalizaciju medijskog diskursa u Sloveniji i otkrivanje službene represije koja trenutačno djeluje latentno pod krinkom javnog mišljenja ili potrošačke potražnje.

KT koristi politički nekorektan diskurs, eksplicitno optužuje političke aktore, koristi ilegalna medijska sredstva, kao što su pokušaji piratskog radio emitiranja.

desnica (nacisti i skinheadi). U slučaju desnog i službenog terora, govoriti o pacifizmu je zaista patologija. Nadamo se da će aktivisti što prije to shvatiti.

04: Pretpostavljam da ono do čega je KT-u stalo nije područje kulturnog proizvoda/ kapitala... Politizaciju kulture tokom devedesetih zamijenila je kulturalizacija politike, a umjesto političke ekonomije novi hype su postali kulturalni studiji. U svjetlu toga, sve se pretvara u kulturu, a iz kulture onda u estradni mejstrim, otprilike... Kako se KT odnosi spram toga i može li se izbjeći da naknadno bude klasificiran kao još jedan kulturni proizvod?

Procesi unutar kulturne produkcije se djelomično mogu usmjeravati, ali ne i u potpunosti. Trenutačna iskustva u borbi protiv klasifikacije unutar zakona kulturnih proizvoda imamo na polju autorstva, odnosno pitanja odgovornosti. Na prijedlog ljubljanskog kustosa koji je htio naše djelovanje izložiti u Galeriji ŠKUC, izjavili smo da može, jedino u slučaju ako se sam potpuno slaže s sadržajem izloženih radova i da, kao jedina fizička osoba, snosi potpunu odgovornost. Budući da se u sadržaju prizivala smrt premijera Janše, on je to, dakako, odbio. Shvaćamo prijetnje etiketiranja i brandiranja kulturnog, kao i političkog djelovanja, ali smatramo da ćemo se raspasti prije nego dođe do toga. :-)

04: Što KT misli o Brennerovom pljuvanju Žižeka na Ljubljanskoj Manifesti i koga vidi kao dio iste (svoje) kulturno-terorističke mreže?

Sudeći po tome koji mediji su na kakav način interpretirali Brennerovu akciju (kao i sam Brenner!) mislimo da je ponovo riječ o kulturalizaciji politike (ili filozofije?). Naime, nakon tog događaja se razvila debata u modernoj galeriji

gdje se diskutiralo da li je, nakon tog događaja, Žižek kulturni produkt (!?!).

Kao dio kulturno-terorističke mreže bismo, osim brojnih uličnih umjetnika/aktivista u Ljubljani s kojima se trudimo konstituirati širu mrežu, uspostavili kolektiv s Insu^{tv} iz Napulja, Spaceom iz Beča, Radio Aktivist Romanom iz Rio de Janeira, Komikazama iz Zagreba, Trakom 47 iz Maribora, s kojima smo već surađivali, ali i različitim inicijativama i grupama po svijetu, poput mreže New Global Vision, Indymedije, Intermittent du Spectacle iz Pariza, Department of Land and Space, Reappropriation iz Chicaga i različitim inicijativama nadkranih građana diljem svijeta...

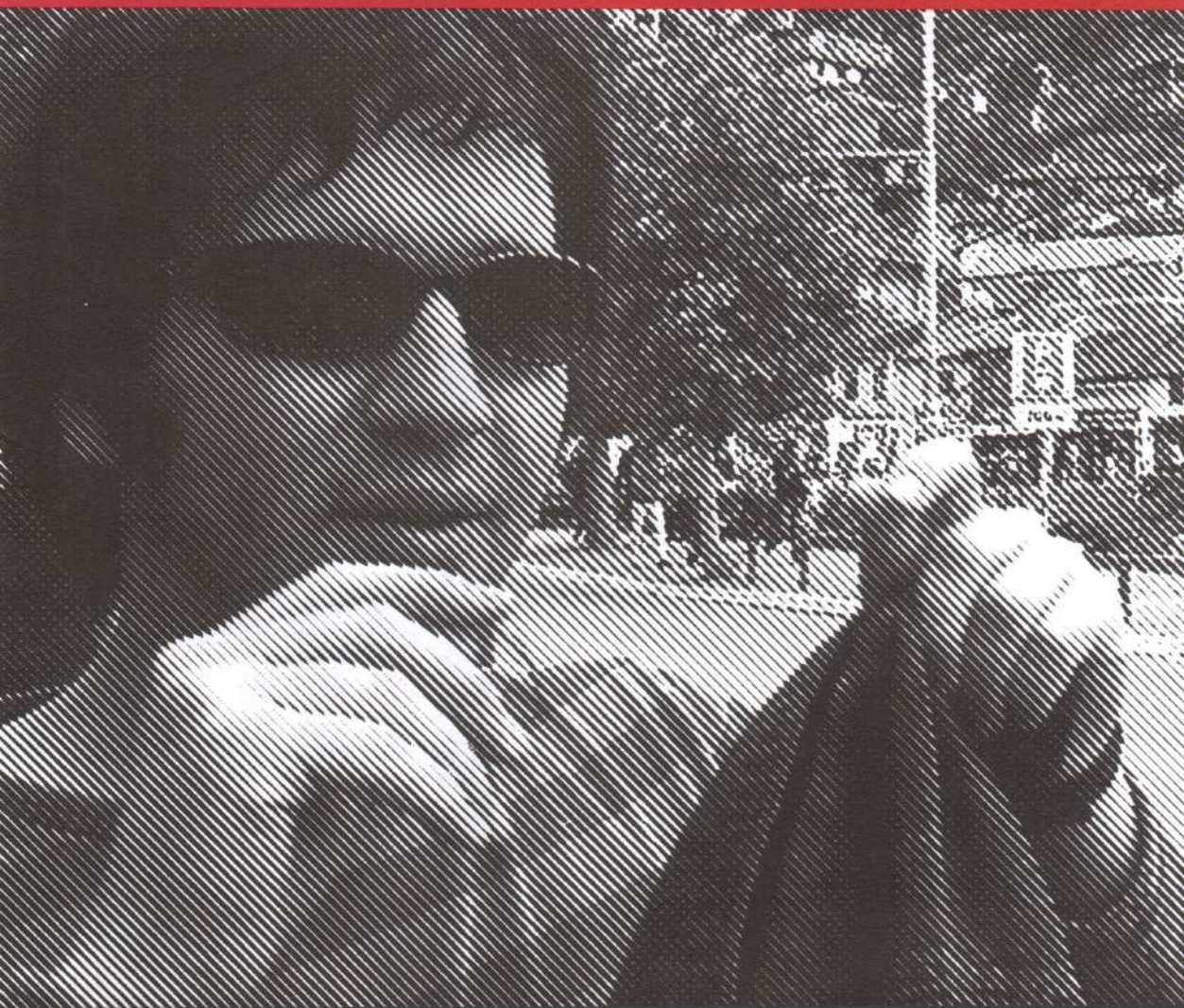

INTERVJU SEZGIN BOYNIK—TEORETIČAR KULTURE S KOSOVA

Turbo-postmodernistička dok birate pozivni broj z

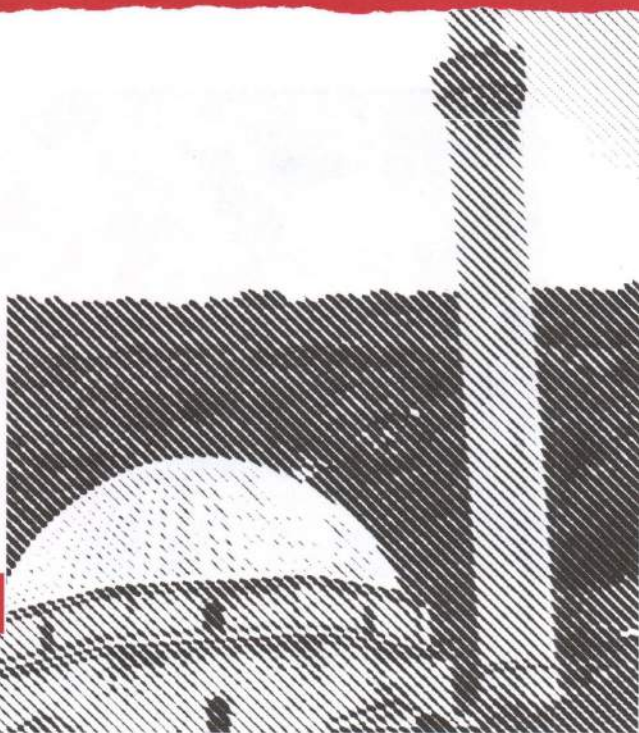
Moj prijatelj, umetnik Albert Heta je uzeo reklamni baner Britis
"Its time to go visiting" i on je samo nalepio mali flajer na to sa
Posle 9 sati je flajer potpuno sklonjen i izazvao je velike proble

— razgovarao i fotografirao **Vladan Jeremić**

a država a Monako!

u Airways-a na kome je pisalo
tekstom "No visa required".
ne.

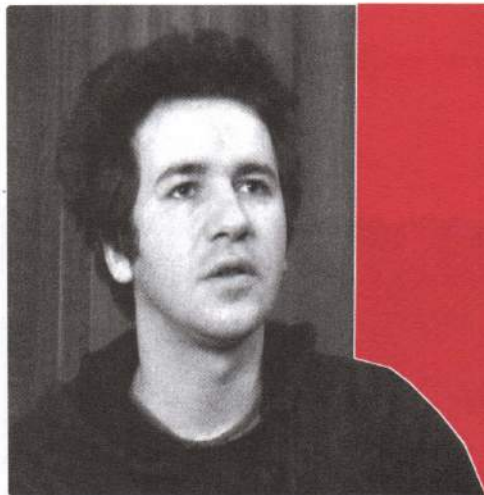

Krajem februara Beograd su posetili Sezgin Boynik (teoretičar kulture i sociolog), Alban Muja (novinar dnevnog lista "Express" iz Prištine i umetnik) i Lulzim Zeqiri (profesor i umetnik) iz Prištine. Oni su predstavili svoje radove i održali predavanje u novootvorenoj galeriji "Kontekst". Biro-Beograd je ovom prilikom napravio ekskluzivan intervju sa gostima o njihovom životu i radu na Kosovu te o socio-političkoj situaciji u kojoj se ovaj region trenutno nalazi. Za 04-ku u pisanoj formi objavljujemo samo intervju sa Sezginom Boynikom, a dodatna dva intervjua možete da skinete kao audio mp3 fajl sa biroovog sajta: <http://biro.modukit.com/interviews.html>

04: Sezgine reci nam malo o tome šta trenutno radiš na Kosovu? Znam da si do pre par godina živeo u Istanbulu, gde si magistrirao sociologiju. Tamo si radio zanimljivu publikaciju kao izdanje istambulskog "art-ist" magazina o Situacionističkoj Internacionali na turskom i engleskom jeziku. Da li si nastavio da se baviš istim stvarima i u Prištini?

Trenutno predajem sociologiju na univerzitetu i družim se sa gomilom ljudi u Institutu za savremenu umetnost u Prištini, takođe radim fanzine i bavim se muzikom. Mislim da sada na Kosovu ima dosta otvorenih ljudi i da se dešavaju zanimljive stvari. Naime, ja sam se tek 2003. posle studija u Istanbulu vratio na Kosovo. Prvo što sam zatekao bila je art scena, koja je nekako bila jedina aktivna u nekom kulturnom smislu.

To je bilo zahvaljujući izložbama Haralda Szeemann-a i Rene Block-a koji su radili na temi Balkana 2003. I tada su svi na Kosovu pričali samo o umetnosti. Nemci su dali novac i ljudi su napravili centar, školu i scenu. Ali ja sam ipak sociolog i umetnost za mene nije toliko bitna sama po sebi. Ja ustvari istražujem kako je savremena umetnost započela na Kosovu, i koja je bila politička ideja iza tog projekta u smislu pojave savremne umetnosti na Kosovu. To sagledavam kao sociološki fenomen. Art ipak u sebi ima tu buržujsku ideologiju kao i priču o autonomnoj zoni umetnosti, a za mene je to samo jedan sociološki fenomen. Primetio sam vrlo brzo da su svi umetnici na Kosovu u svome radu jako vezani za nacionalizam. Ja ne želim da kažem da su svi umetnici tamo nacionalisti, ali sve je jako nacionalistički obojeno, od pop kulture do savremene umetnosti.

"Ali Situacioniste ne možeš raditi na Kosovu jer tamo nema spektakla za analizu u onom smislu kako su to videli Debord i ostali, a kapitalizam se takođe preslikava potpuno drugačije."

Da, radio sam magazin "art-ist" na turskom i engleskom i napravio posebni broj o Situacionistima. Želja mi je bila pokazati grupu kao političke aktiviste a ne kao umetnike. Ali Situacioniste ne možeš raditi na Kosovu jer tamo nema spektakla za analizu u onom smislu kako su to videli Debord i ostali, a kapitalizam se takođe preslikava potpuno drugačije. Tako da sam se na Kosovu, u onom organskom intelektualnom smislu da budem i radim tamo, ipak okrenuo ka temi nacionalizma jer smatram da je to krucijalna stvar.

OVERPOLITIZOVANA SITUACIJA

04: Kosovo je danas još uvek u nekom status quo-u, i možda ne možemo reći da je okupirano, ali tamo su stacionirane trupe KFORA, koje su tu da bi isposredovale mir između Srba i Albanaca. Status Kosova je veoma diskutovan u medijima i na političkoj sceni. Koliko ljudi tamo mogu da imaju neku vrstu distance u odnosu na političku situaciju?

Ah, ti pitaš kako je raditi u toj overpolitizovanoj situaciji i kako je moguće napraviti distinkciju između društva i politike, jer sve te priče o naciji, nezavisnosti i identitetima srećeš uvek masovno u svim medijima. Ali mlade ljude izgleda kao da je baš briga jer u priči uopšte i ne pominju politiku. Ona je toliko prisutna svuda da je to na kraju nešto o čemu se ni ne priča i izbegava se, jer je naravno neverovatno dosadno.

04: Ali čini mi se da svi ostali očekuju političke teme kada se priča o Kosovu?

Kosovo je za mene jako interesatno u jednom drugom smislu jer to je sada država u izgradnji i u nastajanju! Tamo možeš videti kako mehanizam radi i šta je potrebno da bi se jedna država napravila. Jer znaš, Nemačka, Francuska, Srbija, Albanija ili Turska su države koje imaju državnost najmanje 100 godina ili više. A Kosovo je kao neka nova država. I to je jedinstveni fenomen ne samo u Evropi nego i u svetu. Ideja mi je da napravim knjigu "Kosovo u teoriji", jer mnogi su radili na temu Kosova, kao Habermas, Virilio, Baudrillard, Žižek, ... Znaš teoriju Agambena "The State of Exception", e to je baš Kosovo! Građenje države, građenje identiteta, jer drugi problem je da imamo jednu naciju tj. Albance, a bit će izgleda dve države! Sada postoji potreba da se izgradi novi identitet nazvan "kosovski identitet", da bi bili nešto drugo u odnosu na suseda koji je već postojeća država Albanija. Sada naravno govorim iz pozicije da je Kosovo već nezavisno.

04: Da, izgleda kao da je već nezavisno? Ili? Pa skoro svi se tamo tako odnose, mislim, još uvek ljudi koriste srpski pasoš jer činjenica je da imaju problema kada putuju sa UNMIK-ovim dokumentima jer imaju veliku proceduru za strane vize. Npr. kada ideš u Tursku sa UNMIK-ovim pasošem moraš da platiš 100 evra za bugarsku vizu. Za Hrvatsku trebaš vizu takođe...

Druga stvar je, naravno, da je Kosovo trenutno pod patronatom UN-a. Soeren Jessen – Petersen može uvek reći poslednju reč na svaki izglasani zakon kosovskog parlamenta, jer tako

stoji u ustavu. Ali sve institucije se polako daju Kosovarima, to je valjda plan...

PROTEKTORAT, KORPORACIJE I MAFIJA

04: Koliko je pod ovakvim okolnostima moguće da ljudi izraze javno svoje mišljenje i da govore šta žele, npr. u medijima itd...? Da li ima restrikcije od strane UN administracije i lokalnih političara?

Ima npr. organizacija KAN (Kosovo Action Network) koju vodi Albin Kurti. Nedavno su napravili veliki plakat na kome je pisalo "Wanted: Dead or Live" i ispod pobrojali imena svih kosovskih političara od Kosumija, Tacija do Surroiya. Možeš da radiš tako nešto ali je to nekako čudna situacija. Moj prijatelj, umetnik Albert Heta je, to je rekao bih i njegov najbolji rad, uzeo reklamni baner British Airways-a na kome je pisalo "Its time to go visiting" i on je samo nalepio mali flajer na to sa tekstom "No visa required". Posle 9 sati je flajer potpuno sklonjen i izazvao je velike probleme. Neki loši tipovi su odmah našli njegov telefon i pitali ga kako je to uopšte smeo da uradi?! Ali to je bio samo normalan "political artwork", kojeg u Evropi svako dete radi, neka vrta "cultural jamming"-a. Na ovom primeru možeš videti kako kompanije kao British Airways na Kosovu rade sa sumljivim tipovima.

Isto tako je činjenica da su mnogi ljudi koji rade po ambasadama u Skoplju, Tirani, Prištini i Beogradu ušli u korupciju. Ja pričam sada o strancima, diplomatama, koji imaju platu 10 000 evra mesečno a sa druge strane uzimaju po 2000 evra za jednu ilegalnu vizu. Ima mnogo primera

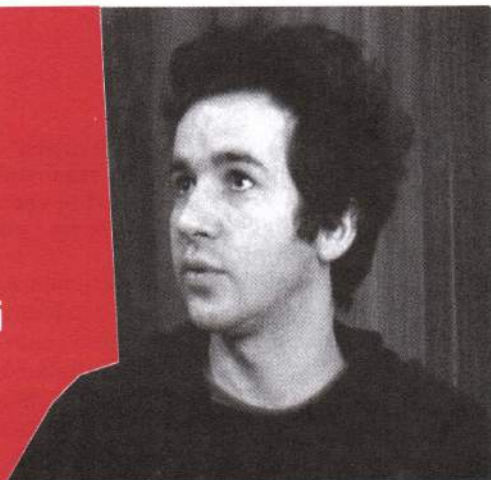
korupcije kao sa kompanijom za struju (KEK) na Kosovu. Najparadoksalnija i najsmušnija stvar, a to se isto može podvesti pod ovu tezu postmoderne države Kosovo je, da kada zovete pozivni telefonski broj za Kosovo ustvari birate broj za državu Monako! Alcatel je napravio taj dil kada je dobivao dozvolu za telefonski broj, i to je bila klasična korupcija. Telefon na Kosovu je ekstremno skup, a o mobitelu i da ne pričam! Jedna kompanija iz Amerike drži monopol na internet, koji je takođe skup.

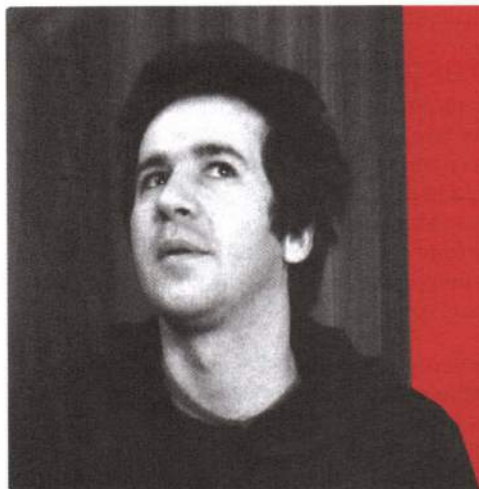
04: Neki mediji konektuju ekonomiju Kosova sa mafijom i s putevima krijumčarenja droge. Koliko je zapravo to prisutno?

Ja sam realni svedok jednog od takvih događaja. Putovao sam sa bratom običnim putničkim autobusom od Prizrena do Istambula. U predgrađu Istambula tri auta su nas zaustavila, i to su bili policajci koji su vratili autobus u obližnju policijsku stanicu. Pretražili su bus i posle šest sati našli su 40 kg heroina. Pitao sam ljude šta se to dešava, ispostavilo se da vozač i vlasnik autobusa rade biznis i tada mi ljudi rekoše: "Svaki autobus ima nešto, to nije samo droga, to je zlato, novac, oružje..". Drugi put mi se desilo na istoj trasi u Skoplju, zaustavio nas je policajac i pronašao je veliku svotu keša, nešto oko 100 000 dolara!

04: Koliko se na Kosovu postavljaju pitanja o uticaju velikih svetskih korporacija i neoliberalnog kapitalizma na njihove živote. Da li postoji neki vid otpora protiv neoliberalnih kapitalističkih strategija?

"Kosovo je za mene jako interesatno u jednom drugom smislu jer to je sada država u izgradnji i u nastajanju! Tamo možeš videti kako mehanizam radi i šta je potrebno da bi se jedna država napravila."

"Da li znaš ko je napravio eksploziju? Pa, bili su to vlasnici malih lokalnih prodavnica koji su se skupili da bi uništili konkurenciju. Eto antiglobalističke i anarhističke akcije, samo tako!"

Ispričaću ti jednu istinitu anegdotu, Alexander Brener i Barbara Schurz su hteli da dođu u Prištinu i da urade nešto tamo. Znaš ih, oni su baš "heavy" artiljerija i anarho-aktivisti. Pitali su me da im nađem neko mesto gde će da spavaju. Ali ja sam im odgovorio da na Kosovu ne mogu da rade nikakvu anarhiju jer tamo je sve anarhija!

Evo primera od pre neki dan. Postoji veliki lanac marketa pod imenom "Benaf". U Prištini i Prizrenu postoje odavno, ali su relativno od skoro otvoreni i u manjim gradovima, u Vučitrnu ako se sećam tačno. Posle jednog meseca uletela su u market velika kola puna bombi i napravila eksploziju, uništivši ga! Da li znaš ko je napravio eksploziju? Pa, bili su to vlasnici malih lokalnih prodavnica koji su se skupili da bi uništili konkurenciju. Eto antiglobalističke i anarhističke akcije, samo tako!

AJDE BEŽI ODAVDE, VEĆ SI PRESTAR ZA DJ-ING

04: Negde sam pročitao da na Kosovu živi milion mladih, odnosno da je 70% stanovništva mlade od 30 godina. Nezaposlenost je veoma velika. Kako mladi ljudi provode vreme i gde se to izlazi po Prištini?

Sranje je što su mladi ljudi u najgoroj mainstream kič situaciji. Kosovo je takoreći kao jedna velika kič-država. Ima samo jedan pravi klub gde se pušta neka drugačija muzika, ja sam tamo DJ, puštam punk ili rockabilly muziku, ali ja imam 28 godina i ljudi od 18 ili 20 dolaze tamo da se provode iako nemaju mnogo pojma o kakvoj muzici je to reč. Normalna situacija bi bila da ti

klinci puštaju svoju muziku i da kažu meni "ajde beži oдавde, već si prestar za DJ-ing". Postoji samo jedan hip-hop bend koji je dobar i jedan punk bend. Ustvari nema mnogo mesta gde da se izađe ni u Prištini niti u Prizrenu i još uvek je dosta konzervativno.

Nedavno me je kontaktirao Laibach jer žele da naprave koncert na Kosovu. Napravili su pravi popust za nas, jer su obično jako skupi, tražili su 4000 evra. OK, to jeste veća svota novca, ali za ceo bend i za troškove koncerta to nije ništa. Na žalost, rekao sam Ivanu Novaku da ja ne mogu da im nađem te pare. Takođe ne mislim da bi bilo neke velike publike jer većina ljudi nije ni čula za Laibach.

Nedavno smo ja i prijatelj računali koliko ljudi zna za grupu "Gang of Four". Ispostavilo se da za njih zna samo mojih par najboljih drugova. Kasnije sam upoznao dva momka iz Prištine koji su takođe čuli za "Gang of Four" i tada sam zaključio da nas je sada petero. Ali ja nisam pesimista po tom pogledu, kopiram stalno muziku drugima, idem na radio, puštam je i ljudi to slušaju.

Mladi su stvarno nezaposleni i samo sede i piju kafu po kaficima, popiju dnevno po 7 – 8 macchiatta. Ustvari situacija je veoma relaksirajuća, posle 10 i više godina velike represije pod režimom, danas ćeš videti da su ljudi optimistični. Mogu da kažem da je Kosovo možda najoptimističnija zemlja trenutno na svetu! Svi se smeju i srećni su!

Zašto su ljudi toliko srećni još jedna je stvar za istraživanje.

ZEMLJA SA VIŠE OD 100.000 NGO-A

04: Reci mi, pričamo o nekoj tvojoj tezi o "turbo-postmodernističkoj državi Kosovo" u kojoj se sve teorije postmoderne sudaraju, zvuči interesantno ta teza. Pomenuo si da je Kosovo zemlja sa više od 100.000 NGO-a. Šta je stvarno sa tim NGO-ima i kakva je situacija u njihovom sponzorisanju?

Kosovu je stvarno u početku bio potreban nevladin sektor koji se do sada nevideno razvio. Neki od njih stvarno zarađuju puno novca ili peru prljavu lovu.

Logično je da je Kosovo NGO država, jer još uvek nije samostalno. I ja radim u jednom NGO-u koji se zove "Center for Humanitarian Studies" a vodi ga Shkelzen Maliqi. Radimo na edukaciji, pravimo publikacije i knjige. Prisutne su sve moguće američke i evropske fondacije koje možeš da zamisliš, a u sekturu kulture to su najviše nemačke fondacije.

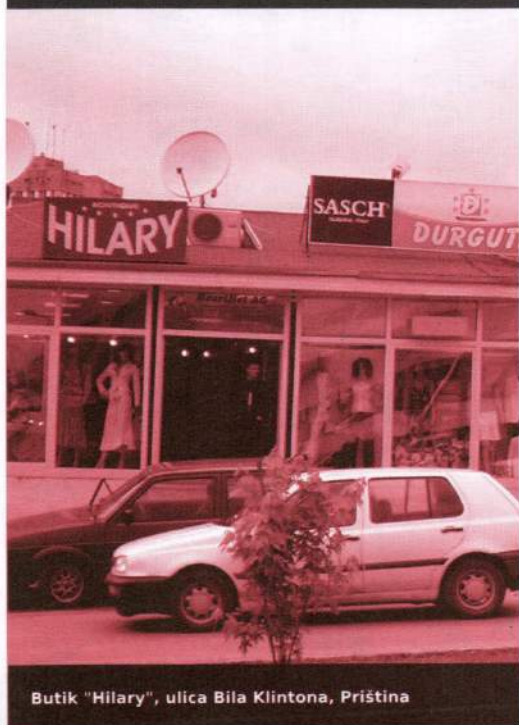
04: Šta je sa internacionalcima? Kada sam bio tamo video sam baš puno vojnika. Šta rade i kako se ponašaju svakodnevno? Pričao sam sa nekim nemačkim vojnicima u Prizrenu, i video da su to jako mladi ljudi. Kada smo odseli u Hotel Grand sreli smo u jednom naletu preko 200 nemačkih Bundesgrenzschutz policajaca i bili smo zapanjeni. Takođe smo videli i javne kuće specijalizovane za strance.

Oni su 1999 bili baš prisutni kao vojna snaga a sada su više kao elita! Imaju svoje restorane, klubove i uživaju život. Nova klasa je kreirana i ljudi sa Kosova koji rade za njih su takođe povlašćeni sa platama i položajem. Ljudi koji rade sa NGO-om i internacionalcima imaju velike plate. Znaš, moja profesorska plata na univerzitetu u Prištini je 120 evra! To je smešno! Radnici koji su radili u fabrikama mrze tu situaciju jer ne dobijaju ništa. Čak su počeli da pričaju kako je pre u socijalističkoj Jugoslaviji bilo mnogo bolje ekonomski.

Što se javnih kuća tiče reći ću ti da samo u Prizrenu ima više od 200 javnih kuća. Tu su žene iz istočne Evrope, Moldavije, Ukrajine, Albanije itd... Znaš kada naprave raciju tamo uvek zateknu birokratiju UN-a, baš kao u filmovima...

Dva KFOR-ovca u Prizrenu

Butik "Hilary", ulica Bila Klintona, Priština

POST FESTUM: DRUGI ZAGREB DOX

Kako smo se navukli na dokumentarce

— napisala Maja Hrgović

Tko se ne sjeća vremena kada su jedini dokumentarni filmovi, koje smo imali prilike gledati, bili znanstveno-popularni ("odabrao: Delo Hadžiselimović; tekst čitao: Miljenko Kokot")? Teme su bile široke: od parenja zebri u savanama centralne Afrike, preko ljubavnog glasanja kitova, do specifičnosti talijanske brodogradnje u 13. stoljeću. Prije samo nekoliko godina te smo dokumentarce (*penzionerske*, tako smo ih zvali kada smo htjeli natuknuti koji je dio populacije njihova ciljana publika) gledali samo kada na programu nije bilo ničega pametnijeg. Skoro iz nužde. Ili iz samilosti prema Kokotu i Hadžiselimoviću koji su ipak, eto, uložili neki napor u taj odabir i to čitanje. Onomad su jako rijetki, skoro endemični, bili oni koji su se okolo hvalili kako na televiziji gledaju samo dokumentarce – danas su takvi pravilo, a s iznimkama se ne družimo.

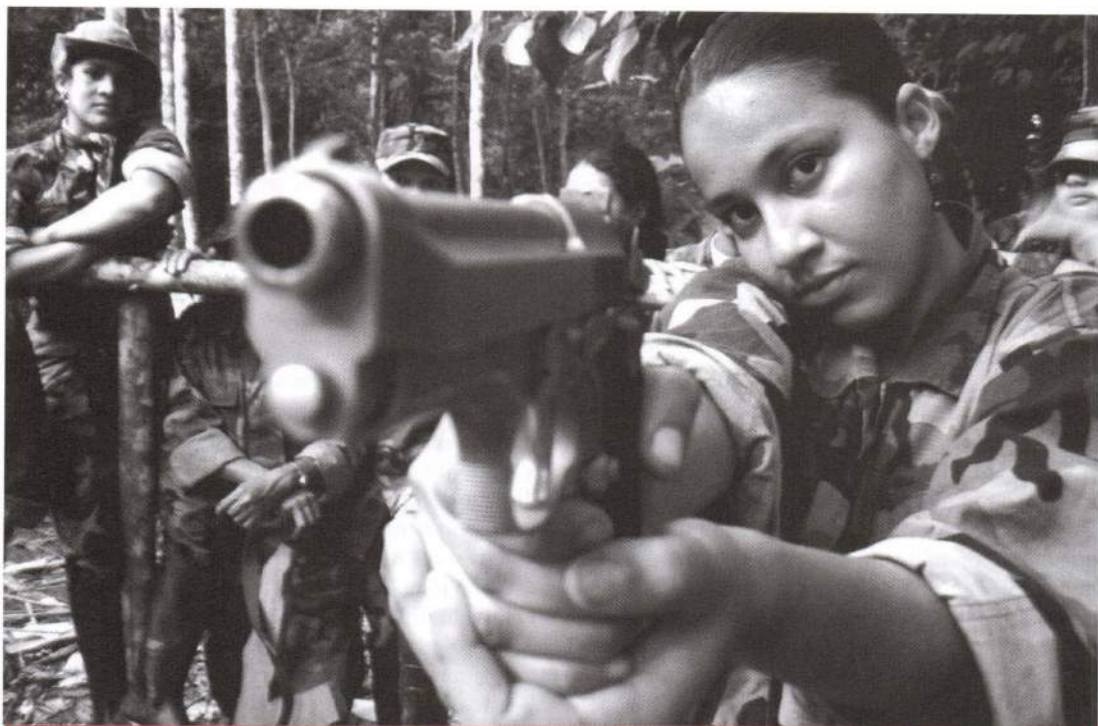
Nisu svi Đelini filmovi bili penzionerski; nekad je on znao ubosti i kakav vizualno dojmljiv, redateljskim rješenjima inovativan, a sadržajem sasvim nekonvencionalan film. Ipak, halapljivu glad Hrvata za dokumentarcima, koja se na svakome novom filmskom festivalu sve više intenzivira, nije potaknuo ni Delo a bogme ni Kokot, odabirateljskom i spikerskom talentu i trudu usprkos. Na dokumentarce su nas, kao na kakvu zavodljivu skupcu drogu, navukli filmski festivali: umjesto dokumentarca o važnosti

celuloze u probavi sisavaca počeli smo gledati dokumentarce o Kamerunkama koje pravnim putem žele izboriti sreću, o mladim radnicama koje po kineskim tvornicama šljakaju 18 sati dnevno za crkavicu, o bosanskim "pevaljkama" i rumunjskim Romima. Posve razumljivo i očekivano – navukli smo se na dokumentarce.

Tako je na prošlogodišnjem Zagreb Film Festivalu dokumentarni program bio gotovo jednako posjećen kao i, već tradicionalno najprimamljiviji, igrani, a Human Rights Film Festival je sa svojih pedesetak dokumentaraca u prosincu pet dana zaredom punio dvoranu kina Studentskog centra. U tom kontekstu nimalo iznenađujuće, na najplodnije je tlo pala ideja nezavisne producentske kuće "Factum" o lansiranju festivala u cijelosti posvećenog dokumentarnim filmovima. Prema ekonomskom načelu broj jedan ("daj raji što raja voli"), Zagreb Dox je onima koji su se zasitili gorespomenutih stereotipnih uradaka ponudio najbolje od onih europskih i svjetskih dokumentarnih filmova, koji su prošli filter (zasad) većih i jačih filmskih festivala i ondje se okitili zvučnim nagradama. Pa tko voli, nek' izvoli.

A koliko zapravo Zagrepčani vole Zagreb Dox, jasno je svakome tko je od 19. do 26. veljače bio u metropoli: toga su se tjedna svi razgovori po birtijama prije ili kasnije bili dotakli nekog dokumentarca s Dox-a, u tramvaju su dogovarani

Halapljivu glad Hrvata za dokumentarcima, nije potaknuo ni Delo Hadžiselimović, a bogme ni Miljenko Kokot, odabirateljskom i spikerskom talentu i trudu usprkos. Na dokumentarce su nas, kao na kakvu zavodljivu skupcu drogu, navukli filmski festivali.

GUERRILLA GIRL

odlasci na projekcije, a stolice u kinima Europa, Tuškanac, Central i KIC u sedam je dana ugrijalo više od četrnaest tisuća ljudi. Ukupno sto i deset filmova bilo je razvrstano u sljedeće kategorije: međunarodna i regionalna konkurencija, sport i glazba, kontroverzni Dox, BBC Storyville, Factumentarci, retrospektive poznatog nizozemskog dokumentarista Johana van den Keukena i hrvatskog dokumentarca osamdesetih te autorska večer Zorana Tadića. Na preglednoj i dobro opremljenoj internetskoj stranici festivala <http://www.zagrebdox.net> gledatelji su se mogli informirati o najnovijem razvoju on-line dokumentaraca i pogledati selekciju najzanimljivijih blogova u izboru Andreja Korovljeva.

Krenimo, dakle, redom.

TEMATSKI I FORMALNI MEGAMIX INOZEMNIH DOKUMENTARACA

U bitci za "Veliki pečat", festivalsku nagradu za najbolji film u međunarodnoj konkurenciji, zadnjega je dana manifestacije istim proglašen "Before Flying Back to the Earth" autora Arunasa Matelisa (Litva/Njemačka), neobično dirljiv film iznikao na redateljevu osobnom

iskustvu, čija je kćerka oboljela od leukemije, preživjela osmomjesečnu terapiju i ozdravila. Nakon tog intenzivnog iskustva Matelis se vraća dječici koja su od njegove kćerke bila manje sretna i ostala u bolnici u litavskom gradu Vilniusu. Začudno je kako se film ne bavi patnjom (barem ne u prvom planu), nego žudnjom bolesne djece za normalnim životom, *junk* hranom poput hamburgera i Coca Cole. Bolest je Matelisu inspiracija za veličanje života, a ne isprika za prepuštanje mislima o smrti. Zbog izvrsne režije i uspješnog izbjegavanja patetike – u čije bi svladavanje, s obzirom na temu, drugi trebali uložiti podosta napora žele li postići ono što je Matelisu tako glatko pošlo za rukom – film je i publika prepoznala kao svoga favorita. Na popisu je najomiljenijih filmova, kojega su svojim glasovanjem po završetku projekcija složili sami gledatelji, "Before Flying Back to the Earth" bio stalno u prvih pet.

Iznimno pozitivne reakcije izazvao je i film "Our Daily Bread" (Kruh naš svagdašnji) austrijskog redatelja Nikolausa Geyrhaltera. Po mnogima najbolji film ovogodišnjeg Zagreb Dox-a, taj visokobudžetni dokumentarac otkriva

A film by Nick Broomfield and Joan Churchill

AILEEN

The Life and Death
of a Serial Killer.

AILEEN

potpuno nepoznate procese industrijske proizvodnje i obrade hrane. Sniman je tri godine, tijekom kojih je autor obišao čitav niz prehrambeno-industrijskih postrojenja diljem Europe. Rezultat je vizualno impresivno djelo, čija se *heavy* priča odmotava u ritmu bizarnih, hladnih zvukova strojeva za obradu hrane. Sasvim dovoljno za beskompromisni prelazak na vegetarijanstvo!

Dvoranu Tuškanac dupkom je napunila projekcija "The Angelmakers", crnohumornog filma mlade autorice Astrid Bussink. Sjedio se na jaknama prostrtima po podu, što nikome nije smetalo budući da je manjak udobnosti višestruko nadoknađen užitkom u zbilja izvrsnom, svake hvale vrijednom polusatnom uratku. Crnim humorom bogato začinjen film tematizira

val misterioznih masovnih ubojstava što su se krajem dvadesetih godina prošloga stoljeća događali po mađarskim selima. U jednom od njih policija je 1929. godine privela pedeset i jednu ženu. Bile su optužene – i to, čini se, opravdano – za trovanje arsenom svojih agresivnih supružnika, sklonih pijanstvu, neradu i svakovrskom zlostavljanju potlačenih domaćica. Misterioznih se ubojstava još uvijek sjećaju stanovnici sela koje je na rubu izumiranja, ali čiji su preostali stanovnici mahom živopisne, smiješne i uvrnuto duhovite individue. Film je na IDFA-i, prestižnom europskom festivalu dokumentarnog filma, dobio posebno priznanje, a nije ga zaobišao ni "Veliki pečat" Zagreb Doxa, onaj namijenjen autorima mladima od trideset godina.

Izvrstan je bio i film "My Grandmother's House" Španjolca Adana Aliaga, koji donosi priču o razigranoj šestogodišnjoj djevojčici podvrgnutoj odgoju konzervativne i zabavi nimalo sklone sedamdesetpetogodišnje bake. Njih dvije žive u industrijskom gradu, u kući u kojoj je baka živjela od mladosti, a sad se moraju iseliti jer se ondje planira izgradnja nove gradske četvrti. U tom se kontekstu dvije po svemu oprečne osobnosti snažno suprotstavljaju: djevojčica pravom malom pobunom izaziva bakin potisnuti očaj i patnju.

Filmovi "The Summer With the Johnsons" i "The Real Dirt on Farmer John", koji su svoju dopadljivost testirali na europskim festivalima dokumentarnog filma, prošli su test i u Zagrebu: publika ih je dočekala s ovacijama i oduševljenim osmijehom. Posebno to vrijedi za potonji, dokumentarac o ekscentričnom farmeru i umjetniku koji je cijeli svoj život proveo na farmi, slijedeći svojim osjećajima i nekonvencionalnim *lifestyle*-om njezine uspone i padove.

Od ostalih filmova u međunarodnoj konkurenciji ne valja zaboraviti spomenuti uradak Michale Boganim "Odessa, Odessa" – poetski obojenu priču o Židovima u ukrajinskom gradu Odessi, zarobljenima u uspomenama, razočaranjima i nadama da će jednom uspjeti pronaći svoj pravi dom. Izvrstan je i "Phantom Limb", film u kojem

Crnim humorom bogato začinjen film "The Angelmakers" tematizira val misterioznih masovnih ubojstava što su se krajem dvadesetih godina prošloga stoljeća događali po mađarskim selima.

VIRTUALNA POVIJEST

redatelj Jay Rosenblatt govori o neizmjerne tuzi koju je u njegov život nepovratno utisnula smrt mladog brata od zaraze; zatim "Black Gold Under Notecka Forest", koji s malo riječi ali snažnim filmskim jezikom govori o suživotu čovjeka i prirode na granici Poljske i Njemačke; a tu je i "Orzham", film o susretu ruske živopisne povijesti sa sadašnjošću.

DEVIĆ STRIKES AGAIN

Iako se to u prvom redu odnosi na igrani film, a tek potom na dokumentarni, domaća je filmska produkcija već godinama predmet skepse kritičara i "običnih" gledatelja. Toj su se skepsi suprotstavili Goran Dević i Ljiljana Šišmanović, čije su premijere novih filmova na Zagreb Doxu ovjencane samo pohvalama. Film Ljiljane Šišmanović "Polusestra", nepretenciozna je i topla priča o složenim odnosima unutar autoričine obitelji, u kojoj su očeva "šaranja sa strane" skoro svima poznata a ipak sustavno prešućivana. Odlučivši napraviti generalno pospremanje u svome životu, autorica počinje revidirati osobnu i obiteljsku povijest kroz otvorene razgovore s majkom i ocem, a potom kreće i u potragu za polusestrom, mladom ženom koju nije nikada vidjela i koja živi u drugom gradu.

Dugo iščekivani film Gorana Devića "Nemam ti šta reć' ljepo" također je na Zagreb Doxu premijerno prikazan (iako je izostavljen iz konkurencije jer ga je producirao "Factum", organizator festivala). Autor već naviknut na nagrade (prisetimo se, njegove su "Uvozne vrane" pobrale niz

priznanja na nekoliko filmskih festivala u regiji), i u novom se dokumentarcu vraća rodnom Sisku, gdje priči o nikad razriješenom ubojstvu djevojke Ljubice Solar suprotstavlja onu o odnosu mladih Sišćanki prema svome gradu. Vizualno efektivniji od "Uvoznih vrana", ovaj je film od prijašnjega i višestruko potresniji: ispovijest majke ubijene djevojke, čija užasna bol nije ugasla ni nakon 14 godina, gotovo je nemoguće gledati suhих očiju. Prava je šteta što film "Nemam ti šta reć' ljepo" nije bio u natjecateljskom programu; da jest, nedvojbeno bi zasjenio čak i favorite iz regije.

A favorit iz regije, što se potvrdilo i na dodjeli nagrada, bio je film "Sasvim lično" bosansko-hercegovačkog redatelja Nedžada Begovića. Riječ je o autobiografskoj priči u kojoj se autor fokusira na polustoljetnu povijest svoje obitelji, a koju je Udruženje filmskih radnika BiH nominiralo za Oscara 2006. u kategoriji najboljega stranog filma. Zanimljiv dokumentarno-igrani film tematizira sve što se od redateljeva rođenja događalo na istom kućnom broju, ali u nekoliko različitih država, odnosno, državnih uređenja. Osim što je proglašen najboljim filmom u regionalnoj konkurenciji, film je dobio i najvišu nagradu publike, pa je Begović kući ponio i "Veliki pečat" za publici najmiliji film. Begović se, nek' se i to spomene, od svih *Doxovih* gostiju najviše omililo organizacijskom timu i novinarima jer je urnebesnim humorom – koji ni u filmu nije utišan! – ublažavao i one naporene trenutke koji su na ovako sadržajnim manifestacijama neizbježni.

Najmlađa je autorica na festivalu bila Danijela

Stavovi o tome jesu li Hedl i Baljak uspjeli filmom "Vukovar: završni rez" ostvariti nepristranost, ili su pak zamutili povijesne činjenice relativizirajući razloge za sukob dviju strana, nisu još usuglašeni.

Mastorović, također iz BiH, koja se ondje predstavila filmom "The Dream Job" o položaju žena na bosanskoj estradi. Film prati dolazak djevojke sa sela u grad gdje ju otac predaje vlasniku televizijske kuće kako bi se ondje uključila u ženski orkestar. Lijepe i mlade, djevojke iz orkestra ne znaju svirati pa pjevaju na *playback* te pjevačima koji gostuju u programu služe kao ukrasna pozadina. Unutar priče o prilagodbi djevojke novoj sredini "vrte" se isječki razgovora s Lepom Brenom, Hankom Paldum, Bebom Selimović i drugim pjevačicama raznih generacija.

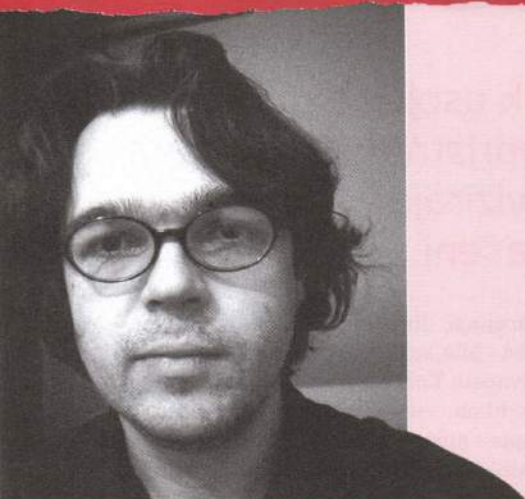
VUKOVAR, MOSTAR I (NE)PRISTRANOST

Program "Kontroverzni Dox" nije slučajno tako nazvan, niti je slučajno termin za projekcije filmova iz te kategorije bio onaj kasnovječernji, u 23 sata. Baš kao što je umjetnički ravnatelj Nenad Puhovski i pretpostavljao, najviše su pažnje šire javnosti izazvali filmovi pod zajedničkim nazivnikom "kontroverze": "Amateri i general", "Vukovar – posljednji rez", i "God Who Wasn't There". Ovo posebno vrijedi za film o Vukovaru. Zajedno ga je radila novinarska ekipa iz Srbije i Hrvatske, predvođena beogradskim redateljem Jankom Baljkom i novinarom "Feral Tribunea" Dragom Hedlom, što je već samo po sebi bilo dovoljno za napade onih koji za nepristranu priču o vukovarskoj tragediji još nisu spremni. Dvosatno tkivo filma tvore isječki arhivskih snimki i dijelovi razgovora s osamdesetak sugovornika sa srpske i hrvatske strane (između ostalih i s Tomislavom Merčepom i Branom Crnčevićem), koji su 1991. godine izravno ili posredno sudjelovali u tragičnim vukovarskim zbivanjima. Kadrovima bombardiranja, pucnjave, leševa na cesti, krvavih lokvi, mora križeva na Ovčari, devastiranih zgrada i ljudi koji se grče u plaču, kontrapunktirane su snimke pijanih zločinaca s ogromnim noževima u rukama, vođa krvoločnih paravojnih formacija koji se hvastaju brojem ubijenih neprijatelja, mladićima koje naočigled "opere" adrenalin pri samom spomenu oružja i ubijanja. Rezultat

je uznemirujuća, dojmliiva i iznimno potresna priča, lišena bilo kakvog uljepšavanja, patetike i subjektivnosti. Kontroverze su ostale i nakon projekcije filma: stavovi o tome jesu li Hedl i Baljak uspjeli njime ostvariti nepristranost, ili su pak zamutili povijesne činjenice relativizirajući razloge za sukob dviju strana, nisu još usuglašeni. Kad će i hoće li "Vukovar" uopće biti prikazan na nacionalnoj televiziji, još se ne zna.

"Amateri i general" film je pak njemačke autorice Helge Cramer o sudbini rascijeplog i zavađenog Mostara. Za vrijeme obnove Starog Mosta, kroz razgovore sa stanovnicima toga grada oživljavaju se sjećanja na skladan suživot njegovih stanovnika, koje ni nacionalna pripadnost ni vjera nisu nikad narušavale. Ipak, mržnja koja se razbuknula za vrijeme rata u Bosni, teško da će splasnuti u dogledno vrijeme: muslimanski fanatik koji je kamerom snimio granatiranje mosta, pun je iskonske mržnje prema Hrvatima, baš kao i Goran, jedan od skakača s mosta koji su prije rata bili turistička znamenitost. Redateljičin tendenciozan izbor sugovornika, među kojima "hrvatsku stranu" zastupa samo zagriženi nacionalist i haaški optuženik general Praljak, učinio je priču neobjektivnom. Također, u devedeset i osam minuta koliko film traje, najviše je mjesta ostavljeno višestruko opetovanim žalopijkama Mostaraca s "istočne strane" koje, nakon previše ponavljanja, ne uspijevaju pobuditi sažaljenje nego samo iritaciju.

Bilo kako bilo, poruka je jasna. *Penzionerske dokumentarce* – "Hvala ti, Delo!" – s početka priče prepuštamo ciljanoj publici, da se saznanjima o preživcima "sitnog zuba" u južnoameričkim šumama oplemenjuju kad na programu nema ničega pametnijeg. Ostatak publike – doku-manijaci i njima slični – u iščekivanju će se sljedećeg uzbudljivog nastavka Zagreb Doxa sigurno još neko vrijeme vraćati na ono što nam je ove godine ponuđeno. Materijala za prežvakavanje očito ne nedostaje.

INTERVJU GORAN DEVIČ — AUTOR
"VRANE" I "NEMAM TI ŠTA REĆ' LJEP

Sređivanje ra s mjestom mo

Govorim o angažiranom dokumenta
sam sebi važniji od ostatka svijeta

— razgovarao i snimio **Marijan Crtnalić**

Goran Devič, rođen 1971. u Sisku, apsolvent je režije na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu. Već je nekoliko puta nagrađivan za kratki dokumentarac "Uvozne vrane", a na nedavnome se festivalu "ZagrebDox" predstavio novim dokumentarnim filmom "Nemam ti šta reć' ljepo". Jedna od tema potonjega filma je ubojstvo sisačke gimnazijalke Ljubice Solar koja je 1991. godine, za vrijeme boravka u stanu svojega dečka (inače oficira JNA koji je u to vrijeme već bio izvan zemlje), usmrćena pogotkom iz snajpera. Pravosuđe i policija usprkos brojnim indicijama o identitetu počinitelja sve do danas, osim opstruiranja istrage, nisu učinili ništa...

04: Zašto to radiš? Otkud talent i potreba za takvim filmovima? Kako pristupaš filmu?

Film su, zapravo, tri filma u jednome: prvi na razini ideje i scenarija, drugi u procesu snimanja, a tek je treći onaj montirani, za gledanje. Ne radim ništa *ad hoc* jer ne bi valjalo, a i količina i kvaliteta pripreme zapravo se prvi put testiraju na snimanju. Ako je jasna ideja o tome kako ispričati priču, moguće je puno brže i inteligentnije reagirati na same promjene u stvarnosti ili u okolini. No, ukoliko ne postoji početna strategija, nemoguće je ni iz čega stvoriti nešto. Snimanjem bez kriterija, teško se u montaži stvara smisljena cjelina. Ako imam živaca promišljati neku ideju dvije godine – između gledanja TV-a, izlaska u grad i, ne znam, *surfanja* po internetu – onda ista strukturno okoštava u nešto što se može, ali i ne mora osjetiti u konačnoj verziji filma. Ovisi od

filma do filma. Kada sam se prvi put kao redatelj, na drugoj godini faksa, osjetio nesposobnim u potpunosti služiti filmskim jezikom, postavio sam si zadatak: godinu dana, svake noći, analizirat ću po jedan film. Neke sam analizirao i po pet, šest noći zaredom.

Ljudi su neke stvari napravili prije tebe. Osobno smatram kako empatičnost, inteligencija, a ni sreća koju čovjek (kada usvojeno znanje pokuša primijeniti u sasvim novoj situaciji) ima ili nema – nemaju veze s talentom. Talentiranim ljudima smatram one koji filmski jezik pomiču sa današnjih standarda negdje drugdje. Ja to još nisam napravio.

04: Koji je recept za snimanje dobrog filma, pri čemu mislim na biranje kvalitetne ideje/ teme, odnosno na provedbu te ideje i stvaranje filma?

Upravo u idejama ne zaostajemo za ostatkom svijeta. Kod dokumentarnog filma je došlo do strahovito velike demokratizacije. Dobar dokumentarac, kojeg možeš puštati bilo gdje na svijetu, ići s njim na bilo koji festival – danas mogu snimiti tri klinca. Sve što im treba su kompjuter i mini DV kamera. Kod igranog filma, međutim, još uvijek postoje neki vanjski faktori. Za dokumentarac – to je nekakvo moje iskustvo – uvijek iskrasne nekakva tema. Svjesno ili nesvjesno, ograničio sam se na nekakav privatni prostor, pa su svi dokumentarci koje sam do sada radio bili vezani uz Sisak. Ne znam, izvor te teme mogu biti novine, televizija, nešto što si čuo dok si išao u grad, bilo što. Ako se uhvatiš neke teme...uzmi si neko vrijeme da je probaš

DOKUMENTARACA

O" čuna g rođenja

rcu, o onom koji je

sagledati iz svih kutova. Daj si sve vrijeme ovog svijeta. Koliko ćeš proizvoditi filmova, to je skoro nebitno. Potom (dok je film još na razini ideje) slijedi faza odluke. Sasvim je nevažno koliko će netko filmova proizvesti u godini dana. Ja tjedno odbacim dvije do tri ideje za film, dok neke u meni žive već tri godine, i još ih nisam napravio. Kad se već odlučim za neku temu, tražim veze između te teme i sebe. Hoće li to gledatelj u filmu vidjeti ili ne, potpuno je nebitno. Kad iscrpim sve mogućnosti tih veza, onda pokušavam razmišljati vizualno. Dakle, svaki je film, pa tako i dokumentarni, moguće napraviti na više načina: prvi bi bio dovesti ljude pred kameru i pustiti ih da govore, a drugi je pokušati razmišljati vizualno. Ljudi više vole osjetiti film, nego da im se servira informacija. Sve što je u filmu vidljivo, ne mora nužno biti i ispričano. I kad osjetiš da si relativno siguran u pripremama koje si radio, onda imaš, u Hrvatskoj, dva puta: da snimiš *no budget* film – dakle da se vas nekoliko, koliko god, dogovorite; posudite, nađete ili imate svoju opremu i gerilski snimate film što vas može koštati, onako, kao možda dva ili tri jača večernja izlaska, naravno, uz veliku energiju koja će se uložiti, a druga je da ideš institucionalnim putem, da apliciraš na Ministarstvo kulture, Fond Grada Zagreb ili preko poznanstava, mame i tate dođeš do nekog privatnog sponzora, neke firme ili nečega...

04: Nadareni pojedinci često nemaju novca. Postoje "veze", odnosno ljudi koji, zahvaljujući političkim utjecajima, "sjedne" u raznim komisijama te na taj način raspoređuju novac. Koji su temeljni problemi naše kinematografije?

Osnovni problem je da je malo para i da se malo snima. U nekim zemljama je odlučivanje o sredstvima koja se ulažu u film prebačeno sa nomenklature koja se mijenja svake četiri godine na nekakav filmski institut, nešto gdje ljudi neovisno o političkim promjenama, kao profesionalci odlučuju o tome i tu se može ili ne mora dogoditi sretni spoj love i talenta. Jedino što ti ja mogu reći je da sam ja zapravo zadnja osoba u Hrvatskoj koja može davati neke oštre kritike na način distribucije tih para jer praktično još ko nesvršeni student akademije sam pri prvoj aplikaciji ta sredstva dobio i snimio film s kojim sam zadovoljan. Dakle hajku bi trebali povesti ljudi koji su aplicirali pristojne projekte na ministarstvo, a nisu prošli. Ja nisam vidio niti jedan scenarij koji je dobar, a nije prošao na ministarstvu kulture RH. Puno više sam vidio projekata kojima ne bi dao lovu pa su i ovaj i onak' dobili. Dakle ako ja apliciram na ministarstvo kulture i tražim pare, samim time priznajem da netko u tom ministarstvu ima pravo meni dodijeliti novac ili ne. Dakle, ne shvaćam uvrijeđenost ako ne dobiješ novce. Stavi na Internet scenarij pa nek ljudi procjene dali to je li ili nije O.K.

04: Tvoji daljnji planovi?

Zvonimir Jurić i ja otprilike smo godinu dana pisali scenarij za dugački igrani film koji je trenutno u nekoj vrsti međuprostora potražnje za novcem i činjenice da će, usprkos tomu, biti snimljen. Od dokumentaraca se malo odmaram, iako imam nekoliko ideja od kojih će se neke, u dogledno vrijeme, vjerojatno, pretvoriti u film. Jedna od ideja je ono što se redovito događa u Kumrovcu 25.5. Druga je ljudsko biće, konkretno: ja i droga. Treća je opet jedna sisačka priča: Željezara. Jedna od te 3 teme bi mogla biti film u iduće dve godine.

04: Čini se da kroz pokušavanje razotkrivanja određenih nepravilnosti u funkcioniranju sisačke gradske uprave zapravo želiš zaliječiti nekakve traume koje si pokupio tamo. Odnosno, misliš li da ćeš, pročištivši grad, valjda moći pročitati i sebe?

Mislim da si ti puno bolje postavio pitanje, nego što ja na njega mogu odgovoriti!

04: Kako funkcioniraš u TV medijima?

Pa ja sam ti do sad zapravo imo sreće, tako da sam, ko što se to kaže popularno, "žbuko" stvari koje nisu žbuka. Radio sam kao suredatej 4

U žanru dokumentarnog filma je došlo do strahovito velike demokratizacije. Dobar dokumentarac, kojeg možeš puštati bilo gdje na svijetu, ići s njim na bilo koji festival – danas mogu snimiti tri klinca.

emisije iz serije direkt koje su zapravo mali dokumentarni filmovi. U kojima su se otvarale neke teme koje inače nisu na dnevnom redu naših medija i to su mi zapravo najbolje pripreme za moje dokumentarce. Tu stekneš neku rutinu i možeš testirati sebe u komunikaciji s drugima jer raditi dokumentarni film je bazično komunikacija između tebe i onog kog snimaš. A druga stvar koju sam radio je Knjazova Mjenjačnica koja opet isto ne potpada pod pojam žbuke, jer ima neku svoju formu i vrcavost. Dobro, ti tu podrediš svoj zanat Knjazu kao autoru, ali mislim da je narod bio sretan s tim. Nekakve klasične "žbuke" ja praktički dosad nisam ni radio. TV je ok, tu dobiješ dobru lovu i možeš od tog živjeti.

04: Zašto su tvoji filmovi uspješni?

Kao prvo Vrane. To je narativan, smještan i linearan film. Nema nikakve zapreke da dođe do nerazumijevanja između onoga tko priča i publike. Taj atefakt je iskušao, on radi. Za novi film, nisam očekivao da će biti tako dobre reakcije. Dokumentarizam se u Hrvatskoj još uvijek shvaća kao bavljenje nekim drugim, najbolje babom koja čuva ovce ili dedom bez struje. Sirotinjom, invalidima ili slično. Ali izgleda da i motovunski filmski festival i ovo što radi Nenad Puhovski sa Dox-om polako senzibilizira publiku na neke druge dokumentarne poetike.

04: Misliš na neke angažirane stvari...?

Govorim ne samo o konkretno angažiranom dokumentarcu, također govorim o dokumentarcu u kome je interes za samog sebe jači od interesa za ostatak svijeta. Zapravo sjećam se kakve je Jurić imao sa svojim pomaknutim dokumentarcima

komentare u Hrvatskoj. Dešavali su se apsurdni: da recimo Tvrđa, film koji je po meni remek-djelo ne bude zbog okoštalih kriterija onih koji su birali filmove primljen na Dane hrvatskog filma, a u Motovunu dobije glavnu nagradu.

04: Što razlikuje Jurićevu "Tvrđu" i tvoje filmove od općeprihvaćenih radova?

Sva tri Jurićeva filma: "Nebo ispod Osijeka", "Crnci su izdržali, a ja?" i "Jurić-tvrđa" su na neki način izleti u nešto novo, osim ovog prvoga koji je možda najcjjenjeniji zato što je po svojoj formi klasičan dokumentarac, ali kod ova dva je bilo velikih otpora jer ljudi vole komotno ući u kino i žele da im se sve servira. Da mogu neaktivno sjediti u kinu i gledat tuđu patnju, nesreću, sreću, auto, dupe, sise, glavu, bilo što... Njegovi filmovi su nekakav miks dokumentarizma i igranog filma i lagane eksperimenrale, ali u svakom slučaju užasno hrabri i jaki filmovi. Moje Vrane su, ajmo reć klasičniji dokumentarni film, dakle imaš neku situaciju koja se događa u stvarnosti i ti prema njoj reagiraš onoliko koliko je potrebno. Sve što sam ja napravio na razini strukture bilo je da od 4 dana, koliko smo snimali po sisačkim gradskim parkovima, napravim filmsko vrijeme kao jedan dan. Dozvolio sam si da razbijem realni prostor i pretvorim ga u filmski. I kao nekakav narativni temelj je anketna metoda, koja je klasična dokumentarna metoda: znači pitaš čovjeka nešto i snimiš ga dok odgovara.

04: Što si konkretno pitao?

Ja sam se u startu predstavljao ljudima, znači rekao bih tko sam što sam i što radim te pitao ljude što misle o tome što im se pod nosom, na dva metra dešava. Ako bi me neka od intervjuiranih osoba pitala što ja mislim o tome ja bih im jasno i glasno odgovorio. Neki su nakon mog odgovora krenuli opet sa svojim baljezgarijama, neki su reterirali, ali to sam smatrao kao kolateralnu štetu. Znači nisam provocirao i nagonio ljude da pričaju gluposti. Nisam preko pitanja pokušavao izmamiti od njih ono što sam pretpostavljao da bi mi u montaži moglo trebati. Tog ludila je bilo i previše, dovoljno samo da uključiš kameru, čak su ljudi u redovima stajali, svatko je imao nešto reći, jer to je, znaš, televizija. A ovaj drugi film je skroz nešto drugo, ovdje nemaš događaja koji snimaš. Znači snimaš film o nečem čega više nema, a zapravo o tome na koji način je skriveno to što je bilo? Na koji način činjenica

Kada sam pročitao dnevnik Ljubice Solar, shvatio sam da ona jednostavnim rječnikom postavlja pitanja, koja si postavlja gotovo svaki sisački srednjoškolac: "otići, ili ostati?". Pravo je pitanje, međutim: gdje otići?

da je u gradu u kojem živiš nevino stradala jedna djevojka za vrijeme rata što nije dobilo svoj sudski epilog mijenja taj grad. Da li smo svi mi skupa koji šutimo o tome što nam se pod nosom dešavalo na neki način suučesnici? Koliko nam je zapravo neugodno u toj situaciji? Drugo, ono što me zanimalo u tom filmu... kad sam pročitao dnevnik Ljubice Solar shvatio sam da si ona zapravo tim jednostavnim rječnikom postavlja ta ista pitanja kao i bilo koji sisački srednjoškolac: "otići ili ne?", a zapravo konačno pitanje je gdje otići. To je to neko svodenje računa s mjestom gdje si se rodio. Probao sam njezinu priču prekopirati s pričama nekih drugih ljudi koji formalno nemaju nikakve veze s tim događajem i konkretno sa samim sobom, doduše, preko sestre. Ono što sam htio u startu... Uvijek kad radim film zadam si neka ograničenja zato jer mislim da se puno bolje mobiliziram redateljski kad mi je teži problem koji moram riješiti. Prvo, događaj u stvarnosti koji je potakao snimanje ovog filma se dogodio po noći. U nekakvom prenesenom smislu ta noć traje do dan danas pošto stvar nije riješena, a s druge strane htio sam osim napraviti i film koji će govoriti o ratu iz ženske perspektive zato jer mislim da je ista u vezi s tom temom jako zanemarena. A mislim da rat kao primarno muška stvar još više pogađa samim time žene koje su uvijek u nekim vezama s tim mužjacima koji se igraju puškama.

04: Čime si u "Vranama" dotaknuo problematiku ljudskih prava?

Moj je cilj bio, na jedan pomalo aluzivan način, ispričati staru priču, a to je da jedno društvo kad mu nestane realnih neprijatelja hitno traži

proizvodnju zamjenskih. Naši sugrađani su se okomili na te vrane doslovno s rječnikom koji kao da je precrtan iz 90-ih. Ta stvar može nasmijati, ali može i zabrinut ljude koji bi se htjeli ljepše osjećati u tom prostoru.

04: Kod nas film očito još nije u izumiranju. Festivali su iznimno posjećeni, čak je i festival eksperimentalnog filma "ZagrebDox" punio kino dvorane. Je li u inozemstvu situacija drugačija?

Pa gle, ja sam bio na više međunarodnih festivala i jedino što mogu reći je da su nas festivali u Hrvatskoj: Zagreb Dox, Motovun i Zagreb film festival razmazili. Puno je bolji program na našim festivalima nego vani. Puno je veće selekcija. E sad, sad ih je malo više nego prije. Da li će uspjeh zadržati tu kvalitetu onog što puštaju – vjerojatno ne. Ali svi smo razmaženi s tim što nam je servirano. To tako ide, 10 godina ništa, a onda u 2 godine hajka.

04: U početku je na festivale više ljudi dolazilo radi zabave. Time ih se, naravno, i željelo privući, no na kraju su ipak počeli gledati filmove, formirati određene stavove... Ipak je prisutan neki pomak?

Danas su granice sve tanje, ne postoji film kojeg je nemoguće pronaći, naručiti i kupiti preko interneta. Ne postoje vrata koja je moguće zaključati pa da čovjek ostane izvan svih svjetskih zbivanja. Kad već spominješ tulumarenje, meni su neki filmovi nakon Motovuna djelovali puno lošije nego kada sam ih gledao na samom festivalu. Sigurno je da me ta atmosfera kao gledatelja donekle senzibilizira, bolje mi je tamo pogledati film, nego kupiti ulaznicu i negdje u Zagrebu otići u kino.

04: Koje su razlike između rituala kolektivnog i pojedinačnog gledanja filmova na TV-u? Što tebi predstavlja gledanje filmova s još tisuću ljudi?

Mogao bih hladno odgovoriti i reći kako su to dva različita filma, kako film na velikom platnu i malom ekranu nije isti i tomu slično, svi smo to već čuli. S druge strane, mogu i na sebi prepoznati ono što ubija kulturu odlazaka u kinâ u Hrvatskoj, a to je – lijenost. Dosta filmova pogledam na videu, jer mi iz nekog razloga promaknu dok su u kinima. Medij koji podilazi ljudskoj lijenosti ima veće šanse za dulji život – to bi ti mogao biti kraj intervjuja.

RAZGOVOR OSKARAS
SUDOBITNIK EURO

Ne opo

Teme kao što su ter
protagonisti politi
gdje poprimaju dub

— razgovarala Ivana Slunjski

04: Kazalište Oskaras Koršunovas (OKT) ima vjernu publiku, progresivan repertoarni program i vrlo inventivan pristup kreiranju kazališta. Kako uspijevate očuvati neovisnost OKT-a unutar državnoga sustava koji nema kulturnu politiku usmjerenu organizaciji nezavisne scene? Koji je Vaš recept za postizanje uspjeha?

U Litvi preživljavamo u vrlo tvrdokornim uvjetima. Okruženje u kojemu kao nezavisno kazalište djelujemo je često neprijateljsko, a to nas nepotrebno opterećuje. Zastrašujuće je što živimo od projekta do projekta. Ako ne napravimo uspješnu produkciju u tekućoj ili onoj sljedećoj sezoni, osuđeni smo kako na financijski, tako i na moralni bankrot. Za kazalište nije dobro naša ovisnost o uspješnosti predstave. Kad smo započeli s radom nismo pristajali na kompromise ovisne o stjecaju okolnosti u kojima se kazalište nalazi, i to nas je održalo "na valovima". To je rezultat teškoga rada i uspjeha. Kao profesionalac prije svega želim postavljati predstave, bez da se pritom moram obazirati na društvena strujanja. U posljednje sam se vrijeme nastojao koncentrirati na klasičnu produkciju; kad je bilo moguće, radio sam u vlastitome kazalištu, ali prihvaćao sam i prijedloge stalnih repertoarnih kazališta.

04: Što za litavsko kazalište znači činjenica da ste ovogodišnji laureat Europske nagrade za novu kazališnu realnost?

To je veliko priznanje litavskom kazalištu. Litavska je redateljska škola već drugi put dobitnica te nagrade. Prije deset godina Europska je nagrada za novu kazališnu realnost dodijeljena Eimuntasu Nekrošiusu. Naravno, u to je vrijeme kazališna realnost bila nešto drugačija od ove moje. To je još jedan dokaz živosti i dinamičnosti litavske kazališne tradicije.

04: Za Vas kažu da oponirate starijoj generaciji redatelja koja se drži svojega tradicionalnog koncepta. Vi, za razliku od njih, razvijate viziju kazališta kao mjesta konfrontacije. Zašto je provokacija toliko važna u kazalištu? Koga provocirate: publiku, vladajući režim, društvo, vlastite postavke, ili...?

Zapravo je koncept kazališta za koji se zalažem više ili manje sadržan u Vašem pitanju. Objektivno se ne postavljam u opoziciju ni prema kome. Ne oponiram da bih nekome ili nečemu oponirao. Poštujem vodeće figure tradicionalnoga kazališta. No, sâmo kazalište konstantno teži suvremenosti. Kazalište oponira samo sebi. Kad postavljam predstavu, moram promisliti i promišljajući svladati sve prethodne kazališne oblike koje treba obnoviti, transformirati ili odbaciti, bez obzira na vlastitu volju. Duhovitost je također vrlo važna, možda je nekako specifična za istočnu Europu. Dopušta distanciranje od kazališne tradicije koja zapravo više nije živa. Takva je mlitava i polumrtva tradicija, vjerujte mi, ovdje još moguća. Kada

RAS KORŠUNOVAS —

PSKE NAGRADE ZA NOVU KAZALIŠNU REALNOST

niram da bih oponirao

terorizam, rat, očuvanje demokracije, financije, nisu samo teme i društvene scene, one se istodobno reflektiraju na kazalište i mediju koju se putem masovnih medija ne može izraziti.

Oskaras Koršunovas redateljski je debitirao u presudnome povijesnom trenutku - razdoblju odmah nakon pada Berlinskoga zida i raspada Sovjetskoga saveza. Pripadnik je novije generacije litavskih redatelja koji su reformirali dotadašnje kazališne konvencije. Godine 1999. s glumcem Martianusom Budraitisom i skladateljem Gintarasom Sodeikom osniva vlastito kazalište u kojem uprizoruje djela recentnih europskih autora/ica, oblikujući pritom specifičan kazališni izričaj.

Europska kazališna nagrada najvažnija je kazališna nagrada koja se dodjeljuje osobi ili kazališnoj skupini koja pridonosi realizaciji kulturnih ostvarenja usmjerenih promociji međusobnoga razumijevanja i razmjene znanja među ljudima. Deseto se izdanje Europske kazališne nagrade održava u Torinu od 8. do 12. ožujka 2006., a ovogodišnji je laureat dramatičar Harold Pinter. Europska nagrada za novu kazališnu realnost dodjeljuje se osmi put, a među sobom su je podijelili Oskaras Koršunovas i Jozsef Nagy.

bih morao tu konfrontaciju nekako označiti, u prvome bih redu rekao da je riječ o konfrontaciji dobre i loše umjetnosti. Sve ostalo je derivacija toga.

04: Kako vidite ulogu kazališta u današnjem društvu?

Sklon sam riječima iz ovogodišnjega programa kazališnoga festivala u Torinu: "Sadašnje izdanje kazališne nagrade otkriva kako je kazalište više od bilo koje druge umjetnosti u intimnom odnosu s osnovnim problemima suvremenoga društva. Teme kao što su terorizam, rat, očuvanje demokracije, financije, nisu samo protagonisti političke i društvene scene, one se istodobno reflektiraju na kazalište gdje poprimaju dubinu koju se putem masovnih medija ne može izraziti. To je znak preporoda kazališne vitalnosti i sposobnosti umjetnosti da oživi i iznese svoju plemenitost i najdrevniju ulogu građanstva." Mogao bih potkrijepiti svaku pojedinu riječ.

04: Pojedini kazališni teoretičari/ke smatraju novije generacije dramatičara/ki, uključujući Sarah Kane, Marka Ravenhilla, Mariusa von Mayenburga, Jeza Butterwortha, Bena Eltona..., pomodnim trendom koji je nastao pod utjecajem britanskoga "in-her-face" kazališta ("kazalište u lice"), a pojavio se kao posljedica "lažne potrage za spisateljem/icom". U takvoj konstelaciji po-

traga za spisateljem/icom, preciznije dramatičarem/kom, dolazi nakon dominacije redateljskoga kazališta. Koje je Vaše mišljenje, s obzirom da ste redatelj koji često postavlja na scenu djela suvremenih europskih dramatičara/ki?

Kao osoba koja se praktično havi kazalištem uvijek tražim prikladni materijal. I sâm sam bio u ulozi dramatičara u svojoj prvoj predstavi posvećenoj OBERIUTI-ma. Nakon toga sam dosta radio s dramatičarima/kama. To je često nužno. Generacija koju spominjete ima istančan osjet za kazalište. Njihovi se tekstovi mogu zanimljivo uprizoriti. Nema potrebe da se neki dio teksta izbaci.

04: Kako u svoju kazališnu viziju integrirate djela klasičnih dramatičara, primjerice Shakespearea?

Kada se uprizoruju klasični dramatičari, mora se unižeti više snage i moduliranja u definiranje umjetničkoga redateljskog koncepta. Ponekad također treba i značajno korigirati jezik. Ipak sve više otkrivam da su takozvani klasici itekako suvremeni. To posebno vrijedi za Shakespearea. Unutarnja dinamika njegovih djela i povremena ekspresivnost jezika osobito su suvremeni.

UMJETNICI PONOVO

Zajednička želja sviju uličnih umjetnika, bez obzira gdje se

— napisao **Daniel Fischer**

Njemačka, Weimar: uspavani mali grad prepun stare kulture: Goethe, Schiller, Bauhaus, nacisti... No to je bilo prije 60 ili više godina, danas je Weimar još uvijek uspavan, s mnogo kulturnog turizma (stara kultura privlači stare turiste), ali i malim uspavanim sveučilištem na kojem su fakulteti arhitekture, građevine, umjetnosti i dizajna i "medija" (što god to značilo). Zahvaljujući tome u gradu još uvijek postoji nekakva energija, studentske zabave vode stalnu bitku sa susjedstvom (kojeg predstavlja policija), a tu je i street art.

Počelo je sa šablonama. Na kraju krajeva, tko još danas crta sprejem? Dakako, ima tagova, ponekad čak i lijepih tagova, ali stvari su se doista počele mijenjati sa šablonama. Šablone su drugačije od većine tradicionalnih grafiti, manje su "dizajnirane" i više "umjetničke". Često su političke. Na njima su padajuće bombe, lica G. Busha ("sve vaše baze pripadaju nama"), poruke poput: "Zaustavite Stoibera" i lica anonimnih ljudi koja vas — uvijek čudna i izvitoperena — gledaju sa zida.

Ljudi ponovo zauzimaju zidove, a s njima i svijet vizualnog. Šablone su snažan, naizgled nezaustavljiv pokret. Vlasnici zgrada ne mogu ih prebojavati toliko brzo koliko ih ljudi, uvijek iznova, mogu postavljati na zidove.

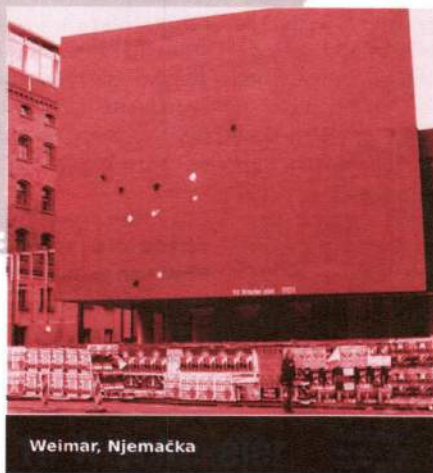
Floh — umjetnik iz Weimara

"Kao prvo, ovo nije moj rad (volio bih da jest!). Ovo su napravili moji prijatelji i tome će još nešto dodati. Za ovo su upotrijebili 10 svježih jaja. Nakon što su iz nerazbijenih ljuski isisali sadržaj, napunili su ih bojom i razbili na zidu. Čisti zidovi i nove zgrade su mjesta po kojima bi trebalo biti naročito zabranjeno šarati, ali u ovom su slučaju svi u Weimaru (Njemačkoj) bili izivcirani ovom sumornom, sivom fasadom nove weimarske univerzitetske predavaonice i knjižnice (koja još nije u upotrebi), i bilo

10 SVJEŽIH JAJA

Ali dosta o šablonama. Postojao je (danas ga nažalost više nema) jedan sjajan primjerak nepriznate umjetnosti, snažan iskaz protivljenja arhitekturi nove weimarske univerzitetske biblioteke: "10 svježih jaja". Poslušajmo što Wooster kolektiv ima reći o tome: [ŠTO JE WOOSTER KOLEKTIV, POVIJEST, ČLANSTVO, MANIFEST??? — op. VJJ]

"Pitanje koje smo uvijek postavljali bilo je: postoji li jedna zajednička filozofija koja je motivirajuća snaga street arta? I dok je za nas odgovor uvijek bio: "ne", nema takve univerzalne motivirajuće sile cijelog street arta; nešto što ipak ujedinjuje sve ulične umjetnike, bez obzira gdje se na svijetu nalazili, jest zajednička želja da zauzmu dio javnog

Weimar, Njemačka

STREET ART

ZAUZIMAJU ZIDOVE

na svijetu nalazili, jest da zauzmu dio javnog prostora

je samo pitanje vremena kada će je netko ispuniti. Nisam još sreo nikoga kome se to nije svidjelo...

Svidalo nam se kako uz pomoć nekoliko jaja napunjenih bojom i šablone, odvratna siva fasada postaje umjetničko djelo. Poruka je jasna: jebite se, ovo sranje je ružno i sami ćemo uzeti kontrolu nad njim, svidalo se to vama ili ne.

Djelo je izbrisano dan prije službenog otvorenja Biblioteke. Slijedeće noći pojavio se pravi omlet koji je ponovo izbrisan. Zatim ih se pojavilo još: pravih jaja i jaja s bojom. Poruka je postala još jasnija: 'ne možete to zaustaviti, previše nas je'. Napokon, Sveučilište je izgleda našlo izlaz iz bezizlazne situacije, raspisan je natječaj za oslikavanje zida, pobjednik dobiva 500 eura. Jedan ružni zid manje. Izgleda da smo pobijedili ovaj put, ali još ima dosta ružnoće oko nas."

prostora. I oni su ga spremni zauzimati, bez obzira znači li to rizik da se zbog toga bude uhapšen.

Neki na street art mogu gledati samo kao na vandalizam. Ali ono što mi ne možemo razumjeti jest zašto su reklame Burger Kinga, GAP-a ili FCUK-ov znak javnosti prihvatljiviji nego originalno umjetničko djelo nekog "Swoona", "Banksyja" ili, na kraju krajeva, vas samih. Zašto je oglašavanje prihvatljivo, a umjetnost nije?

Ulični umjetnici dijele jedinstveni osjećaj da je previše javnog prostora prodano oglašivačima i "big bussinesu". Previše je javnog prostora iskorišteno da bi se uzdigle "moderne" zgrade koje nemaju nikakvu socijalnu vrijednost, i koje ni na koji način ne doprinose zajednici. Ulični umjetnik protiv ovakve situacije može protestirati jedino ponovnim zauzimanjem javnog prostora, kroz iznošenje nepriznate umjetnosti u javni prostor – na zidove, na ulice, u haustore...

Istina je da sve to, street art, grafiti, tagiranje dodaje neku energiju gradu. Oduzmite ih i shvatit ćete da živite među kulisama Universalovih studija, ili na glavnoj ulici u Disneylandu."

Blufinger

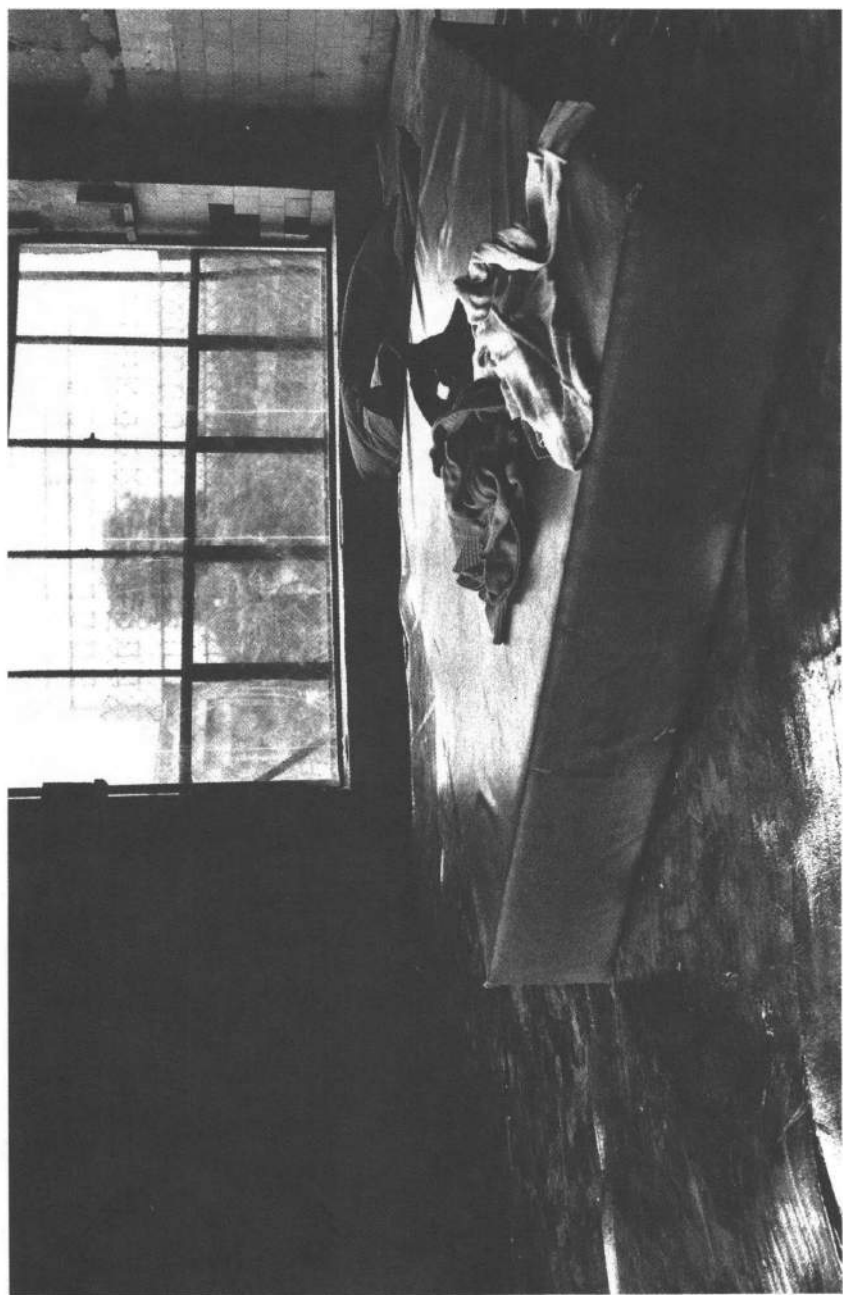

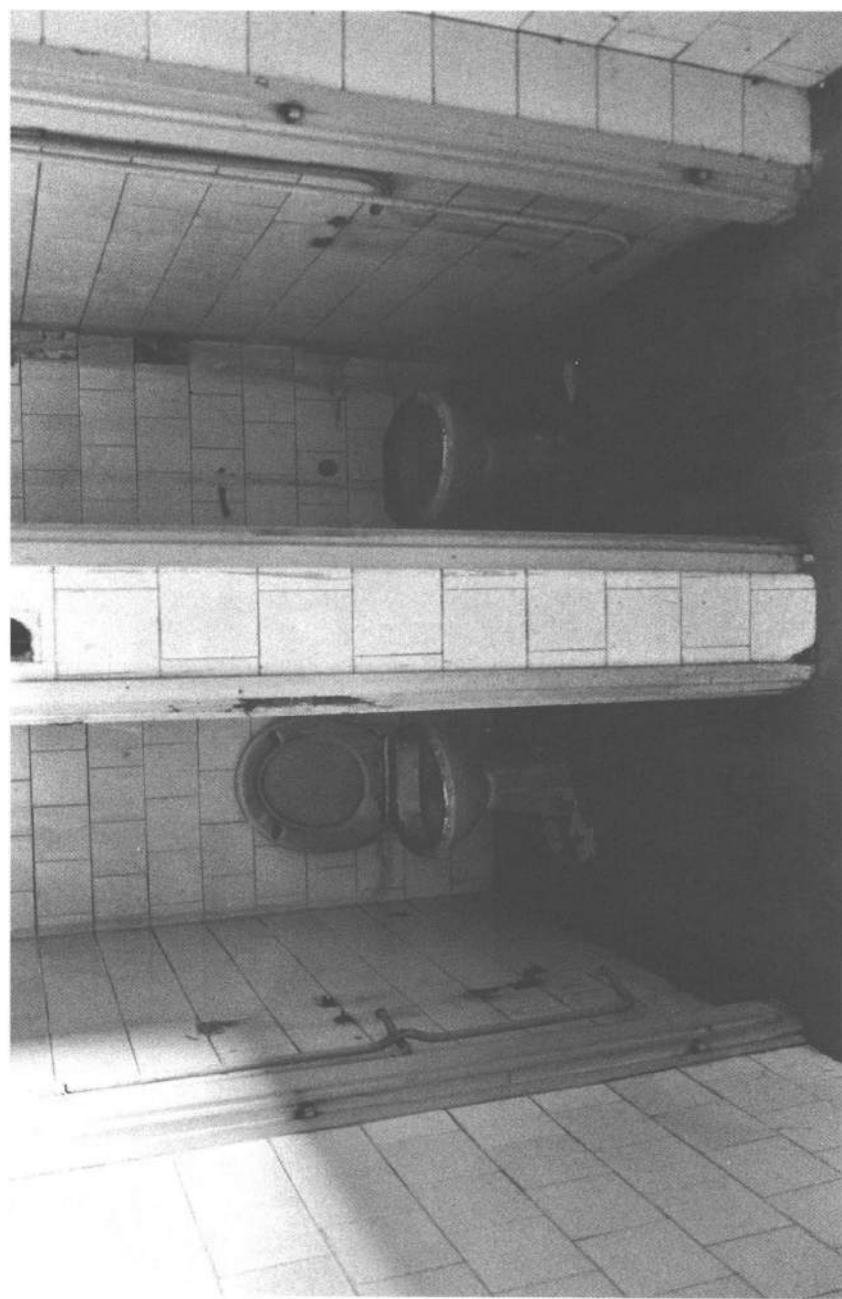

Dinka Radonić — rođena 1984., živjela i školovala se u Zagrebu i Torontu. Studira na ADU. Tri samostalne i više skupnih izložbi, snimatelj filma "Strast", službeni snimatelj ZFF-a, manifestacije WARP, Zagreb Dox-a i RAF-a.

ZOOŘOŤA

REPUBLIKA ČEŠKA

Zemlja u kojoj i najgluplji zemljoposjednici imaju najveće krumpire

Iako Česi radije ostaju kod kuće i ne traže posao, tradicionalno se oslanjajući na roditelje i stare prijatelje, Češku svakog mjeseca napusti 200 do 300 liječnika, uglavnom odlazeći u Veliku Britaniju, ne brinući previše o skorašnjoj reformi zdravstva

— napisao Vid Jerač

Umjesto da se suočimo s problemima u Hrvatskoj, radije gledamo prema novim zemljama članicama Europske unije te nastavljamo s feljtonom Zooropa. Preko e-interviewa, ovaj put pratimo situaciju i u Republici Češkoj. Pojam Zooropa s jedne se strane referira na Kolodvor Zoo, kao aluzija na Berlin, grad u kojemu se Europa nekada zidom dijelila na Istočnu i Zapadnu. Zooropa je, s druge strane, novotvorba za paradoks sa životinjama u zoološkom vrtu: divimo im se, ali samo ako su u kavezu, a mi smo sigurni i na slobodi. Implikacije oko Berlinskog zida nekad i granice Schengena danas nameću se same od sebe jer je intimi Europe egzotično sve ono od čega službeno zazire.

Do gospodarskog rasta u Republici Češkoj od 2000. do 2005. došlo je zahvaljujući izvozu u EU, najvećim dijelom u Njemačku, te oporavkom domaćeg i stranog ulaganja. Trenutni proračunski deficit od pet posto godišnje počeo se smanjivati, ravnomjerno s porastom potražnje za češkim proizvodima u zemljama Unije. Međutim, u češkom parlamentu tek slijede ključna zasjedanja oko mirovinske i zdravstvene reforme, koja će morati pričekati i do idućih izbora. Državna tvrtka Češki Telekom privatizirana je 2005, a stručnjaci ističu znatno povećanje korisnika mobilnih mreža.

Saša Jokić, novinar Jutarnjeg lista, koji je u Pragu studirao novinarstvo i fotografiju, kaže kako je stekao dojam da Česi imaju ambivalentan odnos prema strancima. Cijene strance, ako od njih mogu nešto zaraditi jer su orijentirani na zaradu, ne vole turiste koji nisu rentabilni. Magda Koucka, praška suradnica mreže Plotki, u članku "Yankees

on Karluv most" piše kako je taj otvoreno-zatvoreni osjećaj posljedica suprotnosti iz nacionalne prošlosti, u kojoj su bogata i propulzivna vremena zamjenjivala razdoblja propadanja, ugnjetavanja i zatiranja, nataloživši se u češkoj podsvijesti odredila mentalitet koji se odražava u kulturi i stilu življenja. Uspoređujući čaroliju Praga s intenzivnošću New Yorka, engleski glumac Jeremy Irons jednom je izjavio kako je New York ženska koja ti se nameće sama od sebe, dok je Prag čedna žena čiju se tajnovitost mora postupno odgonetnuti.

Nulačetvorka je porazgovarala s Jakobom Hurrleom, Nijemcem koji se unatrag godinu dana doselio u Prag, gdje se i oženio, a radi u NVO-u Multikulturalni centar Prag. U svom kratkom osvrtu na gospodarske razmjere u Češkoj, spominje da su češki dnevници u drugom tjednu ožujka pisali o znatnom porastu kretanja kapitala u gospodarstvu i to od čak šest posto u odnosu na prošlu godinu, po-

snimio Kozliku

najviše zahvaljujući stranim ulaganjima. Premijer Jiri Paroubek tim je povodom svojim konzervativnim kritičarima odgovorio "kako će oni i dalje, naravno, tvrditi da će i najglupiji zemljoposjednici imati najveće krumpire". Istovremeno sami Česi rijetko traže posao u inozemstvu. "Po mojem je mišljenju ovo vrlo ugodna pozicija za Vladu, jer ako strana ulaganja donose novac, stvarno i možeš biti glupi zemljoposjednik, a gospodarstvo će svejedno rasti. Ispada da je Češkom puno lakše upravljati nego li dobrom starom Njemačkom. A Vlada će lakše jednu prilično siromašnu zemlju učiniti bogatijom i razvijenijom, nego li da ostane na statusu quo.", ironično će Jakob.

Istovremeno, stopa nezaposlenosti u zemlji iznosi oko 10 posto, što se uglavnom tiče starih središta socijalističke industrije. Česi rijetko odlučuju otići u inozemstvo. Možda bi ih išlo i više, bilo povremeno ili dnevno, kad bi im, kao i Poljacima i Slovacima, Austrijanci i Nijemci otvorili svoja tržišta rada. Najnovije vijesti govore da Španjolska, Portugal i Finska otvoriti svoja tržišta rada i radnicima novih zemalja članica EU, donosi u svojim vijestima Radio Praha.

Hurrle se slaže s tom konstatacijom, "Česi, naprosto, vole ostati kod kuće i ne tražiti posao, tradicionalno se oslanjajući na roditelje i stare prijatelje, što su pokazala ne samo međuregionalna, već i međunarodna istraživanja. Recimo, Česi iz područja oko grada Ostrave, u kojem je loša go-

spodarska situacija, ostaju radije tamo živjeti, nego li se sele u Prag. Zato Ukrajinci i Slovaci u Pragu osvajaju sektor slabo plaćenih poslova, poput građevinskih radova, što im omogućuju relativno povoljni socijalni programi, ali i teško stanje na tržištu nekretnina.", zaključuje.

Češki je parlament u četvrtak, 16. ožujka odlučio o smanjenju razdoblja za stjecanje češkog državljanstva, s deset na pet godina. Iz Ministarstva unutarnjih poslova najavljuju da će dotični zakon olakšati i donošenje viza o privremenom i trajnom boravku, kao i mogućnost izdavanja viza za razdoblje dulje od 90 dana. Od ukupnog broja radnika migranata u Češkoj, a radi se i o dnevnim migrantima i radnicima na crno, polovica radi u Pragu, prema neslužbenim podatcima. Prema grubim procjenama, može se reći da oni već sačinjavaju oko 10 posto stanovništva češke prijestolnice. Sredinom lipnja prošle godine ukrajinski predsjednik Viktor Juščenko predložio je češkom predsjedniku Vaclavu Klausu da uvede privremene radne dozvole za 200 000 ilegalnih radnika iz Ukrajine. No Češku ipak napuštaju, i to češki liječnici! Mlada fronta Dnes prošle godine u lipnju navodi kako Češku svakog mjeseca napusti 200 do 300 liječnika, a odredište im je uglavnom Velika Britanija. Podatci su preneseni prema prijavama za rad u inozemstvu koje je od svojih članova zaprimilo Udruženje čeških liječnika.

Hurrle se požalio kako je njegova izrazita naklonost prema proširenju EU, pod čim podrazumijeva aparat međunarodnih ugovora i samu ideju Unije kao pretpostavke za uspješno funkcioniranje Europe u cjelini, ozbiljno dovedena u pitanje. "Iako je Predsjednik Klaus euroskeptik, mislim da su sami Česi manji euroskeptici od njega. Moja su iskustva s EU kao institucijom, za razliku od EU kao aparatu međunarodnih ugovora, prilično frustrirajuća, jer se velike svote novca već utrošene iz sumnjivih razloga, govoreći o novcu kojeg je Bruxelles namijenio samoj Republici Češkoj i ostalim novim zemljama članicama. Vidim opasnost da te promjene dovedu do kulture korupcije i kulture trošenja javnog novca, radi birokracije i nonsensa novonastalih regula. Primjerice, ako pripremimo projekt s partnerima iz neke države Zapadne Europe, prema pravilima EU, netko iz Amsterdama tko dolazi u Prag za dnevnicu dobiva oko 230 eura. No, ako netko iz Praga odlazi u Amsterdam, čime iz jeftinijeg područja odlazi u skuplje, dobiva oko 140 eura, što je potpuno nelogično.", razočarano konstatira Jakob.

snimio Kozliku

Što se tiče pravilnika o izdancima za noćenja u hotelima, Jakob nastavlja. "Najskuplji hoteli u tim aranžmanima nisu ni u Londonu, niti u Berlinu, već u Litvi! Ima i još ozbiljnijih primjera, kad govorimo o potrošnji novca za provedbu projekta koji je trebao pomoći romskoj manjini u Slovačkoj. Iz čega se stječe dojam da strukture i procesi EU aparata ne rade na način koji bi trebali, odnosno, nisu usuglašeni sa stvarnošću, već funkcioniraju po nekoj unutarnjoj logici Bruxellesa. Zato je javnosti teško izvršiti pritisak, mnogo teže nego li na razini države. Uspirkos tome, smatram proširenje velikim političkim uspjehom. Ne samo ova regija, već i cijela Europa dugoročno će osjetiti dobrobit.", zaključuje Jakob.

Na području ljudskih prava u Češkoj jedna od najvažnijih tema su prava romske manjine koja u potrazi za boljim poslovima putuje iz Republike Slovačke u Moravsku. Češka vlada je već puno puta pokazala nespremnost za izdavanje češkog državljanstva Romima. Iako su postojali mnogi javni programi o izmjenama državljanstva, sama država nije poduzela nikakve korake kako bi i same Rome uputila kako da sami postignu taj status, kao ni o posljedicama koje će ih snaći ako odjednom postanu strancima u vlastitoj zemlji, saznajemo od jednog djelatnika bliskog Praškom Multikulturalnom centru. "Nisam siguran je li nekom bilo zabranjeno vratiti se u svoju kuću, jer je Slovacima oduvijek bilo dopušteno živjeti i raditi u Češkoj, na koji god

način žele. Govoreći u širim okvirima, ne mislim da se trenutna situacija s romskom manjinom u Češkoj može svesti na problem rasističke diskriminacije.", zaključuje naš izvor.

Mlada fronta Dnes 11. ožujka piše kako Slovački Romi zahtijevaju uvjete za rad u Češkoj, jer im poslodavci u Slovačkoj, otvoreno kažu da ne žele zaposliti Rome. U prošloj je godini čak 711 slovačkih Roma zatražilo azil u Republici Češkoj, a ta je brojka u opadanju posljednjih godina jer su već i sami svjesni da zatraženi azil vjerojatno neće ni dobiti. Zahvaljujući pojačavanju intenziteta migracija, sve je više slučajeva u kojima se pojavljuju posrednici, članovi kriminalnog miljea koji nude sređivanje života u novoj sredini, uz postotak. Roman Kristof iz Međunarodne organizacije za migracije, koja promatra situaciju s Romima za Ministarstvo unutarnjih poslova kaže kako se u određenim slučajevima ti odnosi mogu podvesti pod moderno ropstvo, odnosno krijumčarenje ljudima. Osim od Roma, oni uzimaju i većinu novca kojeg ukrajinski radnici zarade na crno.

U svibnju ove godine češki bi parlament trebao izglasati i Zakon o obrtnicima, ne bi li stao na put birokraciji koja priječi razvoj tržišta malih poduzetnika. U Češkoj se za registraciju tvrtke plaća 492 eura, u Mađarskoj 2581 euro, a u Litvi samo 176 eura. Tim će zakonom za otvaranje tvrtke biti dovoljno ispuniti samo jedan formular i posjetiti jedan ured, za razliku od dosadašnje procedure, koja zahtijeva posjet mjerodavnom uredu za obrtnike, financijskom uredu, zavodu za socijalno osiguranje, zavodu za zdravstveno osiguranje i uredu za zapošljavanje. Samu bi obrtnicu poduzetnik dobio za samo sedam dana. Jaromir Drabek, predsjednik češke Gospodarske komore najavio je kako je u prvom redu riječ o podršci poduzetnicima-početnicima, što je u ostalim europskim državama uobičajena praksa. Zakonom bi se pomoglo početnicima u biznisu, ali i onima koji žele tvrtku ili obrt proširiti te oglasiti bilo kakvu promjenu, kao i onima koji imaju zaposlenike. naime, otvore li obrt ili tvrtku, ne moraju kao dosad zbog bivših zaposlenika na ured za zapošljavanje. Najavljujući prijedlog Zakona o plaćanju PDV-a preko Interneta, Vlada je najavila i povisiti paušal koji će poduzetnici moći odbiti od poreza na dohodak. Paušalne troškove trenutno koristi 260 000 od 1,2 milijuna čeških obrtnika i poduzetnika, a ministar financija Bohuslav Sobotka predviđa da će tako postupiti još njih 185 000.

n o k t

— napisao Miroslav Zec

Zabavljaj se! Odmah! Nogomet. Popij pivo! Seks. Smršavi! Seks. Nogomet. Digni kredit! Seks. Kupi mobitel! Seks. Kupi auto! Žderi! Žderi! Smršavi! Smršavi! Seks...— kutija dosljedno vrišti ono što najbolje zna.

Normalan, propagandni tijek programa isprijecan je, doduše, i scenama neobuzdanog nasilja. Nakon toga, ljudi poznatih lica zamišljeno se pitaju kojeg će od potlačenih skupina Akademija baciti kost te tako proglasiti ovogodišnju idealnu formulu filmskog uspjeha.

Pederi ili crnje, pederi ili crnje? – do zadnjeg su se trena pitali oligarsi industrije svjetske zabave. No, veliki meštri masovne komunikacije pronašli su pravu računicu, a braća su Afroamerikanci, jesenas namjerno ostavljeni da se podave u potopljenom New Orleansu, za dlaku pobjedili. Pravi su, međutim, pobjednici neukus, lice-mjerje, politička korektnost i sve ostalo što održava fasadu humanosti i kršćanske skrbi za najmanje među njima, a zapravo prikriva apokaliptičnu vizuru 21. stoljeća. Vremena koje miriše na krv.

...ali neugodnim je mirisima u vašem domu sada odzvonilo! Kancerogeni kič trajno će se naseliti na vašu vešmašinu. Mmmm... Miris borove šume, aroma procvjetale livade, trajna svježina otvorenog oceana u Vašem domu. Seks. Nogomet. Pij pivo! Zabavljaj se! Digni kredit! Žderi! Smršavi! Sitne bore oko tvojih očiju??? Kako si ružna! Nitko te neće, bit ćeš nesretna! Debela si, jadna, nemaš ukusa! Kupi! Kupi! Losion za tijelo na bazi male djece jamči elastičnost tvojoj koži, ali i granicama tvoje gluposti i egocentrizma. Testiran je na čovjeku najbližim srođnicima. Pocrkali su proklinjući pogledima ljude u bijelom, ali dolinu suza nisu

U R N O

napustili uzalud, zahvaljujući njima jamčimo ti da ćeš izgledati deset godina mlađe. Sada ćeš s osamnaest ponovo izgledati kao da imaš osam. S osam ćeš izgledati kao embrio. Seks. Zabavi se! U nastavku programa pogledajte – u fiktivnoj animalnoj distopiji dabar i medvjed žrtvuju svoje zdravlje kako bi okus Milka čokolade bio tako jedinstven. Tako blag. Ali prije toga – odmorite se uz informativni blok.

Slobodana Miloševića ubili vanzemaljci. U Bagdadu sjajna situacija, sa svakom eksplozijom par problema manje. U Iranu rade atomsku bombu. Amerikanci će doći po njihovu naftu. Kinezi će otići po američki teritorij. Rusi po ukrajinski. Talijani će doći po Dalmaciju. Mi idemo u Sloveniju po naše more. Srbi dolaze kod nas po neke kosti. Svi ćemo pomrijeti od ratova i epidemija i uragana i efekta staklenika i par termonuklearnih...i bombaši samoubojice...i identifikacijski čipovi u tijelu...i genetski preinačena hrana...

Sve živo istoj stvari teži – nahrani se, razmnoži se...a baš je mene dopala vrsta koja je našla najteži način. Cini se da je danas sve kurac i da sve ide u istog.

ako izgledamo veliki, to je zato što stojimo na ramenima divova dok im seremo po glavi.

Eto, sad mi je lakše.

TEHNOEKOLOGIJA, ILI:
JE LI EKOLOŠKA KRIZA SAMO PITANJE TEHNIKE

Zelene "nuklearke"?

Neporecivo je, međutim, kako je ekološka kriza plod sasvim specifičnih društvenih odnosa. Bez njihove promjene ćemo, možda, nastaviti uspješno pronalaziti nova tehnološka rješenja za ovaj ili onaj simptom krize, no krizu kao takvu nikada nećemo riješiti

— napiso **Eugen Vuković**

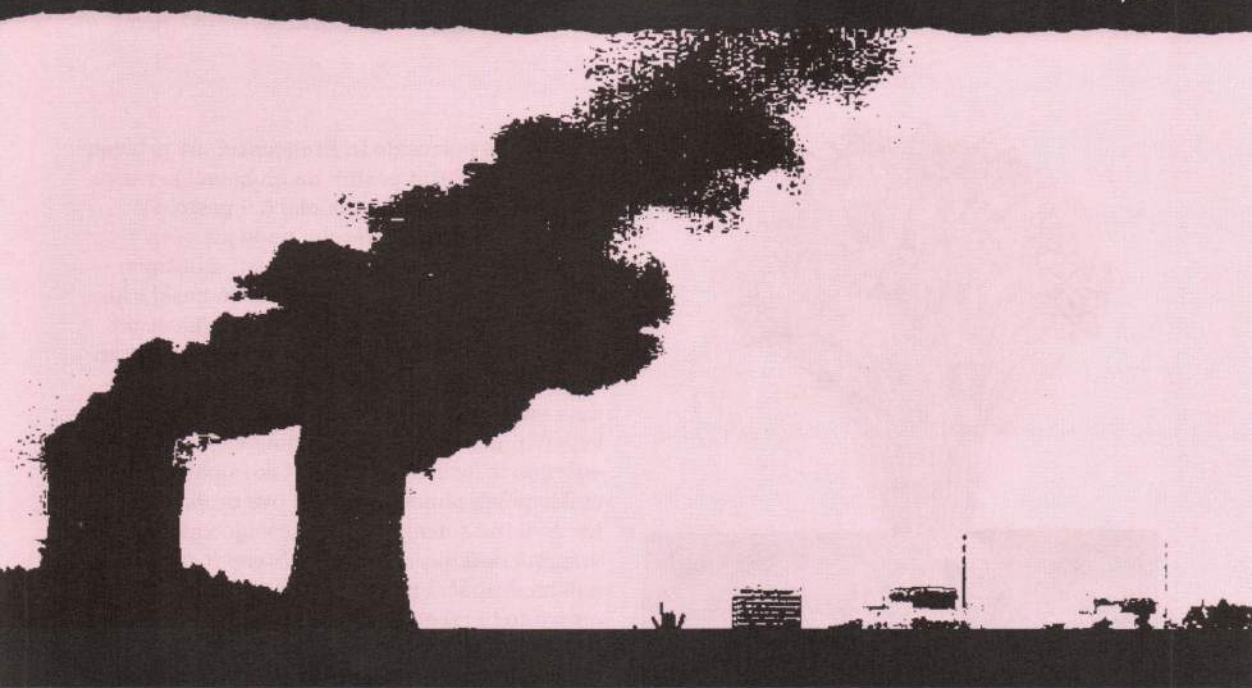
Ekološka je kriza činjenica koju danas više gotovo nitko pa tako ni svekolika znanstvena zajednica ne dovodi u pitanje. Pokušaji relativiziranja ozbiljnosti ukupne situacije tvrdnjama kako nema nikakvih dokaza o pogoršavanju stanja globalnog okoliša, poput onih danskog statističara Bjorna Lomborga diskreditirani su i danas uglavnom pali u zaborav. Ozbiljnim znanstvenicima, kao i svima koji do određene mjere mogu utjecati na globalne društveno-ekonomsko-političko-ekološke procese, preostaje suočavanje s prilično neugodnim pitanjem: što činiti?

Pokušaji su pružanja odgovora na ovo pitanje, dakako, međusobno različiti. Pozabavio bih se ovdje jednim relativno novim i prilično iznenađujućim trendom: neki su se najprominentniji akteri globalnog ekološkog pokreta okrenuli nuklearnim elektranama kao mogućem rješenju problema globalnog zatopljenja. Gotovo su se istovremeno za nuklearne elektrane založili: autor "Gea" hipoteze John Lovelock, suosnivač pokreta "Greenpeace" Patrick Moore, jedan od poznatijih aktivista pokreta "Friends of the Earth", biskup Hugh Montefiore, te nekolicina drugih aktivista. Svi su oni danas bivši članovi spomenutih organizacija, koje su se od njihovih istupa uglavnom ogradile.

Za trend o kojem govorim naročito je ilustrativan primjer Jamesa Lovelocka, doista značajnog

znanstvenika te jednog od najranijih i najistaknutijih teoretičara ekološke krize. Zanimljivo je, pa čak i ironično, to da je Lovelock autor proslavljene "Gea" hipoteze, ozbiljne znanstvene teorije koja je posebice inspirirala radikalniji dio ekološkog pokreta, ali i čitav niz manje ozbiljnih aktera (različite *New age* sekte), koji bi vrlo teško prihvatili nuklearne elektrane kao rješenje. Rekao bih prije svega nekoliko riječi o samoj hipotezi a potom ću, u svjetlu iznesene teorije, pokušati objasniti zašto se Lovelock odlučio založiti za nuklearne elektrane.

Prema "Gea" teoriji, cijelu je zemaljsku kuglu moguće promatrati kao gigantski živi organizam. Za razliku od raznih *New age* interpretacija, dijelom inspiriranih upravo Lovelockovom teorijom, u izvornoj teoriji "Gea" nije svjesno biće nego kompleksan entitet u kojem ukupnost biosfere, atmosfere, oceana i tla tvori kibernet-ski sustav, koji omogućuje održavanje života, i njegov napredak. Stabilnost je ovog sustava danas narušena čovjekovom djelatnošću. Narušavanje ravnoteže "Gee", smatra Lovelock, nije toliki problem za nju samu koliko za čovjeka. Nastavi li se čovjek odnositi prema zemlji kao do sada, ona će uvjete čovjekova opstanka učiniti prilično teškima. Drugim riječima, čovjek će osjetiti Geinu osvetu. Riječ osveta ovdje, dakako, ima simbolično značenje. Zemlja nije

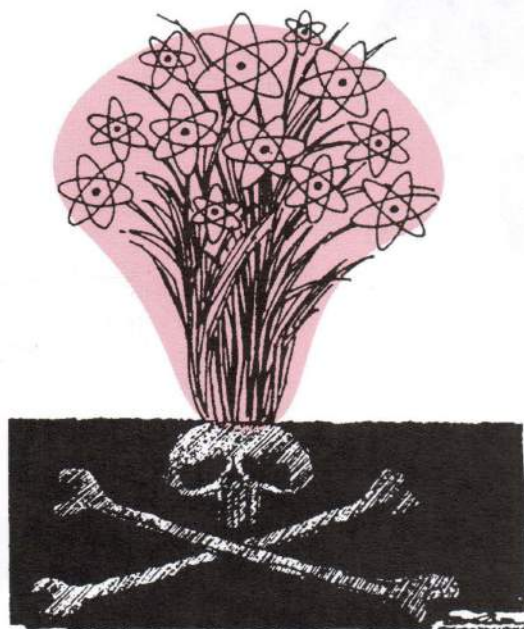

Neki su se najprominentniji akteri globalnog ekološkog pokreta okrenuli nuklearnim elektranama kao navodnom rješenju problema globalnog zatopljenja. ▶

svjesno biće i ne može se osvećivati, no to ne čini situaciju za čovjeka nimalo boljom – morati ćemo se, neizbježno, suočiti s posljedicama nestabilnosti koju smo izazvali u zemljinom ekosistemu. Lovelock ne vjeruje da će osveta "Gee" potpuno uništiti ljudsku vrstu, ali će svakako nestati ono što je i uzrok cijelog problema – ljudska civilizacija. Lovelocku ovo, međutim, nije drago, njemu je stalo do civilizacije i do pronalaženja sredstava za njezin spas.

Jedna je od najvećih prijetnji po civilizaciju, dakako, globalno zatopljenje izazvano ispuštanjem stakleničkih plinova, a koje je pak rezultat sve većih potreba čovječanstva za energijom. Jedini je način zadovoljavanja čovjekove rastuće potrebe za energijom (bez dodatnog ispuštanja stakleničkih plinova u atmosferu), prema Lovelocku, masovna uporaba nuklearne energije. Lovelock nije protivnik obnovljivih izvora energije, oni su važni i trebali bi igrati značajnu ulogu u budućnosti. Izgradnja, međutim, infrastrukture koja bi omogućila zadovoljava-

nje značajnog dijela potreba za energijom iz obnovljivih izvora trajala bi dugo, predugo da bismo izbjegli razorne učinke globalnog zatopljenja. Lovelock smatra kako je protivljenje nuklearnoj energiji utemeljeno na iracionalnim strahovima koje pothranjuju zeleni lobiji i mediji: protivljenje zelenih nuklearnoj energiji proizlazi iz njihove brige za ljude, koja je neusporedivo veća od brige za Zemlju – zeleni ne vide da smo svi mi ljudi dio Zemlje i, kao takvi, ovisni o njenoj sudbini. Ovakva je Lovelockova kritika poprilično neutemeljena, odnosno može biti, u najboljem slučaju, valjana samo za dio današnjeg ekološkog pokreta. Na kraju krajeva, same su Lovelockove ideje značajno utjecale na ekološki pokret. Ekološki se pokret, barem u kontinentalnoj Europi, izgradio upravo u masovnim mobilizacijama protiv nuklearnih elektrana te je vjerojatno i to jedan od razloga zbog kojeg je zelenima toliko teško prihvatiti nuklearne elektrane kao rješenje. Tada (sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća), međutim,

globalno zatopljenje nije izgledalo kao toliko važna tema, a mobilizacija protiv nuklearnih elektrana bila je povezana s protivljenjem nuklearnom naoružanju, blokovskoj podjeli (konačno, ciljevi su uporabe nuklearne energije u vojne, odnosno civilne svrhe uvijek bili međusobno sprepleteni) i sličnim fenomenima. Danas, pak, kada mogućnost globalne nuklearne kataklizme ne izgleda naročito vjerojatno i kada je jasno koliko bi strašne mogle biti posljedice globalnog zatopljenja, postavlja se pitanje: može li masovna uporaba nuklearne energije (koja ima to zgodno svojstvo da ne proizvodi ugljik dioksid) biti prihvatljiva?

Zaista, može li? Pogledajmo postoje li razlozi protiv ovakvog rješenja. Kao prvo, upitno je koliko je ostvariv scenarij po kojemu nas masovna uporaba nuklearne energije spašava od globalnog zatopljenja. Iako u nekim razvijenim zemljama nuklearna energija zadovoljava veći

dio ukupne potrošnje (u Francuskoj, na primjer, gotovo osamdeset posto), na globalnoj je razini taj udio mnogo manji, tek oko 6.5 posto. Da stvar po nuklearnu energiju bude još gora, na sadašnjoj razini potrošnje te sa sadašnjim dizajnom nuklearnih reaktora, ekonomski iskoristivog urana (pogonsko gorivo u nuklearnim elektranama, dobiva se rudarenjem) ima još za kojih pedesetak godina. Ukoliko bi se proizvodnja energije u nuklearnim elektranama povećavala (što je, želimo li time zamijeniti proizvodnju energije iz fosilnih goriva te tako smanjiti emisiju stakleničkih plinova, nužno), ova brojka bi se još dodatno smanjila. Neki rješenje vide u novim vrstama reaktora, poput tzv. *breeder* reaktora koji na drugačiji način iskorištavaju nuklearno gorivo te bi tako njegovu raspoloživost mogli podići do šezdeset puta. Problem je ovih što su puno nesigurniji od onih standardnih, vodom hlađenih, reaktora kakvih je danas najviše u upotrebi. *Breederi*, uostalom, nisu toliko nova izmišljotina, različiti eksperimenti s njima provode se još od sredine šezdesetih godina. Usprkos tomu, *breedera* koji nisu bili namijenjeni tek pukim eksperimentalnim svrhama izgrađeno je tek nekoliko. Danas je operativan samo jedan, ostali su zatvoreni upravo iz sigurnosnih razloga. Izvanredno je teško opravdati bilo kakvo povećanje rizika u radu postrojenja, čija havarija može imati toliko teške posljedice. Potencijalna nesreća, naime, ne bi imala samo katastrofalne posljedice za područje u kojem se elektrana nalazi, već bi i trajno onemogućila zagovornika nuklearne energije u njihovim pokušajima gradnje novih nuklearnih elektrana, bilo gdje u svijetu.

No čak i kada bi nuklearna energija mogla zadovoljiti sve naše potrebe za energijom, time ne bi bili riješeni svi, vjerojatno čak niti većina naših problema s okolišem. Drugi problemi poput kemijskog zagađivanja zemlje i vode, siječe i paleži šuma radi poljoprivrednih akti-

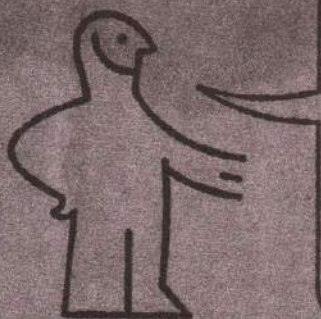
Jedini je način zadovoljavanja stalno rastuće potrebe čovječanstva za energijom (bez dodatnog ispuštanja stakleničkih plinova u atmosferu), prema Lovelocku, masovna uporaba nuklearne energije

No čak i kada bi nuklearna energija mogla zadovoljiti sve naše potrebe za energijom, time ne bi bili riješeni svi, vjerojatno čak niti većina naših problema s okolišem.

vnosti, degradacije tla,... i dalje bi predstavljali problem. Štoviše, pronalazak nekog neiscrpnog izvora energije ove bi probleme možda i pogoršao. Dakako, neki vjeruju da i ovdje tehnologija (tehnologija, doduše, druge vrste) može pomoći. Neki, (uključujući tu i ranije spomenutog Patricka Moorea) vjeruje u genetski inženjering, tj. primjenu biotehnologije kao rješenje problema pretjeranog širenja obradivih površina te s tim povezanih problema zagađenja vode i tla, smanjenja bioraznolikosti, i sličnih. Trebalo bi, misle oni, što više intenzivirati poljoprivrednu proizvodnju na što manjoj površini zemlje, a što veći dio planeta ostaviti divljini.

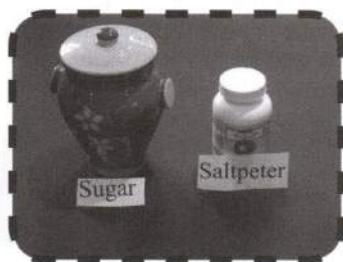
Korištene s ovakvim namjerama, nuklearna energija, kao i biotehnologija, predstavlja pokušaj rješenja ekološke krize pri kojem bi sve drugo (prije svega mislim na društvene odnose) nastavilo funkcionirati upravo kao do sada. Zagovornici ovakvih rješenja griješe utoliko što ekološku krizu promatraju isključivo kao tehničko pitanje, pri čemu potpuno zanemaruju socijalnu dimenziju problema. Nepobitno je, međutim, kako je ekološka kriza plod sasvim specifičnih društvenih odnosa. Bez njihove promjene ćemo, možda, nastaviti uspješno pronalaziti nova tehnološka rješenja za ovaj ili onaj simptom krize, no krizu kao takvu nikada

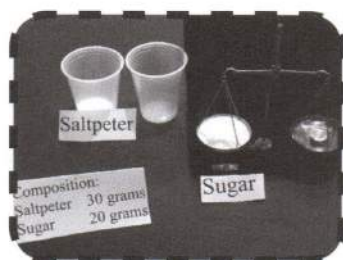

KAKO NAPRAVITI DIMNU BOMBU ILI PIROTEHNIKA PO SITNO

— preuzeto sa <http://www.instructables.com/>

Napraviti dimnu bombu lakše je nego što mislite. U vojnim akcijama obično se koriste kako bi se stvorila dimna zavjesa koja prikrija kretanje jedinica. U privatnim akcijama moguće ju je iskoristiti u razne svrhe: za tjeranje gostiju, zabavljanje na dosadnoj rođendanskoj zabavi ili za nešto još gore – tijekom obiteljskog roštilja u prirodi možete plašiti susjede koji su tek uselili u kuću pored vaše, ili možete jednostavno zadimiti završetak duge veze.

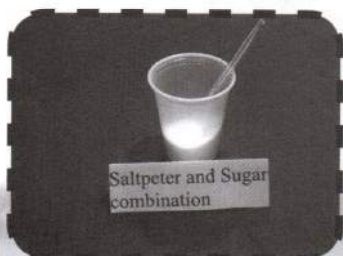

STEP 1

Za ovaj mali pirotehnički projekt potrebni su vam sljedeći materijali: obični šećer i kalijev nitrat ili salitra.

STEP 2

Izmjerite 30 grama salitre i 20 grama šećera. Možete napraviti i veće količine, ali pazite da omjer uvijek bude isti – 3:2.

STEP 3

Uzmite izmjerene količine i pomiješajte ih.

STEP 4

Sada je potrebno napraviti tavu. Uzmite komad aluminijske folije i preklopite je na pola, pa još na pola, pa još jednom to ponovite. Tava nije jedino sredstvo u kojem je moguće "kuhati" smjesu: možete upotrijebiti i staklenu zdjelu ili oblicu, iako će staklo poslije toga biti neupotrebljivo.

STEP 5

Uspite prašak u tavu.

STEP 6

Dolazimo do kuhanja, jedinoga težeg dijela; smjesu je potrebno skuhati na taj način, da ona ne izgori u potpunosti. Ako je držite predugo na vatri, zapalit će se i dima će biti posvuda pa preporučujemo da kuhanje obavite vani. Trik je u tome da je stavite na štednjak i miješate dok ne postane narančasta. Potom je skinite sa štednjaka i miješajte još neko vrijeme.

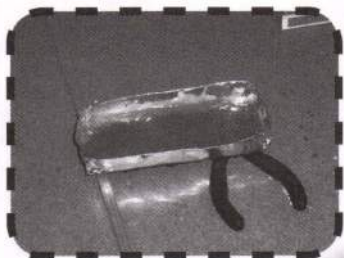

STEP 7

Bravo. Uspješno ste završili pripremu dimne bombe. Možete zapaliti cijelu bombu i zadimiti cijelo dvorište, ili otkinuti i zapaliti njene manje dijelove.

STEP 8

Da bi ste je zapalili, samo prinesite šibicu ili upaljač (najbolji je dugački, koji služi za potpaljivanje roštilja) dok ne poče dimiti. Onda BJEŽITE. Dok bomba dimi, odbacuje rastopljene komade šećera koji vas mogu spaliti. Stoga budite oprezni.

Čudesna bez

Kuhanje... kuhanje je danas postalo luksuz kojeg si mogu priuštiti samo oni koji imaju puno vremena. Kako su novi namijenjeni prvenstveno ljudima koji *briju* na vrijeme, a ne nov

— napisao **Vrki**

RECEPT NISKOG, TE POUZDANOG BASA

POPEČCI OD ZOBENIH PAHULJICA

- + 1 šalica zobnih pahuljica
- + 1 mrkva srednje veličine
- + 1 sitno sjeckani manji luk
- + brašna po potrebi
- + sol i papar

Zobene pahuljice prokuhavajte tijekom 3 minute u 2 decilitra vode, pa ostavite da se ohladi. Nakon toga dodajte sitno naribanu mrkvu, nasjeckani luk i začine. Prema potrebi dodajte brašna, kako bi se smjesa mogla oblikovati za prženje. Pržite u ulju dok smjesa ne poprimi zlatnu boju. Želite li ostaviti bolji dojam, popečke možete oblikovati u kuglice i preliti ih umakom od rajčice, s dodatkom soja sosa.

Sigurno ste mnogo puta, koristeći svoj omiljeni/ilegalni softver za stvaranje glazbe, došli pred zid kad se radi o dobrom, niskom te pouzdanom basu. Često se događalo da vam kod kuće bas dobro zvuči, no kada biste došli do nekog vam nepoznatog razglasa, ili radija s kompresorom, vaša se bas-beba nije ponašala kako treba?

Što napraviti, što napraviti? Ovaj se recept prvenstveno odnosi na ljude koji s bas-zvukom žele dotaknuti dno. A dno postoji... i zove se 30 Hz. Ljudsko uho može čuti i niže frekvencije, no većina standardnih klupskih razglasa stavlja low cutove već i na više frekvencije, kako im se ne bi previše opterećivao zvuk. Vrlo ćete često i na velikim zvučnim sustavima uočiti isto ograničenje, na sustavima namijenjenima upravo takvoj svrsi. I što napraviti kad vam se dogodi da imate bas kojem je vrhunac na 30 Hz, a razglas pušta tek od 50 Hz?

Problem je u tome što praktično cijeli zvuk basa ostaje s druge strane *low cuta*, i u prostoru se razaznaje samo njegova "sjena". Zato, u svom bas-zvuku trebate "odrezati" sve ispod 30 Hz, jer se zvukovi tih frekvencija s jedne strane ne mogu emitirati, dok s druge "mute" i opterećuju razglas – trebate se, dakle, tih zvukova riješiti. Zatim postojeći bas "podebljajte" s još jednim, za oktavu višim. "Niski" bas ostavite na rasponu od 30 do 45 Hz, a "visoki" stavite na raspon od 45 Hz do onoliko koliko vam već odgovara. Na ovaj ste si način osigurali kvalitetan zvuk basa koji će, usprkos svojoj ograničenosti, još uvijek imati svoj vrhunac na frekvencijama koje će se sigurno čuti na svakom mjestu u ozvučenoj prostoriji.

mesa

titi samo ljudi koji imaju financijska sredstva, odnosno – što ac i vrijeme međusobno obrnuto proporcionalni, ovaj je dio ac...

HRSKAVI ZAMOTULJCI S POVRĆEM

- + 4 jušne žlice izmrvljenog sojinog sira za mazanje
- + 4 tortilje promjera oko 25cm
- + 1 šalica narezanog špinata
- + 1/4 šalice izdanaka alfalfe
- + 1/2 šalice narezanog crvenog kupusa
- + 1/2 šalice na kriške narezanog avokada
- + 1/4 šalice nasjeckanih rajčica
- + 1/2 šalice na kocke narezanih krastavaca
- + 2 jušne žlice fino nasjeckanog crvenog luka
- + sol i papar

Premažite svaku tortilju 1 žlicom sira za mazanje. Pospite jednaku količinu preostalih sastojaka po svakoj tortilji, te ih zamotajte.

KREM SALATA OD KRUMPIRA ZA 4 DO 6 OSOBA

- + 6 srednje velikih krumpira
- + 1/2 šalice majoneze bez jaja
- + 4 jušne žlice senfa
- + 2 jušne žlice bijelog vinskog octa
- + 1/2 nasjeckanog luka
- + 1/2 šalice nasjeckanog zelenog dijela peršina i celera
- + sol i papar
- + crvene paprike po želji

Ogulite krumpire, narežite ih na kockice i kuhajte u kipućoj vodi 20 minuta. Izvadite ih iz vode, osušite i pustite da se potpuno ohlade. Ohlađenim kockama krumpira u velikoj zdjeli dodajte ostale sastojke i izmiješajte. Ako želite, po salati pospite crvenu papriku.

PREDJELA ZA 4 OSOBE

Pojačajte vatru i pospite povrće curryjem. Pirjajte bar jednu minutu, zatim dodajte brašno. Dodajte rajčice i temeljac te dobro promiješajte. Začinite solju i paprom te pustite da se lagano kuha. Narežite paprike na kockice te ih naglo prokuhajte u kipućoj vodi 4 minute, nakon toga dodajte i kuhajte još 10 minuta. Dodajte suho voće i tofu te kuhajte još 15 minuta, dodajte brokulu te kušajte dok nije gotovo. S malo chillija dobit ćete na snazi, a s malo limuna na okusu. Ponudite uz rižu ili...

Drage čitateljice i dragi čitatelji, i u ovome broju nam otvoreni kôd (Open source) i slobodan softver (Free kako o programima, tako i o vrijednostima Open so praktičnim savjetima potakne i olakša upotrebu slobodnog području baš i nemaju velikoga iskustva ili ga nemaju. Imate li pitanja, komentara, kritika ili prijedloga, nešto vezano uz ovu tematiku, nemojte se sramiti, nemojte sam nikakav Linux guru, pa stoga nikako nemojte ni da biste se javili/e. Samo naprijed, pišite mi na perog

Konekcija na internet

— napisao **Pero Gabud**

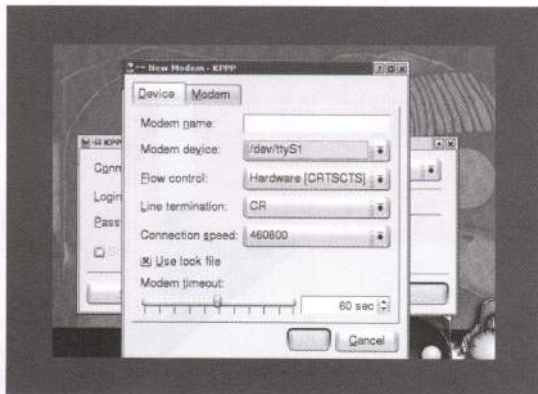
U ovom broju detaljnije ćemo obraditi podešavanje internet konekcije (dial-up, ISDN i ADSL). Nakon dva zaredala intervjua, vrijeme je da se opet vratimo na malo praktičnosti. Prije nego krenemo, samo da napomenem da su upute pisane prvenstveno za Debian GNU/Linux distribuciju i KDE grafičko sučelje, ali bi trebalo biti otprilike podjednako i na drugim grafičkim sučeljima i distribucijama.

Krenimo od dial-up modema. Kao što sam već spomenuo u jednom od prošlih brojeva, neki win modemi vam neće raditi, a s nekima ćete se namučiti dok ih podesite pa vam stoga preporučam da kupite neki externi modem i poštedite se muka. Zapravo, moja je preporuka da uvedete ADLS budući da je brz, a može ispasti i puno jeftiniji ako ste preko dial-up modema provodili puno vremena na netu. Postoji nekoliko programa za spajanje preko dial-up modema, a ovdje ćemo obraditi KPPP i WVDIAL.

ZOVI, SAMO ZOVI...

U izborniku pod opcijom INTERNET postoji program KPPP. Njega možete pokrenuti i iz konzole naredbom `su -c "kppp"` te upisivanja root password - a. Klikom na tipku **Configure** otvara se prozor za konfiguriranje. Kod postavke **Accounts** potrebno je kreirati novi account klikom na tipku **New**, pa zatim na **Manual Setup**. Nakon toga se otvorio novi prozor u kojemu je potrebno podesiti jedino postavku **Dial** i to tako da kod **Phone Number** opcije kliknete na tipku **Add**, upišete broj telefona na koji se spajate te upišete ime konekcije u polje **Connection name**. Nakon toga, na red dolazi postavka Modems. Klikom na tipku **New** otvara se prozor za konfiguraciju modema. Kod postavke **Device** u polju **Modem name** upišujete ime modema, u **Modem device** izabirete port preko kojeg je modem spojen s računalom (najčešće su to `/dev/ttyS0` ili `/dev/ttyS1`), a u **Connection speed** izabirete maksimalnu brzinu

(57600). Kod postavke **Modem**, klikom na **Query Modem...** možete provjeriti prepoznaje li ga KPPP. Ako ga ne prepoznaje, znači da ste odabrali krivi port i trebate, sve dok ne pronađete odgovarajući,

stavljamo s rubrikom vezanom uz software). Njezin je cilj da educira, urce/Free software zajednice te da odnog softvera ljudima koji na tom u uopće.

želite li podijeliti svoje znanje/iskugo se javite. Ne zaboravite da ja ni-pomišljati da niste dovoljno stručni bud@zamir.net

mijenjati **Modem device**. Nakon toga svaki put pokrenete KPPP, odaberete preko kojih postavki se spajate, upisujete username i password i to je čitava mudrost.

Drugi program, koji je i moj favorit jer je jednostavniji i lakši za konfiguriranje i upravljanje, je WVDIAL, a pokreće se iz konzole. Možete ga skinuti sa adrese <http://open.nit.ca/wiki/index.php?page=WvDial>. Naravno, na **Debianu** ga instalirate jednostavno pomoću naredbe **su -c "apt-get install wvdial"**, te upisujući root password. Nakon završetka instalacije, potrebno je pokrenuti **wvdialconf** skriptu koja skenira portove i traži modem. Ukoliko se nije sama pokrenula po završetku konfiguracije, upišite **wvdialconf** (ne morate biti root) i početak će skeniranje nakon kojeg će vam pisati na kojem portu je pronađen modem, npr.: **Found a modem on /dev/ttyS1.**

```
[root@eliah host]# wvdialconf /etc/wvdial.conf
Scanning your serial ports for a modem.

ttyS1<=1>: ATQ0 V1 E1 - OK
ttyS2<=1>: ATQ0 V1 E1 Z - OK
ttyS3<=1>: ATQ0 V1 E1 S0=0 - OK
ttyS4<=1>: ATQ0 V1 E1 S0=0 &C1 - OK
ttyS5<=1>: ATQ0 V1 E1 S0=0 &C1 602 - OK
ttyS6<=1>: ATQ0 V1 E1 S0=0 &C1 602 S1=55 - OK
ttyS7<=1>: ATQ0 V1 E1 S0=0 &C1 602 S1=55 +FCLASS=0 - OK
ttyS8<=1>: Modem identifier: ATI - 28800
ttyS9<=1>: Speed 2400: AT - OK
ttyS10<=1>: Speed 4800: AT - OK
ttyS11<=1>: Speed 9600: AT - OK
ttyS12<=1>: Speed 19200: AT - OK
ttyS13<=1>: Speed 38400: AT - OK
ttyS14<=1>: Speed 57600: AT - OK
ttyS15<=1>: Speed 115200: AT - OK
ttyS16<=1>: Max speed is 115200, that should be safe.
ttyS0<=1>: ATQ0 V1 E1 S0=0 &C1 602 S1=55 +FCLASS=0 - OK
ttyS0<=1>: ATQ0 V1 E1 - ATQ0 V1 E1 - nothing.
Port Scan<=1>: 52 53.

Found a modem on /dev/ttyS1.
```

Nakon skeniranja, potrebno je otvoriti fajl **wvdial.conf** u nekom editoru ili u konzoli (**su -c "vi /etc/wvdial.conf"** - upute za rad u vi editoru pronađite u jednom od prošlih brojeva). U ovom fajlu je potrebno upisati **username**, **password** i **broj telefona** na koji se spajate. Kada ste završili/e konfiguraciju, konektirajte se pomoću naredbe **wvdial**, a diskonektirate istovremenim pritiskom tipki **Ctrl i C**.

Ukoliko imate **ISDN modem**, konekciju ostvarujete pomoću **wvdial** programa, a konfiguracija je ista kao i za **dial-up modem**.

ADSL

Što se **ADSL-a** tiče, važno je napomenuti da postoje dvije vrste modema koje se nude: **USB i LAN ADSL modemi**. Nikako ne preporučujem uzimanje USB modema jer su za njega potrebni dodatni drajveri i sati i sati provedeni na netu, čitajući razne tutoriale. Dakle, ukoliko se odlučite uvesti (ili ste ga već uveli/e) **ADSL**, svakako pazite da vam se pod rukom nađe **LAN (ETHERNET) modem**. Da biste konfigurirali/e konekciju, potrebno je pokrenuti **pppoe** program koji se nalazi u izborniku pod opcijom **SYSTEM** ili jednostavno u konzoli upišete **su -c "pppoeconf"** i pokrenuti će se konfiguracija u kojoj upisujete tražene podatke koje ste dobili od vašeg providera. Kod spajanja je potrebno samo pokrenuti **pppoe**. Ako ga nemate instaliranog, skinite ga sa stranice <http://www.raringpenguin.com/pppoe>. Ukoliko je umreženo više od jednog računala, modem jednostavno možete pretvoriti u **router**. Upute možete naći na adresi <http://www.pckespert.com/articles/400-1.html>, uz opasku da T-Com ne preporučuje takvu konfiguraciju niti vam, u tom slučaju, pruža korisničku podršku, te vam u slučaju kvara ne vrijedi garancija!

Svakako vrijedi spomenuti i da T-Com više nije jedini provider od kojega možete naručiti ADSL (iako jedini nudi liniju pa ćete i dalje brzinu veze plaćati njima, a promet nekom drugome). Također, moj savjet (koji ne morate poslušati) je da uzmete najsporiju vezu (512/128 kb/s) i najmanji paket (512MB) jer uvijek je bolje doplatiti 20Kn za 51-2MB prometa, nego da vam mjesečno ostaju neiskorišteni MB i da novac bacite u vjetar.

KORISNI LINKOVI

<http://pingvin.carnet.hr/soho/>

<http://howto.linux.ba/howto/>

<http://www.iskon.biz/podrska/upute/spajanje/linux>

[http://linux.about.com/od/commands/l/blcmdl5__](http://linux.about.com/od/commands/l/blcmdl5__wvdialc.htm)

[wvdialc.htm](http://linux.about.com/od/commands/l/blcmdl5__wvdialc.htm)

<http://support.real-time.com/linux/dialup/wvdial.html>

**HORKEŠKART — 30-OROČLANI MJEŠOVITI
VOKALNO-INSTRUMENTALNI KOR IZ BEOGRADA**

Duhom pre svega

Hor je jedan organizam koji sam sebe stvara i čiji repertoar grade sami njegovi članovi pa se ne može unapred znati kako će izgledati nadgradnja repertoara

— napisao **Vid Jeraj**

Horkeškart, ili Hor-orkestar-škart, je nastao 2000. godine u Beogradu, kad je dizajnerska skupina Škart, koja djeluje od 1990. odlučila producirati multimedijski događaj u Kulturnom centru Rex, ne bi li proslavila nagradu za kampanju "Tvoje govno – tvoja odgovornost". Umjesto uobičajeno dosadne prezentacije, preko radija su najavili audiciju svima koji su se željeli prijaviti, rekli im da ostave svoje podatke, te naposljetku objasnili da audicija, zapravo, ne postoji. Službene probe, u smislu pjeva li tko čisto ili ima li dovoljno sluha, nije ni bilo. Osnivači Škarta i Horkeškarta, Prot a i Žole, preuzeli su organizaciju svih koncerata, dok je prva dirigentica Ljiljana Santovac razvrstala kandidate po glasovima i uigrala kor za izvedbu pjesme "Svete krave" Arsena Dedića, i prvi koncert održali 28. svibnja 2000.

Razgovarali smo s četvoro članova, nakon koncerta na Sajmu nezavisnog djelovanja 2. ožujka u Rijeci, budući da su osnivači, dirigentica i solisti smatrali da nije potrebno da baš oni govore u ime samog kora. Jelena je iz Zrenjanina, studirala je u Beogradu, saznala za Horkeškart i priključila mu se; Darja je članica otpočetak i živi u Beogradu; Srđan je industrijski i grafički dizajner, za Horkeškart je saznao prošle godine, a član je od proljeća kraja prošle godine. Vlada kaže kako je prije dvije godine išao u SKC na koncert Violent Femmes, gdje je sreo prijatelja iz grupe Škart, te došao u Kulturni centar Rex i pridružio im se.

Kao noviji član, Vlada smatra da se s Miloševićevim padom, stvorila nova energija, koja je pokrenula i nastanak samog kora. "Može mišljenje jednog novijeg člana? Ja mislim da se Prot a i Žole, osnivači Škarta, ne bi odlučili na takav korak da nije bilo te nove energije koja se javila". I Jelena također misli tako. "Ideja je bila da mladi ljudi iziđu iz Srbije, da što više putuju, tako da je prvo krenulo sa Hrvatskom u leto 2001., pa smo već bili u Nemačkoj, u Kaselu, pa u Štutgartu, posle i u Karlsruheu". Kako je riječ o velikoj skupini, nije se moglo izbjeći pitanje o radnim i putnim schengenskim vizama. Zanimalo nas je li to problem tako velikom broju ljudi, i da li im nadležni stoga znaju izići u susret. Vlada spominje da je on sudjelovao u tome. "Pošto živim blizu nemačkog konzulata, ja sam išao po papire. Baš je ispao birokratski problem, posle smo imali i zakazan sastanak. Čekali smo u redu baš kao i svi drugi pojedinci". Jelena dodaje, "Baš kad smo išli ovde, neki nisu mogli da idu, nisu dobili vizu, jer nisu odslužili vojni rok. Bilo je jako mučno", a

AUF IN
-
FÜR
FREI

EN
KAMPF
FÜR
LEBEN

in **COMBAT**
for **INDEPENDENT**
LIFE!

¡A LA LUCHA
POR LA VIDA
LIBRE!

Vlada dodaje, "Evo, ja sam 2005. išao u Nemačku, iako sam bio na civilnom odsluženju vojnog roka". Darja primjećuje da dolazi do promjena. "Ali napreduje, apsolutno. Stvari se menjaju, i evo danas nam ne treba viza za Hrvatsku".

Darja se prisjeća prve turneje, u ljeto 2001., kad je kor imao 50 članova, a nastupio je u Zagrebu i Istri, te u tjedan dana posjetio Labin, Rovinj i Motovun. "U Zagrebu smo pevali pesme Arsena Dedića 'Svete krave' i 'Parobrod Rex', njemu za rođendan. Zapravo je od pesme 'Parobrod Rex' sve i počelo, nakon toga smo proširili repertoar. Nastupali smo i na nekim neobičnim mestima, ulicama, školama, Domu za nezbrinutu decu. Publika je uglavnom slučajna, nije ništa organizovano".

Nastup Horkeškarta sadrži izražene scenske i teatarske elemente. Naime, na pozornici su raznobojni činjevi, koji izranjaju iz scenskog mraka. Na pozornicu potom izlazi kor, čiji su članovi obučeni u radnička odijela, pohabana i raznobojna. Podižu činjeve s bine i stavljaju ih na glavu. Darja misli kako je to način da se kor približi publici. "Jer uvek su horovi nekako dosadni, zar ne? Sediš i gledaš kako tamo neko nešto peva. Na kraju krajeva, svi mirno stoje. A ovdje svako ima slobodu da još nešto drugo radi. Verovatno bi bio preveliki kaos kad bi svako imao svoju koreografiju. A ovdje koreografija dobro prati i muziku i hor. Nekada, kad sviramo napolju, čak su solisti pevali i preko megafona". Na turneji po Njemačkoj osmislili su pjevanje u mraku iz koga se članovi javljaju pjevom i džepnim svjetiljkama. Jelena komentira, "Na putu u Nemačku, puno veći naglasak bio je na koreografiji. Imali smo te segmente i bio je interesantniji nastup".

Zboraši se ne etiketiraju ni kao amateri, niti kao profesionalci, kažu da im to nije bitno. Primjerice, dirigentica Marija Balubdžić zboru se pridružila još kao srednjoškolka, a svirala je triangel. Kao najnoviji član, Srđan kaže da mu se jako sviđa raditi s njom. "Baš sam taze. Pridobila je moje simpatije jer je krajnje spontana, a s druge strane ima neku profesionalnu notu. A i slični smo po godinama, tako da se jako lepo razumemo, baš tu nema problema. Razume ona nas i mi nju. Bio bi verovatno problem kad bi neki čičakonja od 60 godina krenuo tu nešto da drobi". Jelena misli da je Marija pun pogodak, s obzirom na duh zbora, i da sumnja da bi neki stariji dirigent htio raditi s takvim aranžmanima. Vlada dodaje da su većinu aranžmana radili ljudi sa hora. "Znači Marija, Željko Makivić, Luka Stanisavljević, koji čak i dirigira Mariji. A predlažu i repertoar".

Pjesme koje kor izvodi, kao i njegov duhoviti manifest, mogu se pročitati na službenoj stranici <http://www.horkeskart.org.yu/>. Skladane su pedesetih i šezdesetih, a izvode ih jer smatraju da nose neku pozitivnu poruku. Darja kaže, "Pevamo pesme bivšeg jugoslavenskog prostora, zbog toga što takođe smatramo da je to sve jedan bivši kulturni prostor. Pjevaju "Pesmu radu", "Pesmu izgradnje", slovenačku "Nabrusimo kose", "Modru rijeku" Maka Dizdara". A Vlada dodaje, "Granice sada ne postoje, ranije nisu postojale, a moguće je da ih kroz par generacija opet neće biti". Srđan pojašnjava, "Ne mislim u bukvalnom smislu, već kulturom i svim ostalim, duhom pre svega".

Izvode pjesme "Plastika" Vlade Divljana, "Antenna" Kraftwerka, "Baladu o hohštaplerima" Aleksandra Popovića, "Pas laje na lanac"

KOJI SU VAM OSOBNO STIHOVI
PJESAMA, KOJE IZVODI
HORKEŠKART, NAJVIŠE PRIRASLI
SRCU?

SRĐAN

Za mene je to pesma "Ulice" Vaska Pope. Pjesma, jeste balada, ali nekako me uvek pogodi kad je pevamo. Balada, i po nekoj inerciji, kod čoveka uvek treba da potakne suze. Jednostavno, ne znam... Dovoljno je jasna, i način na koji se izvodi, kod mene pobudi neke emocije. Ljubavna je pesma, a ide: *Ulice tvojih pogleda/ Nemaju kraja/ Laste iz tvojih zenica/ Na jug se ne sele.*

DARJA

Meni se, kao podstanaru, jako dopala Protina pesma "Ruke se ne boje" koja priča o podstanarima, a glasi: *Čekiće čuče/ Bledo svanuće/ Nići će kuće, svud u bespuće/ Zasjaće brave za nemajuće/ i nove sprave za nemoguće/ Šta kako za koga pitanja se roje/ Već kročila je noga i ruke se ne boje.*

od Parafa, "Стра ми е" grupe Tračeri, "Themselves" D. Boona, "Hvala" Obojenog programa, "Viljušku punu ljubavi" Slobodana Tišme, "Jesenju pesmu" Dušana Radovića, i druge. Vrlo su im drage i pjesme "Jedem ti malter" i "Kakao čeka" Jovana Ružića iz beogradske HC grupe Achtung-Dichtung. Zanimljivo, jer je u Zagrebu početkom devedesetih djelovao bend istog imena, iz kojeg su nastali Gone Bald, čiji članovi danas sviraju u Lunar. Isto tako, vođa zagrebačkog benda Studeni studeni, je osnovao grupu Novembar kad je prebjegao u Beograd. Srđan i Darja se u komentaru duhovito nadopunjuju. "Možda je to – to? Znači, isti smo kulturni prostor...".

O sebi ne misle kao o angažiranom sastavu, i spretno su izbjegli tumačenje prema kojem se kroz pjesme provlači soc-realistička i socijalna tematika. Darija je mišljenja da izvode pjesme koje potiču ljude na razmišljanje. A Srđan misli da, "Biram pesme s nekom porukom, s nekom simbolikom. Nije to samo 'tra la la, i to je to', kao performans, a ni opet onako holivudski jevtino da se svi smiju ili plaču, a da opet niko posle ne razmisli o tome. Želimo da postignu dobar i zdrav duh". Sam Vlada misli da radničke pjesme pjevaju zato što je pri osnutku kora postojao neki novi polet. "Radničkim smo pesmama hteli da ispratimo sve što se dešavalo posle petog oktobra 2000. godine. Nažalost, posle se ispostavilo da to nije tako. Što se tiče proširivanja repertoara, to se tek ne zna jer je nemoguće pretpostaviti koja će ideja nekome sa hora pasti na pamet. U svakom slučaju, hor je jedan organizam koji sam sebe stvara i čiji repertoar grade sami njegovi članovi pa se ne može unapred znati kako će izgledati nadgradnja repertoara".

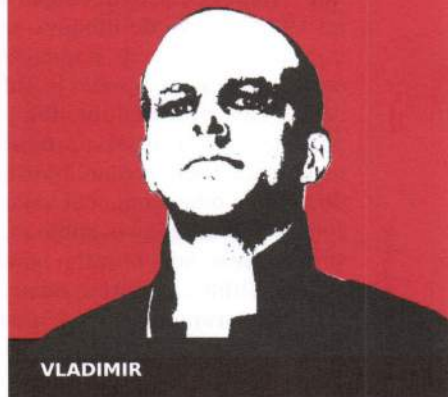
U sklopu samog zbora, pojačanog živim bendom, djeluju i frakcije – Krš, Činč, Graf, Čelik promet i Dž dž. Krša je nastao 2004. godine, o kome Srđan kaže. "U samoj muzici Krša su bukvalno zastupljeni razni muzički pravci, jer svako od članova benda po nekoj svojoj inerciji i ukusu, piše tekstove i pesme. Dž dž postoje takođe od prošle godine. A zajedničko je da u svim bendovima, osim Krša i Čelik prometa, svira violinist Srđan Stojanović. Nijedan bend ne liči na ovaj drugi". O Čelik prometu Vlada kaže, "To je Miša, one man bend, u kojem peva i svira gitaru, a uglavnom pravi muziku sa elektronskim matricama. Ja pevam u bendu Graf, koji postoji godinu dana. Od instrumenata imamo violinu, bas, gitaru". Jelena kaže, "O Činču se najbolje raspitaš na sajtu <http://www.cincplug.com>. Oni su poznati na japanskoj sceni, jer su izišli na kompilaciji 'Music for Baby', koju je sastavio muzičar Yoshio Machida".

Što se tiče Horkeškartovih planova za budućnost, 21. ožujka, na prvi dan proljeća, imat će koncert ispred Kulturnog centra Beograda. Nekoliko dana kasnije očekuje ih mini-nastup na FIST-u, Festivalu Internacionalnog Studentskog Teatra, <http://www.fistbelgrade.com/>, na beogradskom FDU-u, napominje Vlada. "Što se tiče budućih gostovanja, najverovatnije nas početkom 6. meseca očekuje još jedno gostovanje u Nemačkoj. Prošlog puta smo, između ostalih nastupa imali i koncert na umetničkoj akademiji <http://www.akademie-solitude.de/> kraj Štutgarta, pa bi najverovatnije ponovo išli tamo. A pre ovog gostovanja, ko zna, sigurno će biti nastupa, ali gde i kada – to još ne znamo".

JELENA

"Nemajuće" je nešto što nas stalno prati, kad nemaš ništa svoje. Sve neke tude brave i tuđi zidovi. Ne mogu da se setim, meni je "Parobrod Rex" od Arsena Dedića nešto najbolje, ali ne mogu da se setim teksta. Prvi put sam ovu priču čuo kad sam bio dete/ jednog dana brod će stići da preuzme sve terete/ doploviće bela prova iz kanala i iz tame/ tako plove fini ljudi, tako plove fine dame/ Doploviće Rex/ Da, da, doploviće Rex. Sećam se kad smo to pevali na prvoj turneji izvan Srbije u leto 2001. u Humu, pre podne ispred neke kuće. Pokvario nam se autobus i padala je kiša. Baš je bilo tužno. Jako mi se sviđa i poslednji stih "Parobroda Rexa", Ali broda ni od kuda/ sve je samo želja luda/ samo plovi crnom vodom/ moja čežnja za slobodom.

VLADIMIR

Meni je najdraža pesma "Kakao čeka" Jovana Ružića, ali ne zbog sadržaja, već kako je aranžirana i zato što su dobro podeljeni glasovi. Sviđa mi se kako hor peva tu pesmu. Iza jutro i za dobar dan/ On te vreba i stiže ti u san/ U pola noći on će ti doći/ Nikad rano a nikada kasno/ Kakao čeka u šolji mleka/ U šolji mleka.

FELJTON REGGAE, DUB I DANCEHALL, 2. DIO

Kompletna rekonstrukcija

King Tubby je stvorio dub uzimljući originalnu vrpcu, uklanjajući imao pri ruci: dodavao je druge instrumentale u mix, uz glasnu stvarajući tako osnovu duba

— napisao **Igor Kozličić**

DUB VERZIJA NEKE PJESME ZAPRAVO JE ZASEBNO DJELO

Iako je pojam duba danas naveliko isprostituiran, osobito na dance izdanjima koja redovito izlaze s "dub" remiksima, u svojoj puritanskoj formi dub je ostao kompletna rekonstrukcija glazbenog djela, proces u kojem producent ili bend određenu pjesmi ogoli od sve "šminke" te je vrati na osnovni ritam, da bi samo od toga izgradio sasvim novu skladbu. Genijalno uspjeti dub nije samo pjesma koja sliči na original, prošarana zvučnim eksperimentima i efektima, već glazbeni uradak koji može i treba biti cijenjen kao zasebno djelo.

Neosporivi kralj duba, kao što mu i samo ime govori, je King Tubby. Zapravo, publici koja se s dubom upoznala u trenutku njegova nastanka ili kroz reizdanja njegovih radova, King Tubby je dub. Njegovi glazbeni eksperimenti iz razdoblja od 1971. pa sve do njegove smrti 1989., i dalje uče čitavu generaciju o tome što je dub i kako ga se radi. Naravno, upravo je Tubby bio prvi koji je razvio sam proces duba dok je rezao vinile kod poznatog jamajkanskog producenta Dukea Reida negdje oko 1968. godine. DJ-evi, jamajkanski MC-i, do tada su odavno naučili kako ukloniti vokale sa željene pjesme kako bi dobili samo instrumentale verziju preko koje bi zatim pjevali ili snimali svoje vokale. Tubby, međutim, odlazi dalje od toga. On je uzimao originalnu vrpcu, uklanjao vokale i mijenjao ih svime što je imao pri ruci. Dodavao je druge instrumentale u mix uz glasnu i dominantnu bas dionicu te efekte eha, stvarajući tako osnovu duba.

Zatim je to snimao kao "dub-plateove", (termin koji je postojao prije izuma samog žanra) te ih svirao na vlastitom soundsystemu. Uskoro su ga otkrili DJ-i Big Youth, I-Roy i U-Roy. Potonji je izvjesno vrijeme bio DJ Tubbyeva soundsystema, pa su tako počele i prve ekskluzivne narudžbe njegovih dubova, što je natjeralo ostale producente da se i oni okušaju u novoj metodi rada. Kako se dub širio, tako su se otkrivala nova imena, ali i uvodili instrumenti. Primjerice, producent i glazbenik Augustus Pablo, sa svojom je melodikom ranih sedamdesetih na Jamajci izazvao pravu revoluciju. Melodika je kao instrument bila praktički zanemarena na Jamajci sve do dolaska duba i Pabla, kada postaje vitalni dio reggae industrije.

RAZVOJ DUBA U VELIKOJ BRITANiji

Ipak, smatrati isključivo Tubbya odgovornim za evoluciju duba bilo bi nakaradno. Producenti poput Leeja Perrya, Nineya Holnessa, Kinga Jammya i Sciencista prenijeli su baklju dalje, a kako su godine odmicala pojavila su se i nova imena izvan Jamajke. Britanski su producenti Adrian Sherwood i Neil "Mad Professor" Fraser doveli dub u devedesete i dali mu sasvim novu dimenziju. Sherwoodova On-U Sound etiketa te bandovi poput Dub Syndicatea, African Head Charge i Revolutionary Dub Warriors nanovo su zaludili zavidnu količinu ljudi dubom koji je ovoga puta koketirao s punkom, indie rockom i hip-hopom, stvarajući tako fuziju live-duba koju je publika lakše prihvaćala. S druge strane, Mad Professor je ipak revitalizirao karije-

Britanski su producenti Adrian Sherwood i Neil "Mad Professor" Fraser doveli dub u devedesete i dali mu sasvim novu dimenziju.

ija pjesme

vokale i mijenjajući ih svime što je
i dominantnu bas dionicu te efekte eha,

re legendarnih vokalista poput Susan Cadogan i U-Roya kroz sredinu devedesetih, ali i surađivao s također legendarnim producentima poput Leeja Perrya ili Augustusa Pabla. Također, Fraser je potpisao produkciju za Massive Attack na kultnom albumu "No Protection" iz 1995., ali i remiksirao Jamiroquai, Young Gods i Underworld. Ipak su, Fraser i Sherwood, naravno svaki na svoj način i ne uvijek direktno, najzaslužniji što su dub i reggae približili ljudima koji danas definiraju scenu. U Velikoj Britaniji se nakon njih pojavljuju bandovi i producenti koji nastavljaju njihov rad i dalje definiraju scenu. Danas već legendarni glazbenici poput Love Grocera, Vibronicsa, Bush Chemista i Zion Traina su, svaki iz svog segmenta, redefini-rali žanr i popularizirali nove trendove poput stepersa ili digital duba, da nabrojimo nekoliko, čime su privukli u plesne dvorane sasvim novu publiku koja se oduševila njihovim inovacijama. Također, Sherwood i Dub Syndicate su uvelike zaslužni za eksploziju francuskog duba s kraja devedesetih i inspiraciju bandova poput High Tonea i Zenzilea, koji su na početku svog rada uvelike podsjećali na Dub Syndicate. Francuzi su sami otišli u svom smjeru i definirali svoj zvuk, oko kojeg se može polemizirati pripada li uopće dubu ili ne.

RADIKAL DUB KOLEKTIV

U Hrvatskoj se dubom najviše i najbolje bavi Radikal Dub Kolektiv. Njihov istoimeni debi album iz 2004. godine prvo je takvo izdanje u Hrvatskoj, a o njihovoj kvaliteti najbolje svjedoči činjenica da je njihov drugi, nadolazeći album snimao, producirao i miksao Neil Perch iz Zion Traina, koji će album i objaviti na Universal Egg etiketi. Također, snimili su 2005. i singl izdan na sedam-inčnom vinilu "Rajchice Dub/Tomato Jungle" za Kingston Records. Singl vrte svi relevantni domaći sound-

systemi, kao i par stranih, a s obzirom da ima još primjeraka otrčite po svoj u Kingston Shop. Unutar RDK tabora od 2004. godine djeluje i Radikal Dub Soundsystem koji je kvalitetom privukao i poznatog dub aktivista Jah Freeja s kojim su snimili odličnu pjesmu "Fire and Brimstone", a u pripremi je i album.

Bilo kako bilo, dub već dobrih 35 godina vlada svjetskom scenom i malo je vjerojatno da će išta ugroziti njegovu ulogu u glazbenoj industriji i reggae sceni. Čak ni dolazak dancehalla i junglea, o kojima ćemo govoriti u sljedećoj kolumni, nisu uspjeli uzdrmati status koji dub uživa među mnogobrojnim ljubiteljima glazbe. Na svjetskoj dub sceni se stalno pojavljuju nova imena, ljudi koji konstantno nešto nasnimavaju, i koji su, poput punkera, u većini slučajeva povezani u globalnu komunikacijsku mrežu za razmjenu glazbe, iskustava i tehnike kojom će što bolje raditi dub. Za kraj, upamtite samo krilaticu dubbera:

"Dubwise, no compromise!"

slušna obmana

INTERVIJU SELDON HUNT — AMERIČKI UMJETNIK KOJI OBLIKUJE VIZUALNA RJEŠENJA ALBUMA NOVIH METAL – I ROCK-BENDOVA

Sloboda je danas osjećaj ekstaze u depresiji

Mislim da je prava razlika između šezdesetih i današnjice manjak milosrđa u zapadnjačkom svijetu

- razgovarao **Ashas Adzhun**
- snimio **Kan**
- ilustracije **Seldon Hunt**

Seldon Hunt je umjetnik, dizajner, pisac i filmski radnik, koji je oblikovao naslovnice ploča i CD-ova za glazbenike poput Kid 606-a, Neurosis, Khanate, Isis i drugih. Pridružio se europskoj turneji grupa Earth i Sunn O))), o kojima snima odvojene dokumentarne filmove, dok je njegov dokumentarni film o turneji bendova Isis i Jesu iz 2005., pred objavljivanjem. Huntova razmišljanja o simetriji u njegovim crtežima, esteticici psihodelije i iskustvu suradnje s Neurosis nulačetvorkina je ekipa vodila uoči koncerta čiju recenziju donosimo pri kraju rubrike [slušna obmana]. O Huntu i njegovoj umjetnosti možete saznati nešto više na stranici <http://www.seldonthunt.com/>

04: Jesi li svjesno otkrio svoj osebujan i poseban stil?

Još sam kao dijete bio opsjednut detaljima i labirintima. Nikad se nisam zamario izlaskom iz tih labirinata, jednostavno sam volio gledati u njih, u oblike i šablone koji ih sačinjavaju. Još me tijekom studija u dizajniranju zaokupio kaos, ustvari ljudi način ljepljenja jedne razine preko druge. Nakon studija sam sve to rafinirao. Ustvari je sve počelo kad mi je prijatelj, koji je radio u tiskari, rekao da može printati što god hoću na čemu god hoću – što me vrlo uzbudilo, jer sam do tada koristio samo metodu *print-screening* na kojoj se može postići samo dio efekta detalja koji sam tražio. Taj je moj prijatelj mogao digitalno printati na aluminijskim pločama, pa sam poželio raditi najluđe moguće kombinacije koje sam zamislio. Tako sam došao do prilično

linearnog dizajna, s velikim brojem oblika koje sam stavljao jedan preko drugog. Tako je, ustvari, sve počelo, a ja sam nastavio raditi u tom smjeru i to je to.

04: Otkud tolika opsjednutost simetrijom? Određuješ li simetriju dizajna nakon što nacrtáš i lijevu i desnu stranu ili crtaš simetrično otpočetka?

Prvo na papiru crtam skice, kako bih osjetio "vibru" određenog djela te vidio u kojem bi se smjeru sve moglo razvijati. Kasnije, na kompjuteru, sve postaje spontanije. Stavljam razne oblike na određena mjesta oko centralne linije, te na suprotnoj strani radim refleksije tog lika. Ne radim tako da crtam samo jednu stranu te napravim njezinu refleksiju, već djelo radim kao cjelinu.

04: Osim refleksije, na jednoj strani crteža crtaš i dodatne oblike i linije. Radiš li to namjerno?

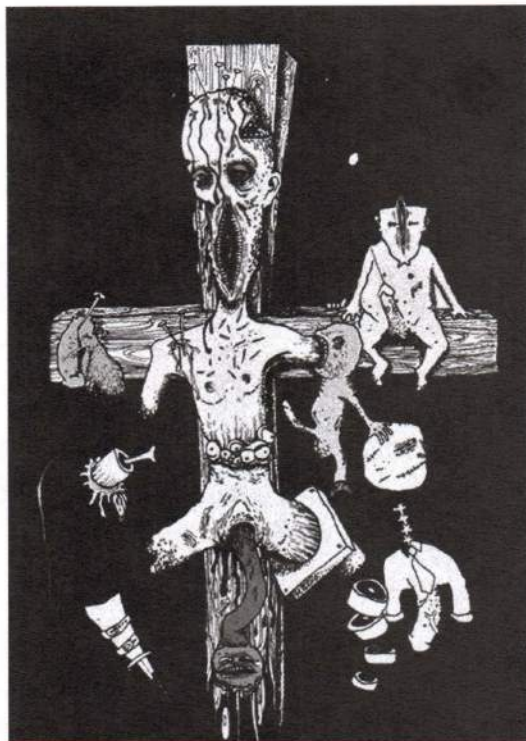
Volim da na djelu koje daje dojam savršene simetrije bude i nešto neuobičajeno, da se pronađu i neke nesimetrije. Ali, da odgovorim na tvoje pitanje, simetrija je neprirodna! Neprirodno je vidjeti nešto što je apsolutno simetrično, jer se simetrija ne događa u prirodi. Kao izučeni dizajner uvijek pokušavam biti asimetričan, jer smještanje stvari u sredinu nečega čini sve prelaganim. I sama ideja savršene simetrije utemeljene na zlatnom rezu i Fibonaccijevom nizu, odnosno prirodnom redu stvari u svemiru, je sasvim O. K. To samo znači da sve izgleda "dizajnirano". U samoj sam simetriji, međutim, pronašao nešto strano, nešto što ne izgleda ljudski, nego poput nečeg, pretpostavljam, spektakularno krivog u svojoj perfekciji. Meni to, s obzirom na moju opsjednutost detaljima, odlično odgovara; izgleda presavršeno, i time su ljudi fascinirani. Mislim da ljudima čini veliko zadovoljstvo gledati u nešto toliko simetrično. U perfekciji koju ne vidiš u normalnom, svakodnevnom životu se možeš vrlo lako izgubiti.

04: Uz sav taj namjerni kaos, tvoja djela izgledaju i poprilično molekularno strukturirano. Je li ti namjera bila da sve izgleda poput molekula?

Moja djela često izgledaju poput mikroskopski povećanog seciranja. Sviđa mi se ideja da bi ti moji radovi mogli izgledati poput, možda čak i pomalo zlog, seciranja tkiva. Ne mislim pritom na nešto demonsko, već na zlo kao nešto iskrivljeno. Kao da odaje dojam da se u to ne bi smjelo gledati.

04: Kako odabireš boje? Primijetio sam da neki tvoji radovi izgledaju "čišće" od drugih, baš zbog načina na koji si koristio različite boje. Zbog svega se navedenog čini kao da tvoja djela izgledaju kaotičnije nego što ustvari jesu...?

Prošao sam kroz razne faze u kojima baš kombinacije boja postanu refleksija nekih teških iskustava koje želiš prikazati u djelu. Sada sam u nekoj fazi gdje mi se sviđa više prljavi, *noise* dizajn. Rabim puno tamnozeleno te sive, boje koja je sama po sebi depresivna, pa ih kombiniram s mehaničkom simetrijom. Kao i uvijek, igram se s tonovima određene boje, što je postalo frustrirajuće jer si ograničen brojem boja

RELIKOP

koje možeš koristiti u tisku. Boje su često definirane prirodom djela na kojem radim. Ako radim za neki bend, ovisi o onome što bend pokušava projicirati svojom muzikom.

04: Po čemu razlikuješ iskustva u radu od benda do benda? Što ti je bitnije: ono što oni projiciraju kao bend, ili ono što projiciraju kao osobe?

Moj je odnos prema njihovoj muzici, ustvari, bitniji. Ne pitam ih za smjer jer su ljudi u bendovima uglavnom glupi kada je riječ o stvaranju vizualnog djela. Nedavno su me The Ocean tražili da im dizajniram majicu s meduzom, i osjećao sam se jako ograničenim. To je smiješno, ali tako sam se osjećao. Nije baš ispalo najbolje, jer sam dobio specifične odrednice.

04: Kada radiš za neki bend, koliko ti je bitno kakav je stil taj bend dotad koristio?

Želim u svom stilu napraviti, za neko određeno izdanje, nešto savršeno. Ne razmišljam o motivima ili bojama koje je bend ranije koristio.

Neki bendovi, doduše, imaju svoju priču, za koju se podsvjesno ionako zakačiš. Primjerice, s Neurosis uvijek završim na sivoj boji, jer im ta boja prirodno leži.

04: Misliš li da daješ vrstu *statementa*, odnosno: može li tvoja umjetnost promijeniti stvari?

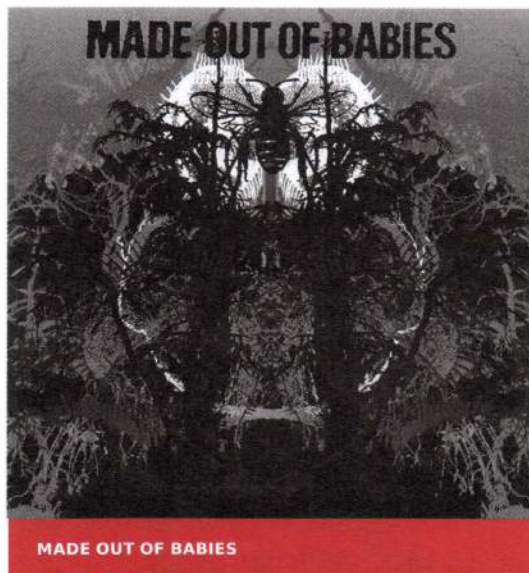
Volio bih misliti da je tako. Definitivno sam želio raditi nešto drugačije, inovativno. Želio sam inspirirati druge, jer sam još tijekom studija, jako pazio na rad i stil drugih umjetnika, iako nikada nisam osjetio jaki utjecaj nekog određenog umjetnika na moj rad, nisam htio da moj rad liči na njegov. Baš sam se trudio raditi nešto potpuno drugačije. U procesu učenja želiš dati nešto zauzvrat, želiš nekome biti inspiracija. Uvijek postoji taj akademski pogled na komunikacije i prostor, ta podjela na dobar i loš dizajn, što je idiotska ideja.

04: Nije li digitalizacijom napravljena ogromna razlika u prevladavanju "akademskog" pristupa?

Kroz digitalizaciju je postignut veliki napredak. Ipak, ne bih htio da ljudi vide moj rad samo kao reklamu, jer je digitalizacija sa sobom donijela i taj moment. Kao studenta dizajna, uče te kako da netko zamijeti tvoj plakat, da pročita sve informacije, vrati se opet na ime proizvoda, i sve to samo dok prolazi kraj njega. Mislim da je plakat uspio tek tada kada se netko uhvati kako dugo zuri u plakat. Želio bih da gledatelj osjeti vezu s plakatom i da ga "usiše" u svoj svijet. Bitni su osjećaji, a ne akademsko odobravanje. Uz to, kod metalaca ne prolazi baš sve. Radim za mnoge metal bendove i znam da postoji veliki broj metalških "čistunaca" koji će reći: "Vidi pedera, kakav mu je to *cover*? Ha ha ha...".

04: Tvoji su radovi više psihodelični.

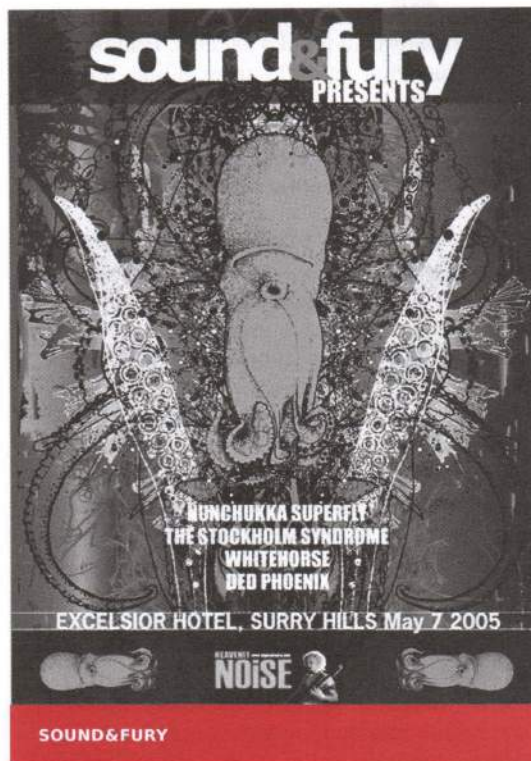
To nije ni čudno, jer radim uglavnom s psihodeličnim bendovima, ili onima koji naginju prema tome. Psihodelija je nastala šezdesetih godina prošloga stoljeća, ali i dalje se može koristiti taj termin, iako je današnja psihodelija puno mračnija, moglo bi se reći da je to crna psihodelija. U njoj nema nade, negativna je. Mislim da moji radovi ne daju dojam sreće, iako je izvorno psihodelija bila slavlje ljubavi i života. Ono što se danas smatra psihodelijom većim je dijelom dosta depresivna atmosfera i beznade. Iz onog

što je prvotno bila evoluirala je u nešto gotovo sasvim suprotno. Od slavlja života ostao je samo bijeg – iz crne zbilje u drogu.

04: Može li, na svjesnom nivou, faktor novaca ubiti faktor umjetnosti?

Mislim da svaki bend koji stvarno stoji iza svojih svirki i albuma u nekom smislu pati. A mislim da pati najviše financijski. Ja znam da za ono što radim ne mogu biti puno plaćen (jer znam da bendovi imaju vrlo nategnut budžet) te pretpostavljam da je vrlo lako postati ogorčen, pogotovo kada shvatiš da ono što radiš na tebe više utječe negativno, jer se uvijek osjećaš loše i nikad nemaš dovoljno novaca. A nitko ne mari za to. Možeš čitati "kako si zakon" i "kako si najbolji", u časopisima, na raznoraznim forumima i "My Spaceu", ali na kraju dana ostaješ sam i jedeš grah star pet dana. Jednostavno ne živiš onako kako bi htio. Sve se svodi na to da tvoj život i nije toliko zabavan. I ako se nakon nekog određenog vremena ne dogode bitne promjene, i ne kreneš, kroz ono što radiš, živjeti onako kako bi htio, ljudi jednostavno donesu neke odluke. Što nije jednostavno – koga ustvari i briga, moraš razmišljati egzistencijalno. Ljudi s idealima, kojima su predani, za neke bendove će reći da su se prodali – i za njih to vjerojatno i jesu. Dok za neke druge ljude to neće biti slučaj, jer možda neće biti toliko striktni. Opet, postoje i bendovi koji su se

prodali prije milijun godina, a o kojima ljudi i dalje pričaju s entuzijazmom, upravo zbog integriteta koji je ustvari izgubljen odavno i na tome zarađuju nevjerovatne količine novca – poput Iggyja Popa, Nicka Cavea i mnogih drugih tipova koji su u svojim kasnim četrdesetim, a koji su bili stvarno cool prije nekih 20 godina, i kada su stvarno nešto značili. Danas, eto, rade duete s Kylie Minogue, i ostala sranja, a rulja govori, "o, kako je dobar!", kao, "sačuvali su ono bitno"... Ma, što bitno? Ta oni su milijunaši! Više čak i ne idu na turneje, njihovi su životi predivni! Neka barem budu poštene po tom pitanju.

04: Što misliš, zašto se sve to baš tako izokrenulo?

Pa kao što su Sunn O))) rock, iako to nije posve jasno svima, tako su i recimo Dželek hip-hop, ali ih velika većina hip-hoppera neće moći uopće podnijeti. Mislim da su neki ljudi postali svjesni da nešto, jednostavno, ne valja!

04: Što ne valja?

Mislim da ljudi ne mogu pobjeći osjećaju pomanjkanja nade, u smislu kvalitete života

te načina na koji se neki ljudi odnose prema drugima. Vlada osjećaj ogromne praznine. Imali smo šezdesete i sedamdesete koje su nepovratno prošle, od kojih smo sve više udaljeni te shvaćamo da kada slavimo nostalgiju zapravo postajemo svjesniji posljedica tih kulturnjačkih pokreta. Te su godine bile vrh zapadnjačke kulture, jer su svi željeli promijeniti svijet. Bila je to mentalna, psihodelična, psihološka revolucija. Mnogi su ljudi željeli ujediniti cijelu našu ljudsku vrstu, željeli su da ostali shvate koliko je bitno biti dobar prema drugima i to je bilo doba slavlja, širenja sreće i pokušaj ispravljanja svih dotadašnjih grešaka – koji nije uspio! Ne zato jer se korumpirao sam od sebe, nego su pokret jednostavno progutale više sile koje su uvidjele opasnost koja se može izroditi iz takvih razmišljanja. Ono čega smo sve svjesniji pri podsjećanju na to doba je kako nema šanse da se tako i sada osjećamo. Toliko se stvari događa, to nije uspjelo, pa što sad? Smiješno je to da je upravo razvoj masovne komunikacije – Internet, mobiteli i sve ostalo – doveo i do veće kontrole medija! Sve se "omasovilo"; pojedinac danas ima vrlo malu šansu inspirirati one oko sebe.

04: Pretpostavljam da je revolucija tijekom šezdesetih izbila upravo iz osjećaja manjka slobode u koji si mogao jasno uperiti prst. Imam osjećaj da danas ljudi ni ne znaju da nisu slobodni.

Demokratski procesi koji se provode u velikim zemljama poput Australije, SAD-a i nekih europskih zemalja puno su pametniji od fašizma, komunizma i sličnih sustava koji su postojali u prošlom stoljeću. Ti su sustavi bili užasni, ljudi pričaju kako su "bili loši prema ljudima, govorili im kako misliti, što činiti, dijeliti ih, nisu mogli ovo, morali su ono"... A ustvari, upravo je isto! Jedino što nedostaje je represivni sustav. Ustvari, momenta represije nema u fizičkom obliku i jednostavno si ga nesusvjestan. Razvio se potpuno iskrivljen osjećaj nade, koji tvrdi da je reklamiranje prava sloboda! A krajnji učinak na pojedinca – njegovu dušu i srce – jednak je kao i u otvoreno represivnom sistemu. Jednostavno se pojedincu, stvaranjem iluzije govori "što" i "kako" da misli, "što" i "kako" da osjeća. Ljude se udaljuje od pravih problema koji se događaju oko njih i na cijeloj planeti. Mislim da je prava razlika između šezdesetih i današnjice manjak milosrđa u zapadnjačkom svijetu.

04: Jesu li bendovi zato toliko "ružni" u svojem izričaju – glazbi i motivima koje koriste?

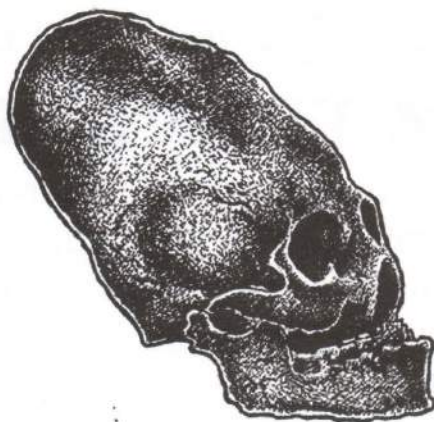
Upravo tako. Rekao bih da je to direktan odgovor.

04: Zar je "ružno" postalo "novo lijepo"? Bendovi su počeli proizvoditi depresivnu, beznadnu i zastrašujuću glazbu.

Tako je, u šezdesetima smo htjeli da se ljudi osjećaju dobro, atmosferu slavlja, dok se ljudi danas osjećaju depresivno. I kad imaš depresivnu muziku, u toj nekoj psihodeličnoj atmosferi, ona ti daje osjećaj ekstaze u depresiji. Ekstatička depresija! Mnogi ljudi takve osjećaje doživljavaju kao oslobođenje. Jako velik broj ljudi. Ja se definitivno tako osjećam.

04: Misliš li da postoji nada u tvojim radovima?

Da, naravno, u tome i jeste poanta! Želim da moji radovi budu sretno iskustvo, tako da promatrači mojih radova osjete zadovoljstvo. Ne želim deprimirati ljude, već ih natjerati da osjete nešto dok gledaju moje radove – a to sigurno nije manjak nade.

KONCERT SUNN O))) I EARTH E — SKUC PAUK, 27. VELJAČE

Iz rekvijema ka sumanu

Nastali kao tribute Earthu, Sunn O))) su zadržali lajtmotive svojih decibela, bas od kojega vam se povraća, odsutnost bilo kakvog količinu feedbacka i apsolutnu sumanutost

— napisao **Ashas Adzhun**

Ono što izvode Sunn O))) teško bi se moglo nazvati glazbom, a kamoli *rockom*, što oni tvrde da jesu. Mislim da je ipak u pitanju nevjerojatno bolestan sonični *performance*, čiji je cilj ubiti poimanje glazbe kakvo poznamo i odvesti nas nekamo dalje. Kamo, nemam pojma, ali mislim da to mjesto i nije baš tako lijepo. Dimna je mašina neprestano radila pa je članove benda bilo, osim u ponekom izlaženju na rub stejdža sa šakom dignutom u zrak, nemoguće vidjeti. Halje s kapuljačama, u koje su bili obučeni, samo su doprinijele atmosferi crne mise.

Važnost koju bendovi pridaju Earthu je nevjerojatna. *Mastermind* ovoga neobičnog sastava, Dylan Carlson, gotovo je sam otvorio vrata onome što se danas naziva *drone metal*. U Zagreb su i došli zbog predstavljanja "Hex (Or Printing in the Infernal Method)" njihova posljednjeg studijskog albuma u devet godina. Od ogromne buke, koju sam očekivao, nije bilo ništa. Potpuno promijenjena atmosfera u odnosu na njihove prijašnje uratke vjerojatno je rezultat Dylanove čudljivosti. Otprije je ostao tek fragment ugodaja: beznadnost je ustupila mjesto rekvijemu i smirenosti. Milijune decibela i odjeke mikrofonije zamijenila je gotovo *post rock* svirka. Uz uobičajeni *rock* instrumentarij novost je bio i trombon koji se idealno uklopio u rekvijemsku atmosferu posljednjeg albuma. Svirali su i stare "antihitove", ali u sasvim promijenjenim izdanjima. Padanje u trans ipak nije izostalo, i bilo je prezakon osjetiti kako taj spori ritam prolazi kroz tebe i opsjeda dušu.

Opsjedanje duše bio je zadatak i zvijezda večeri – Sunn O))). Stalne izmjene ljudi s kojima Stephen O'Malley i Greg Anderson, glavni dvojac Sunn O)))-a od albuma do albuma surađuje,

snimio Kan

dovele su do suradnje s *black metal* umjetnikom Maleficom, koji pjeva na zadnjem albumu "Black One". I tu je jedina razlika između starog Eartha i Sunn O))) – *black metal* moment. Iako su O'Malley, Anderson, te basist i klavijaturist kojima nisam uspio poloviti imena, ionako u prvih pola sata uspjeli napola isprazniti Pauk, od trenutka kada se pojavio Malefic sa svojim *black metal* urlicima sve je otišlo kvragu. Skupina koja je nastala kao *tribute Earthu* zadržala je stare lajtmotive svojih uzora – milijardu decibela, bas od kojega vam se povraća, odsutnost bilo kakvog ritma, ogromnu količinu *feedbacka* i apsolutnu sumanutost.

Ivan Ramljak, novinar i filmski redatelj, koncert je opisao kao jedno jedinstveno iskustvo. "Fakat mislim da je teško zamisliti išta bučnije ili gore, a kamoli opakije. Da je trajalo četrdeset ili pet, umjesto sat i petnaest minuta – bilo bi savršeno. Ovako je bilo preintenzivno. U jednom sam trenutku morao izaći iz Pauka, inače bih eksplodirao. Preintenzivno, za poludit.", zaključio je Ramljak.

2006.

tosti

jih uzora – milijardu
a ritma, ogromnu

Recenzije glazbe 20. i 21. stoljeća

— napisali **Ashas Azhdun, Dovla, Franjo Glušac, Igor Kozličić**

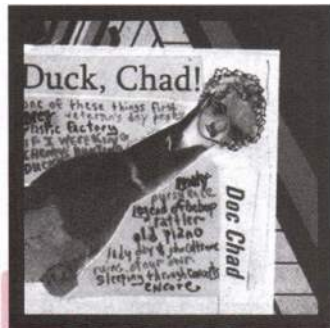

knut, terraformer, hydrahead, 2005.

Švicarska možda nije na vrhu liste zemalja u kojima biste tražili nove bendove koji rasturaju. Ali strpljivi Švicarci, kao i Nijemci, Englezi, Ameri – zapravo svi (osim, valjda, nas Hrvata) – njeguju klupsku svirku. Kad kažem *klupska svirka* ne mislim, naravno, na generičnu elektronsku mjuzu, koju je neki kreten prozvao "klubskom". Klupska je mjuza, dragi moji, *punk, rock, metal i hardcore*, a ne crni pop, kako ga ja zovem, ili r'n'b, kako ga zovu neki drugi. Kao prvo, r'n'b (odnosno *rhythm & blues*) nisu polugole maloljetnice koje pjevaju o hvatanju za genitalije već stari, znojni crnci u rupčagama u kojima se ništa ne vidi od gomile dima – i koji, zamislite, sviraju **BLUES**. O.K., malo sam izgubio kontrolu, a ovo i nije mjesto za raspravljanje o ovoj temi. Bilo kako bilo, Švicarcima se na kraju isplatilo imati milijune koncerata godišnje i gledati sve te Amere i Engleze kako sviraju u njihovim gradovima, te pritom ponešto i naučiti. Prvi je osamdesetih svjetsku pažnju na sebe skrenuo Tom Warrior sa svojim pionirskim metal bendom *Hell Hammer*, koji se kasnije pretvorio u legendarni *Celtic Frost*.

U devedesetima je u Švici nastala scena na koju je najviše utjecala skupina *Neurosis*, koja se krajem istoga desetljeća širi pod utjecajima skupina *Converge*, *Botch* i *Isis*. Jedan od predvodnika tog naleta bila je i grupa *Knut*, koja materijale izdaje još od davne 1994. Godine ih 1999. na svojoj prvoj europskoj turneji zapaža skupina *Converge*, nakon čega stvari uzimaju maha te momci izdaju album "Challenger" za izdavačku kuću *Hydra Head* vlasnika Aarona Turnera, pjevača i gitarista skupine *Isis*. Taj im album donosi lovorike te *Knut* kreće sa svirkama po cijelome svijetu.

Na svojem novom albumu "terraformer" *Knut* je vrlo direktan: nakon uvodne minute i pol "šumova" i melankolične melodije u glavu udara rif iz pjesme "wyriwys". Cijeli album balansira između sporog *super heavy post rocka* (kakav sviraju *Neurosis, Isis, Cult Of Luna* i slični bendovi) i srednje brzog *math-rocka (corea)* kakav sviraju dečki iz *Keelhaul*. Po meni je vrhunac albuma "solar flare", sedma pjesma po redu, koja kreće razarajućim *synthesizerom* koji se pretvara u rif veličine oceana. Depresija, gnjev, sveopća tuga i pesimizam riječi su koje opisuju ovaj muzički opus. Iako je to uobičajena tematika ovakvih bendova, *Knut* to radi s vrlo visokom dozom uvjerljivosti. Ovaj izvrstan album ima i zanimljiva imena pjesama – "seattle", "bollingen", "fallujah", "davos" – što puno govori o njihovim stavovima. Definitivno jedan od boljih albuma 2005. godine. **aa**

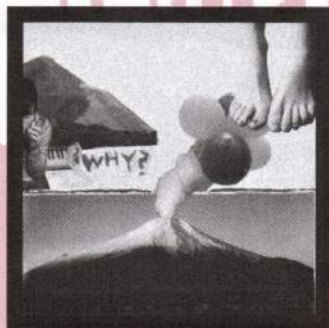

eugene chadbourne, "duck, chad!", house of chadula, 2005.

U jednome od posljednjih izdanja američki je "ekscentrik" Eugene Chadbourne (kojega je zagrebačka publika već nekoliko puta imala priliku čuti na koncertima – posljednji put u maloj dvorani MM centra), uz već klasični chadbourneovski cover repertoar poput Colemanove "Legend of Bebop" ili potpuno izokrenutu verziju Coltraneova "Pursuance", ovaj put predstavljen kao kantautor s prepoznatljivim *beat* i protestnim ugođajem. Uvodnu posvetu pjesmi Nicka Drakea, "One of These Things First", započinje parafrazom poznate skladbe "Somewhere" Toma Waitsa, a cijeli se materijal nastavlja u sličnome stilu: posvetama Captainu Beefheartu s pratećim, za tu prigodu okupljenim *Doctor Dark Bandom*. Na sredini albuma nalazi se "Cheney's Hunting Ducks", Chadbourneova protestna pjesma snimljena 4. srpnja u studiju *Wyandotte* zajedno sa zaključnim skladbama "Ruins of Our Own" i "Sleeping Through Concerts". Upravo ga te pjesme najbolje opisuju kao iznimno duhovitog autora, a ne samo maštovitog interpretatora na gitari i bendžu. Potrebno je pripomenuti kako se cjelokupni materijal snimalo u nekoliko različitih studija na istoku SAD-a i u Njemačkoj. Impresivni popis gostiju

1. stoljeća

na albumu, uz već spomenuti *Doctor Dark Band*, uključuje i sjajnog nizozemskog bubnjara improvizirane glazbe Hana Benninka te Chadbourneovu kćer Lizzie, autoricu teksta pjesme "Lizzie". **fg**

why?, elephant eyelash, cd/lp, anticon, 2005., abr0055

One-man-band Yonija Wolfa, koji je proizvodio *avant-hip-hop* buku (ponekad nazivanu i *post-rapom*), nekada su karakterizirali uvrnuti i zadržljivi tekstovi koji slušatelja nisu ostavljali ravnodušnim. Sada je postao *full band*, i to kvartet. Skok iz *hip hopa* u *indie/alter/folk/psihodelični/ekscen-trični pop rock* nije me iznenadio u mjeri u kojoj me osupnula uspješna preobrazba gotovo identičnih ideja u sasvim drugi glazbeni žanr. Ovaj materijal, ipak, i nije toliko iznenađenje znamo li da je već njegov solo album "Oaklandazulasyllum" išao u ovome pravcu. Zbunjenost, zaljubljenost, izgubljenost, prekid ljubavi, razmišljanja o naizgled posve nebitnim stvarima i pojavama i dalje su tekstualne odrednice *frikovitog* Yonija. Na albumu ima i *repanja* i pjevanja glasom koji nerijetko zvuči poluumrtvljeno, ali ipak gotovo pop senzibilno (za razliku od onoga što je, recimo, radio u legendarnim *cLOUDDEAD*). Svestrani se Yoni s bendom odvažio zasvirati na

gotovo svim instrumentima koji su im došli pod ruku: tu ima klavira, violina, trubi, raznih gitara, još šarolikijeg izbo-ra *synthova* i *semplera* te doslovno lupkanja po lončićima i poklopcima tako da muzika ponekad dobiva onaj "kuhinjski" ugođaj koji tako uspješno njeguje Tom Waits. Cijeli album zvu-či sanjivo, sjetno i posve otkačeno. Zapanjujuće dobro. **aa**

elve, infinite garden, virtual, 2006., www.v-i-r-t-u-a-l-w-o-o-r-l-d.com 002

Elve je usputni projekt *chill out* umjetnika *Ishq* (Matt Hillier) koji već više od deset godina svira na svim većim svjetskim festivalima. Oba su projekta prilično slična i predstavljaju vrlo laganu, skoro pa meditativnu ambijentalnu glazbu ali je *Elve*, za razliku od *Ishq* (koji se više orijentira na razne ritmove i *dub*), više inspiriran prirodom i godišnjim dobima. Na albumu se nalazi trinaest relativno kratkih pjesama bez ikakvih ritmova, svi su zvukovi vrlo elektronski i nema (ako zanemarimo razne tonove iz prirode) organskog duha u količini karakterističnoj za većinu njegovih ostalih radova. Kako je ovo naprosto jedan od onih albuma koje slušate u komadu – možda čak i dok radite nešto drugo, ili jednostavno želite stvoriti ugodnu atmosferu za druženje u vašem stanu – teško je

posebno izdvojiti makar i jednu stvar. Ovo je jednostavno glazba za opuštanje i odmor te je kao takvu toplo preporučujem. **dovla**

reverse engineering, duck and cover, jarring effects, 2006., FX051

Lyonska izdavačka kuća *Jarring Effects* uvijek je podržavala *dub*, a kod svojih glazbenika poticala eksperimentalnost i istraživački duh. Njihovo je pak širenje na druge stilove, pogotovo na *hip-hop*, uočljivo od *Lyon Calling Toura* iz 2005., kada su njihovi aduti *High Tone* nastupili bok uz bok s apstraktnom *hip-hop* skupinom *Peuple de l'Herbe*. Upravo iz tog razloga ne čudi previše ni podatak da je baš ova izdavačka kuća objavila i debitantski album "Duck & Cover" skupine *Reverse Engineering*, nove nade francuskog *abstracta*. Čudi, međutim, činjenica da su *Reversi* nadišli starije kolege i napravili album koje može stajati uz recentne albume sličnoga stila, izdane pod okriljem kuće *Ninja Tune*. Angažiranjem MC-ja *Blu Ruma 13*, koji odlično barata engleskim, vješto su preskočili jezičnu barijeru. Koketirajući pak s *kraftwerkijanskim semplovima*, *björkovskim* vokalima i *hip-hop* bitovima pomeli su tamošnju konkurenciju i u jednom skoku došli na prvo mjesto scene. **ik**

Ana Tomić rođena je u Splitu. Živi u Zagrebu. Studira matematiku. Pjesme i priče objavljivala je dosad virtualno (www.knjigomat.com; www.trecitrg.org.yu). Organizirala je čitanja poezije i proze u klubu "Booksa", te sama nastupala na raznim čitanjima (Književnim večerima u SC-u četvrtkom i dr.).

U nulačetvorci imate ekskluzivnu priliku pročitati početak njezina prvog, još nedovršenog, romana.

DOM

Pet-šest puta je silazila u podrum zgrade prije no što su počele zračne opasnosti, s tatom, dok je bila mala, a zatim je zaboravila da postoji. Naslonila je glavu na vlažan zid. Silaženje se činilo besmislenim. Događalo se nije ništa. Samo su sve majke, inače sasvim normalne susjede i žene, postale dvaput majke, ustrašene kao zečice.

Ovo ljeto sletjelo je kroz prašinu u nagloj zasićenosti zraka. Nela je našla uzrok u poplavi maslinasto zelene boje koja je, zapravo, zelena pod prstom prašine. Lica su postala ganutljiva. Tražila su se. Primajući na znanje uznemirenost obitavalaca, ceste su na sparini žmirkale izazivački.

Dirirajući vratom vlažan zid, željela je da se neki kurac napokon dogodi. Bilo je dosadno, a mama je koristila situaciju za induciranje ljigavoga obiteljskog zajedništva koz ugroženost. Dosadno je. Majke se raspekmezuju. Ništa se zapravo ne događa, nigdje. Smiješno je ritualno silaženje i naelektriziranost. Vraćajući se s klavira prošli tjedan, hodala je pod prismotrom. U očima prolaznika čitala se prinuda na odgovor, možda kratki, da–ne odgovor na nepoznato pitanje. Iznervirala se opažajući takve detalje. Na kiši koja je slijedila močio se Bogdan pod njezinim ulazom, gledajući je dok se vraćala kao da je za sobom ostavila posvećene tragove.

"Nemoj me čekati. Mrzim te."

Koketirao je s jednom djevojčicom. Kad je saznala, nije ga htjela više gledati. Imala je osjećaj da žmarivene note prenose zarazu. Prala je ruke svaki sat, smrdljivim sapunom iz Caritasa koji dlanove lišava sokova.

Naslonjenoj na vlažan podrumski zid, godila joj je hladnoća. Ulicom je protutnjao bager. Još jedan. Prizor se tresao. Neke su majke počele naricati. To su pale bombe.

MOTEL

Proučavala je pismo naizmjenice buljeći u strop i nešto tražeći, pa je pomirisala hladan čaj od šipka razočarana što ne miriše. Zatim je spustila šalicu čija ju je limena hladnoća počela boljeti. Takve su iste bile u radničkoj menzi gdje se slavila izgradnja pošte koju je tata projektirao. Već se navikla na inventar motela. Rukopis je bio smuljan. Da li je ujak bio radnik? Nije se često javljao iz Salt Lake Citya. Zaokupljen poslom. Kojim poslom? Piše: "Sve smo ti sredili. Očekujemo te da nam dođeš što prije."

Pobjegla je busom. Ležala je na prvom sjedalu piljeći u neoprane ruke vozača. Kad bi samo malo pomaknula pogled, vizualizirala je mekano tijelo malog brata osakaćeno na način koji joj nisu opisali. Njen je vrat ostao skamenjen od podrumске vlage, nije se opustio u neudobnom autobusu – osim kad bi neznatno pomakla glavu, ali samo je par puta pomoglo. Tata je poludio. Bio je fašist. Otkad su počeli mitinzi i slično, totalno je poludio. Nakon bratove smrti, tri je

dana još provela doma. Susjeda je dogovorila bus. Nije se sjećala koliko je bilo sati, ali bilo je jako kasno, čula je more noseći stvari u motel iz kojega su iselili turisti.

Bilo je premalo polica pa je torba stajala mjesec dana usred sobe s posteljinom i skriptama za prijemni iz komparativne književnosti koje se nisu dale spremi. Išla je van. Bez prestanka je sjalo sunce i galebovi su jeli po stolnjacima praznih restorana. Poštenu ih je otac dva puta vodio na more. Bio je sumnjičav prema kolegama koji su išli svako ljeto. Zvao ih je lopovima. Nije ni ujaka volio.

Zaspala je s pismom na košulji, a ujutro je kupila blokić. Prodavačica se okrenula prema ženi s vrećama salate i lukom s kojom je ćeretala. Nela je kliznula prema obojanim papirićima. Ova je zatim skrenula u unutrašnju sobu i okrenuta leđima činila pokrete kao da kuha kavu. Za to vrijeme Nela se pitala zašto bi netko radije uzeo šarene papiriće i da li je dostojno da netko bude ona. Nakašljala se žena s lukom.

"Kako vam mogu pomoći? Blokovi u bojama su dvanaest kuna, a obični pet."
Platila je bijele i sjela na plažu.

Bolan, glomazan suton u Tučepima. Okolo sjede ljudi s bocom vina. Šuška grmlje. Tresao ju je vjetar kao da je obukla svilu. Netko je pitao za upaljač. Htjela mu je objasniti da je sasvim

normalna cura i da sjedi sama samo zato što je izbjegla iz rata, a svi frendovi su ostali ili su umrli. Ali tip je samo otišao.

Na papir će napisati plan. Naći posao. Vježbati klavir u galeriji nedjeljom ujutro. Posuđivati knjige od frenda koji je upisan u knjižnicu nakon što ih pročita i prije nego ih mora vratiti. Trčati navečer u posuđenim patikama. Radit će: a) videoteka b) sladoledi (u bircu, vani?) c)...
Probudila se u četiri. Pročitala je papirić. Čak je bila posložila stavke po točkama. Nije vjerovala. Sanjala je kako Bogdana vuku starci preko rijeke na splavi. Pobjegao je sedam dana prije nje – kako je čula. Razmuljala se ova blesava tinta po slovu a. Trepnula je opet pa se smrskalo b na "vježbati". Nije mogla stati, plakala je dok se nije sve pretvorilo u kopiju nagorjele slike umočene u morski indigo. Voda i vatra su suprotni elementi sličnih tragova. Destrukcija u duginim bojama. Bi li mogla naći za svaku boju? Destrukcija brata je vjerovatno bila crvena. Ulična, bagerasta. Kako ga je mazila kad se tek rodio, a imala je četrnaest godina, bio je dragocjen. Kako bi ovaj papir reagirao na minu? Premalen je. Šteta mine. Mogla bi ga onda barem zapaliti. Rasplivan je kao fetus. Gle ga! Gori!

19. - 25. 3. 2006.

ROUGH
GROWING

Raf
REVUJA AMATERSKOG FILMA

PETI

RAZGOVOR VANJA DASKALOVIĆ —

REVIJA AMATERSKOG FILMA

Filmaši amateri su zaljubljenici u film

Kako u Hrvatskoj vjerojatno nema čovjeka koji nije gledao Severinin kućni porno filmić, odlučili smo provjeriti jesu li ljudi samo voajeri ili takve filmove snimaju i sami, te smo organizirali i program RAF Porno

— razgovarao Vid Jeraj

04: Dočekali smo i peti, poljublarni RAF – Reviju amaterskog filma. Sjećam se vaših početaka, kad su filmovi stizali na video-kazetama, uglavnom iz Hrvatske i pokoji iz Njemačke, primjećivala se velika razlika u kvaliteti i izboru tema. Je li što od toga ostalo do danas?

Nakon pet godina, situacija je negdje približno ista, osim što se broj filmova koje ćemo prikazati povećao za točno 115 filmova u odnosu na prvu godinu. Oni variraju kvalitetom, jer je to amaterski film. Neki autori su na festivalu prisutni po peti put, sa svojim 17. uratkom po redu, ili oni koji su po prvi put u životu uzeli kameru, i odlučili nešto snimiti i to nam poslali. Super super je što je vrlo velik porast cjelokupne kvalitete filmova... I dalje će postojati nesrazmjer, što zbog same cijene ili financijskih uvjeta.

04: Festival se opet sastoji od službenog i popratnog programa, od čega se sastoji i je li došlo do nekih izmjena?

RAF ove godine obuhvaća nekolicinu tematskih cjelina, unutar popratnog i službenog dijela programa. Bez obzira na propozicije o filmovima unutar [trajanja od] 20 minuta, stižu nam i duži filmovi. Ove smo godine shvatili da nema smisla da nam to bude popratni, off-program, pa smo ga stavili u službeni, i nazvali ga RAF Srednji metar, koji ide od ponedjeljka do subote. U 19 sati kreće

službeni dio programa, odnosno filmovi snimljeni po samim propozicijama natječaja, s time da smo pokušavajući doći do većeg balansa, uveli neke nove kategorije. Srijeda 22. ožujka, je isključivo namijenjena programu "RAF Kids & Teens", s filmovima snimljenim od djece ili mladih, odnosno u kojima glume djeca ili mladi. Jednu večer smo posvetili isključivo njima, doći će i sami autori, doći će i njihovi razredi, to će biti hrpetina klinaca i sve bi bilo jako veselo. To što smo uspjeli posložiti cjelodnevni program samo od dječjih filmova, govori o vrlo velikom postotku mladih umjetnika, imamo čak i djecu iz osnovne škole. Smatramo da ih na ovaj način možemo samo još više potaknuti, prema tome da snimaju što više.

04: Ako već postoji dječja Eurovizija, zašto ne bi postojao i filmski program za djecu...

Imamo hrpu klinaca koji nam već godinama šalju filmove. Tako bih spomenula i Borisa Vukovića-Bobija, koji nam već petu godinu šalje film na RAF, trenutno ide u osmi razred, koji uvijek snimi film do 20 minuta. On je nakon prošle godine zaključio da više ne želi da mu se ljudi smiju, ali smo mu pokušavali objasniti da se ne smiju njegovim filmovima. U njegovim filmovima glumi njegov tata i njegovi frendovi, dakle, obični ljudi. RAF kao takav nije samo tih osam devet dana u trećem mjesecu, već

BORE LEE

imamo i program RAF putuje, s kojim smo prošli kroz 40 gradova u Hrvatskoj i zemljama regije. Konkretno kod Bobe, zanimljivo mi je da svi Bobini susjedi, u mjestu gdje ljetuju, svoje godišnje odmore tempiraju da usklade termine s Bobom, kako bi snimali ili se pojavili u filmu. U biti, pružaš zadovoljstvo širem broju ljudi da, osim što se zezaju, nešto i snime. Zato i volim raditi RAF, zbog općeljudskog momenta, kao i svi ostali koji su uključeni. Ne može se reći za amaterski film je li dobar ili loš, jer je amaterski, već propitujemo koliki je taj moment kreacije i emocije koji su unijeli da bi to snimili. I da je najgori na svijetu, da je snimljen na mobitel, dosada ili ubij Bože, i taj je film fantastičan jer je išao nešto snimiti, montirati i poslati ga. To je već dovoljan trud i to je ono super.

04: A u popratnom programu RAF-a?

U popratnom programu, imamo: "RAF Special", koji se prikazuje nakon službenog dijela

programa, u 23 sata, a to su dugometražni amaterski filmovi, prikazujemo novi film Bore Leeja, "Srvnjeni sa zemljom", "Vinopiri: Blutvajnspricer sagu" i druge. "S RAF-om na kafu", program je koji se održava od utorka do petka u Booksi, vode se razgovori s pojedinim autorima i autorskim grupama sličnog nam senzibiliteta. Zatim, "RAF Porno", u kom smo dotakli tematiku amaterskih erotskih i porno kućnih video-uradaka.

04: Kako ste se odlučili na program RAF Porno?

Svi smo barem jednom, preko Interneta, gledali film intimnog odnosa naših poznatih glumica ili pevaljki. Javnost je pokazala abnormalno veliki interes za to, nema čovjeka koji nije gledao Severinu. Vjerujem da je riječ, barem o 80% pučanstva [upoznatih s tim]. Stoga smo odlučili obrnuti perspektivu i provjeriti jesu li ljudi samo voajeri ili takve filmove snimaju i sami. Zamolili smo širu javnost da nam pošalje [takve uratke]

da ih pokažemo široj javnosti. Zasad su stigla tri filma iz cijele Hrvatske, a kako je natječaj otvoren do samog početka prikazivanja, vidjet ćemo hoće li ih biti još.

04: Goran Dević je nedavno u jednom intervjuu izjavio da financijska konstrukcija dokumentarnog filma, snimanog u gerilskim uvjetima s tri prijatelja, istovjetna sumi koju se potroši na tri malo žešće brijačine petkom ili subotom uvečer. O kojim se budžetima radi kod filmova s RAF-a?

Ne mogu osobno reći, iako autori ponekad znaju napisati i taj podatak. recimo, jedan me je autor prošle godine obavijestio da je cjelokupni film snimljen za 430 kuna, od čega je 300 platio auto [koji je korišten], 100 kuna za benzin, a 30 kuna potrošili su za pivo. Dakle, to stvarno ovisi o ljudima. Prikazujemo i filmove koji izgledaju kao da su snimljeni sa gro- gro- gro-para. Ako se autor pojavi na projekciji, kroz priču saznaš da i nije dao gro- gro- gro-para, već je imao sreću da je mogao uzet super kameru i skupit super ekipu. Što funkcionira super, a film izgleda dovoljno ludo da ga ne bi smatrao amaterskim. Ove smo godine dobili filmove s ljetne škole njujorške filmske akademije, filmove koji su stvarno svjetski, po onome kako izgledaju, i kako su snimljeni. Ali, ni oni sami za sebe nisu snimljeni za puno para, nisam ni sigurna da li su sami polaznici te škole trebali pronaći neku lovdu da pokrenu samu ekipu koja je snimala taj film.

04: Sjećam se da ste, prilikom ranijih godina festivala, a u komunikaciji s medijima, spominjali lošu dinamiku suradnje sa zagrebačkom ADU. Da li se što promijenilo?

Samo zagrebačka ADU ima taj problem, za razliku od studenata sarajevske, beogradske ili novosadske akademije, koji s nama nemaju problema. Ne bih htjela ulaziti u neka prozivanja, jer nakon nekog vremena, ako nije bitno njima, nije bitno ni nama. Mene to iznenađuje do abnormalnih granica... Na festival nam šalju filmove iz Velike Britanije, studenti akademija, ove godine imamo i film iz Meksika. Ili primjerice, navela bih slučaj djevojke Ive Đurić, studentice ADU, koja je provela tri mjeseca na stipendiji u Brnu, i snimila dokumentarni film "Boje". Koji je vrlo interesantan art-dokumentarac o bojama, što one znače u životu, i o načinu nastanka jedne slike.

BOREZ

04: Koje autorske ličnosti nose ovogodišnji RAF, da li bi se mogla uspostaviti poveznica između Bore Leeja i dr. Protića?

Poveznica koja bi se mogla povezati između njih dvojice, je ta da je Bore Lee postao neka kulturna ličnost u određenim krugovima i oko toga se vode rasprave da li su ti filmovi dobri ili loši, da li je to ozbiljno ili je sprdačina... Da me itko više pita o Bore Leeju, ja mogu reći samo dvije stvari, da je divan i prekrasan čovjek, koji bez obzira da li vjeruje u to da je kung fu majstor i da je to 100% istina, i bez obzira je li ih snimio iz ozbiljnog ili šaljivog momenta, taj je čovjek snimio hrpetinu amaterskih filmova sam samcat – i to treba cijenit. A dr. Protić je nešto apsolutno nevjerovatno, što ljudi moraju doći pogledat, ostavila bih to kao iznenađenje.

Stranka dobrih ljudi

Kutina

Neformalnu performans grupu Stranka dobrih ljudi osnovali su Ivan Bulić, Josip Šomodi i Danijel Đorđević početkom 1998. u Kutini. Skupina je do danas radila televizijsku emisiju i radio-emisiju, dok u posljednje vrijeme snima filmove i skečeve, te stvara muziku. Otpočетка surađuju s RAF-om, na kojem su ostvarili zapažene nastupe.

Kao rezultat uspješne i dugogodišnje suradnje s RAF-om ove se godine predstavljaju i s DVD-om 'Greatest hits (so far)' iz vlastite filmska produkcije, u izdanju RAF/SDLj. Riječ je o osam kratkometražnih naslova:

Dvocjevka
Naranča i limun
Ljeva
Roda
Nostalgija
Čudesna šuma
Ferdinand ustaje iz mrtvih
Samac

Skupina se predstavlja kao galerija otkačenih likova uvrnutog smisla za humor, koji i ne mare pretjerano za osvajanje ikakvih umjetničkih vrhunaca, dapače, važno im je samo kratkoročno nasmijati publiku, makar se ona sastojala tek od najbližih znanaca. Dapače, u 'Dvocjevki' naivno recikliraju revolveraški dvoboj; u 'Ljevi' aspekte znanstvenih eksperimentiranja; 'Rodi' apsurdistički dekonstruiraju televizijsku reportažu; u 'Ferdinand ustaje iz mrtvih', koja čak ima i malo razrađenu priču i atmosferu poigravaju se s tematikom odumiranja narodnih običaja.

5. RAF - 19.-25.3.2006.

SENZACIONALNO!

FAR - RAF predstavlja:

novi DVD STRANKE DOBRIH LJUDI...

Filmovi, reklame, recycle bin, audio...

"uvijek u izboru najboljih

po RAF-ovoj publici"

"Male bolesnoće... ",

I.Ramljak, KLIK

www.revijaamaterskogfilma.hr

<http://sdlj.cjb.net/>

Drugi Anarhistički sajam knjiga u Zagrebu

31.03. – 02.04.2006.

Drugi Anarhistički sajam knjiga održat će se **od 31. ožujka do 02. travnja 2006. godine** u Zagrebu, u bivšoj tiskari "**Borba**" (Preobraženska 6/Cvjetni trg), uz prateći program na još nekoliko lokacija u središtu grada.

Anarhistički sajam knjiga (ASK) pokušaj je stvaranja dugoročnog projekta koji će se razvijati i, nadamo se, iz godine u godinu okupljati sve veći broj sudionika i sudionica, bilo da je riječ o izdavačkim kućama, grupama, malim projektima, promatračima i promatračicama, ili tek znatizeljnicima/ama koje zanima o čemu je, zapravo, riječ.

ASK će se nastaviti održavati u Zagrebu, svake godine u proljeće, čime bismo na lokalnoj razini razvijali dostupnost slobodarske i srodne literature, ali i proširili rasprave koje se vode unutar pokreta te ih, konačno, doveli do zaključaka važnih za sredinu u kojoj živimo.

Ideja je Anarhističkog sajma knjiga u našoj sredini stvoriti važno mjesto susreta, kako na lokalnoj, tako i na međunarodnoj razini.

**Više informacija
o ovogodišnjem sajmu
potražite na:**

www.ask-zagreb.org

ili pišite na

ask-zagreb@net.hr

Uvodni program

26. 03. – 02. 04. 2006.

(svaki dan od 17:00 – 20:00)

[galerija "Nova", Teslina ulica, Atrij]

Izložba anarhističkih plakata iz Španjolskog građanskog rata 1936. – 1939.

Povodom sedamdesete godišnjice revolucije, pokrenute u Španjolskoj nakon vojnoga puča, tijekom sajma knjiga moguće je posjetiti i izložbu anarhističkih plakata iz tog razdoblja. Izbor izloženih plakata ukazuje na težnje španjolskih anarhističkih organizacija, odnosno na društvene promjene koje su u toj zemlji pokušale ostvariti. Anarhisti i anarhistice su tijekom građanskog rata u Španjolskoj odigrali ključnu ulogu u obrani zemlje, te pokrenuli najopsežniju anarhističku revoluciju u povijesti, koja je na kraju slomljena. Povodom iste objavljujemo i tekst *Španjolski građanski rat – Anarhizam u akciji* kao poseban dodatak programu.

Tijekom izložbe biti će prikazani i filmovi o španjolskom anarhističkom pokretu.

Glavni program sajma

Petak, 31. 03. 2006.

15:00 – 21:00

[bivša tiskara "Borba",
Preobraženska 6/Cvjetni trg]

Sajam knjiga – dodite i pogledajte knjige koje nude izdavači, besplatne materijale različitih grupa, novine, časopise...

17:00 – 19:00

[knjižnica "Bogdan Ogrizović", Preradovićeve 5]

Politički zatvorenici i "Anarhistički crni križ" u Grčkoj

Predavanje i diskusija o političkim zatvorenicima u Grčkoj te aktivnostima organizacije "Anarhistički crni križ", koja im pruža potporu i bavi se zatvoreničkom problematikom.

19:00 – 20:00

[knjižnica "Bogdan Ogrizović", Preradovićeva 5]

Video projekcija filma *Weather Underground*

Nakon predavanja pogledajte *Weather Underground*, film o istoimenoj organizaciji koja je, za vrijeme hipi pokreta, djelovala u SAD-u i predstavljala nešto što svakako ne povezujemo sa hipi pokretom ili barem uobičajenim shvaćanjem onoga što je taj pokret predstavljao.

Subota, 01. 04. 2006.

10:00 – 15:00

[Trg Petra Preradovića/Cvjetni trg]

Sajam knjiga seli na otvoreno, pa su knjige dostupne i na "špicu"... U slučaju lošeg vremena vraćamo se u tiskaru "Borba" (Preobraženska 6/Cvjetni trg).

12:00

[bivša tiskara "Borba",
Preobraženska 6/Cvjetni trg]

Radionica *shopliftinga*

Znate li što je Yo Mango!? Ne? Svakako provjerite o čemu je riječ tijekom ove informativne i vrlo praktične radionice

17:00 – 18:00

[bivša tiskara "Borba",
Preobraženska 6/Cvjetni trg]

Psihijatrija. Predavanje i diskusija o psihijatriji iz anarhističke perspektive. Što je zapravo psihijatrija, kako se koristi i kako utječe na naše živote?

18:00 – 19:00

[bivša tiskara "Borba",
Preobraženska 6/Cvjetni trg]

Predstavljanje izdavaštva "Intu" [<http://knihy.intu.cz>] i časopisa "A-Kontra" [www.a-kontra.net] iz Češke. Tijekom predstavljanja možete saznati više o anarhističkom izdavaštvu u Češkoj, od suvremenih autora do anarhističke povijesti, te se upoznati sa radom časopisa "A-Kontra".

Nedjelja, 02. 04. 2006.

10:00 - 15:00

[bivša tiskara "Borba",
Preobraženska 6/Cvjetni trg]

Sajam knjiga – dodite na kavu ili čaj, potražite knjigu koju ste propustili tijekom prethodnih par dana, pozdravite se sa sudionicima i provedite nedjeljno prijepodne u ugodnom društvu... Time zatvaramo 2. Anarhistički sajam knjiga.

Off program sajma

Petak, 31. 03. 2006. u 21:00

[klub Močvara, Trnjanski nasip bb]

Sviraju:

EU's ARSE (Italija)

NULA (Šibenik)

AMOK (Zagreb/Sisak/Kutina)

Subota, 01. 04. 2006. u 21:00

[klub Močvara, Trnjanski nasip bb]

P.A.I.N.

"Propaganda And Information
Network" (UK)

www.film-mag.net

internetska stranica koja povezuje
različite kulturne sadržaje
u prirodnu i zabavnu cjelinu

F.I.L.M. prati

film, glazbu, ples, književnost,
likovnu umjetnost te razne druge sadržaje

F.I.L.M. potiče

- nespecializiran i nedosadan odnos prema kulturi i komunikaciji
- autorsku reakciju na kulturne i nekulturne poticaje iz okoline

F.I.L.M.-ski ljudi

- odlaze u kino i kazalište, na svježiji zrak i televiziju
- gledaju DVD-ove umjesto sapunice
- vrište na koncertu dana/noći/godine
- prenose impresije o slikama s izložbi
- čitaju, i pišu o pročitanome
- prikupljaju reference umjesto honorara

...dok u rubrici MORAM VAM REĆI
reagiraju na pritiske koje nije moguće
izdržati.

MORATE NAS PROČITATI!

!POZIV NA SUDJELOVANJE!

FemFest

Međunarodni simpozij
KATEGORIČKI FEMINIZAM
(nužnost feminističke teorije i prakse)

Poštovane/i,

obavještavam vas da će se od 19. do 21. svibnja 2006., u prostorijama SC-a, održati prvi feministički festival međunarodnog karaktera u Hrvatskoj pod nazivom **FemFest**. U okviru će festivala značajno mjesto zauzeti gorespomenuti simpozij koji će se održavati 19. i 20. svibnja. Činjenica da se simpozij ovakvoga tipa održava prvi put u Hrvatskoj sama po sebi ističe njegovu važnost, jer tradicija feminističkih skupova i simpozija započinje upravo ovdje. Iz istog smo razloga odlučile da ovaj *prvi put* bude obilježen pluralizmom ideja, tema, stavova, generacija, angažmana i specijalizacija u kontekstu feminističke teorije i prakse. Očekujemo poticanje rasprave iz različitih kutova koji bi ukazali na mnogostruke, kako teorijske, tako i praktične podloge. Diskusije se o "kategoričkoj nužnosti" feminizma kreću unutar filozofskih, povijesnih, socioloških, psiholoških, etičkih i bioetičkih, političko-politoloških, pravnih, književnih, umjetničkih, antropoloških, religijskih i ezoterijskih, lingvističkih i općejezičnih, etnoloških, ekoloških, aktivističkih te drugih društveno-humanističkih okvira.

Prepoznate li svoje interese u okvirima našega festivala te poželite sudjelovati vlastitim radom na simpoziju, javite nam se na našu e-mail adresu femfest_art@yahoo.com, a za detaljnije informacije posjetite našu internetsku stranicu www.femfest.net, gdje možete pročitati pozivna pisma u cjelini.

KULTURNO-UMJETNIČKI DIO PROGRAMA

"...A FEMINIZAM?"

Feministička je umjetnost, poput teorije, nastala iz potrebe osmišljavanja rješenja problema i odgovora na pitanja (prije svega) žena, ali i drugih potlačenih u raznim društvenim i kulturnim situacijama. Poseban je senzibilitet umjetničkih praksi u ovome, kao i u drugim slučajevima ukazao na drugačije mogućnosti, otvorio nova polja djelovanja i promišljanja, stvorio drugačiji aktivizam i ulio novu snagu feminističkom izrazu. **FemFest** će biti mjesto poistovjećivanja, propitivanja i ostvarivanja upravo takvih mogućnosti i odgovora koje danas nude feminizmi, odnosno odgovora na pitanja koja postavlja suvremena svakodnevnica, a čije će se specifičnosti najbolje izraziti u senzibilitetu različitih kreativnih praksi.

Od početka svojega postojanja pa sve do danas, feministička umjetnost nudi izazove, postavlja pitanja, potresa ustaljene predodžbe, poigrava se stereotipima i društvenim okvirima. Sa željom da u istome duhu prođe i prvi feministički festival u Hrvatskoj, upućujemo ovaj poziv na sudjelovanje svima koji u tome prepoznaju svoje želje, interese i mogućnosti izražavanja. Za **FemFest** tematski će zanimljivi biti radovi koji propituju probleme ravnopravnosti, stereotipizacije, tijela, seksualnosti, identiteta, duhovnosti, nasilja, ... na različitim jezicima, u različitim žanrovima, medijima (glazba, film, vizualne i performativne umjetnosti, multimediji, književnost, ples).

Želite li sudjelovati u kulturno-umjetničkom programu festivala, javite nam se na našu e-mail adresu afeminizam@gmail.com, a za detaljnije informacije posjetite našu internetsku stranicu

www.femfest.net

POSTANITE KOLPORTERI/KE MEGAZINA 04

KOLPORTERI/KE SVIH ZEMALJA, UJEDINITE SE!

ZALAŽEMO SE ZA 6 PRAVILA KOLPORTERA/KI

- 4 Kolporteri/ke će od sada raditi na ljepšim mjestima, tamo gdje se skupljaju mladi, po mogućnosti festivalima ili otvaranjima događaja, na muzičkim hepeninzima.
- 7 Kolporteri/ke neće nositi velike novine, nego mali časopis, kako ne bi istegnuli/e leđa.
- 10 Kolporteri/ke će biti plaćeni/e kao i svi ostali/e, ni manje ni više.
- 13 Kolporteri/ke neće morati vikati, ako baš ne žele, ali to im je plus.
- 17 Kolporteri/ke ne moraju prodati časopis osobama kojima ne žele prodati časopis.
- 21 Kolporteri/ke su sami/e odgovorni/e za svoj život i djela.

najlegere zaposlenje – sjediš s ekipom na faksu i dilaš 04
zainteresirani – javite se Tomislavu na 091 891 6449 – vrki@04zine.org

KOLPORTERIMA/KAMA NUDIMO 50% OD PRODAJE!

PRODAJNA MJESTA

04 MEGAZIN se može kupiti na sljedećim prodajnim mjestima:

× **Glavni kiosci Tiska u:**

Zagrebu, Dubrovniku, Splitu, Zadru, Šibeniku, Rijeci, Puli, Poreču, Sisku, Karlovcu, Varaždinu, Bjelovaru, Požegi, Slavonskom Brodu i Osijeku.

× **Književni klub Booksa**

Martićeva 14d,
Zagreb

× **Moderna vremena**

Teslina 16,
Zagreb

× **Kolporter na trgu**

Trg bana Jelačića,
Zagreb

× **Net.klub mama**

Preradovićeve 18,
Zagreb

× **Superheroes/**

Što čitaš? shop

Preradovićeve 34, Zagreb

× **Monteparadiso**

Hacklab — Ex Rojc

Gajeve 3, Pula

× **Beopolis**

Makedonska 22,
Beograd

× **Klub Kocka**

Carice Milice 7,
Beograd

× **Kulturen centar Tochka**

Ilindenska 38
1000 Skopje

**Zainteresirane knjižare
ili infoshopovi:** obratite se
na mejl 04@clubture.org
radi dogovora.

